

|||||

క ల్యా ణ కై వర్త క ము

శ్రీ తాడేపల్లి రాఘవనారాయణశాస్త్రి

౪౭71-51

భాగ్యత ప్రతిభా పక్షమున
126K ప్లా బుక్ డిపో, తెనాలి.

|||||

రెండు రూపాయలు

కల్యాణ కైవర్తకము

శ్రీ ఆంధ్రపల్లి రాఘవనారాయణశాస్త్రి

శ్రీరామ కథామృత గ్రంథమాల పక్షమున
శ్రీ కృష్ణా బుక్ డిపో, తెనాలి.

సర్వస్వామ్యములు గ్రంథకర్తవి

ప్రథమ ముద్రణము
సర్వజిత్ భాద్రపదము

వెల రెండు రూపాయలు

Printed at Kalyani Press, Tenali.-Q. H. G. 79-A D/ 10-47
for Sri Krishna Book Depot, Tenali, T. P. No. 404/47 C. 600.

క ల్యాణ కైవర్తకము

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీ విద్యామహనీయయోగమున నిర్దిష్టాంతరం బైన చే
తేవస్థానమునక నిరంతరము “సోహంహంస” భావంబుతో
భావింపంబడు న మృహేశ్వర పరబ్రహ్మమ్ము మ మ్మేలు న
త్వావస్థంభ సుఖానుభూతి భవభావాభావ భాసమ్ములక. ౧

అని యిట్లు నర్వేశ్వరస్వరూపానునంధానపరుండ నై యుండి యెడనెడ
స్ఫురించు వాగ్రహ్మంబు బ్రహ్మది స్త్రాయమానచరితామృతుం డయ్యు
నగుణగోచరుం డగు గోచరసార్వభౌము లీలాయితంబు నావర్తించుటం
గృతార్థంబుం బొనరింప నెంచుచోఁ బ్రవక్తానుప్రసక్తంబుగా సాగిన
హాలాన్యమాహత్యమునందలి కైవర్తకన్యాపాణిగ్రహణము ననుబంధించు
గద్యపద్యాత్మకరచనావిశేషంబు నాకర్ణించి యన్మత్ప్రతిపాక్షి లగు
శ్రీరామకథామృత కవివరులు. ౨

అంకిత మొనర్చు దీని శిష్యప్రవరుండు
భవ్య విశిషాటివంశ నంభవుండు నైన
నరనమతికి నీతారామశాస్త్రికి నని
ననుచు ప్రీతి నాదేశించిన సునయమున.

శ్రీవిద్యామహాసీయయోగమున నిర్దిక్తంతరం బైన చే
తేవస్థానమునక నిరంతరము సోహంహంసభావంబుతో
భావింపంబడు న మృహేశ్వరపరబ్రహ్మమ్ము పాలించు న
ద్భావర్థిం బిశిపాటివంశజుని శీతారామశాస్త్రిండునికా. ౪

అజగోవిందమహేశ్వరుల్ నుకవినిధ్యాత ల్లదీయాంగనల్
గజవక్త్రుండు కుమారుఁ డింద్రుఁడు మొద ల్లా వేల్పులుకా మౌనులుకా
విజయశ్రీ నుఖనంతతు ల్వెలయ నుర్వికా నత్యనారాయణా
గ్రజా దీర్ఘాయుదుపేతుఁ జేయుదురు మత్కావ్యేశు నశ్రాంతముకా. ౫

అని శుభాశంసాపురస్సరమ్ముగ నీకృతి నాకృతిఁ బ్రతిపాదింప నియ్య
కొంటి. ఇంకఁ దదీయవంశపరిపాటి నించుక వివరించెద. ౬

నర్వౌత్తమం బైన నప్తర్నిమాలిక
ధన్యుఁ డెవ్వఁడు మధ్యమబిభాతుఁ
డెల్లలోకంబుల నెల్లకాలంబుల
నెవ్వనికీర్తి యహనవిశద
బ్రహ్మ మెచ్చించి యెవ్వఁడు వేదంబుల
నవతరింపఁగఁజేసె నవనియందు
శ్రీరామమూర్తికిఁ బ్రీతిమై నెవ్వఁడు
వేల్పులఁ బనిఁగిని విం దొనర్చెఁ
బ్రలయకాలంబులందు నపవ్యయుండు
చిరతపస్సప్రబుద్ధుండు నిద్ధమూర్తి
వర్ణనాతీతుఁ డే భరద్వాజమౌని
వెలయు నల ఘను వినకున్న వీను లరుదు. ౭

అమ్మహామునీంద్రు నన్వయారణ్యంబు
బహుముఖంబు దానఁ బ్రథితిఁ గాంచెఁ
బెద్దతీక మెనంగఁ బిశిపాటివా రను
తెగ రహించు దాన నొగి జనించి. ౮

నా నావేదవిశారదుం డనఁగ గుండారాయణిం గారి యా
స్థానిం బేర్కొన నై మహిధనయశస్సంపత్తు లార్జించె మే
లొ నా వేంకటరామసూరివరుఁ డా యద్భుతంఁడె యింకొల్లు న
న్మానించెకా న్వనివాసతం గిణిదెస న్వర్జించి తత్ప్రార్థనకా.

౯

అ ద్విజు గోత్రావత్య ము
నద్విముఖుఁడు లక్ష్మయ యన జనిఁ గనె నొకరుం
డద్వైతమొ న్వద్వైతమొ
నుద్విజు నొక నుతునిఁ గనియె నుబ్బవధానికా,

౧౦

విదితయశుఁ డతండు వెంకమ్మఁ బెండ్లి యై
పిచ్చయాఖ్యుఁ గనియె నచ్చరితునిఁ
బెండ్లియాడె వాఁడు వెంకటనుబ్బమ్మ
మెచ్చవచ్చు నల్ల మిధునము నిరి,

౧౧

హరితగోత్రమునందు శిష్టాన్వయమున
వఱలు రామమనీషి యవ్వనితఁ గనియె
నగ్రజుఁడు హనుమంతయ్య యనుజని హను
మాయియుం గాఁగ నది గరిమంబుఁ గాంచె.

౧౨

అన్వయమ్మాన కలమికిఁ ననముఁ గూర్చు
జాలు వేంకటనుబ్బమ్మ యాలు గాఁగ
భోగములు జాగములు భూమిభాగమునకుఁ
గృతములుగ నొప్పెఁ బిచ్చయ్య గేస్తుతనము.

౧౩

తల్లిదండ్రులకును గుణాధాన మమర
జాతు లైరి సీతారామశాస్త్రి యనఁగ
నరవి నత్యనారాయణశాస్త్రి యనఁగ
నట్లు శేషమ్మ చిన్నశేషమ్మ యనఁగ.

౧౪

హరితగోత్రంబున నావిర్భవించినాఁ
 డాత్మానుగుణయోగ మందినాఁడు
 చదువులలోఁ గల సారంబు నరసినాఁ
 డనుభూతితో దానిఁ బెనిచినాఁడు
 పట్కర్మనిరతుఁ డై నమయమ్ము నడవినాఁ
 డుభయవంశమ్ముల నోమినాఁడు
 యౌననంతానప్రతానమ్ముఁ గన్నాఁడు
 విద్యాన్వయమ్మును బెంచిినాఁడు
 పాతుకుచ్చి చెల్లయశాస్తి పూతచరితఁ
 గూతు నాత్మానుగుణగుణగుంభఁ గూర్చె
 మాన్య వెంకటసుబ్బమ్ము మహితవిధిని
 సేతరామయ్యశాస్త్రికి నిరులు వెరుగ.

౧౫

శ్రీయుతకప్పగంతుకులశేఖరుఁ డార్కుఁడు రామశాస్త్రి స్వా
 గూయజనుండు కౌశికనగోత్రుఁడు దా వరలక్ష్మినామ్ని వి
 ద్యాయిత సాధ్వీ స్వీయఁ దనయఁ నయ మొప్పఁగ నిచ్చె సత్యనా
 రాయణశాస్త్రి కా యుభయ మట్లభయ మ్మయి నంనరించుచోక. ౧౬

అద్యదాంపత్యమునకుఁ బిచ్చయ్య నాఁగ
 నట్లు జానకిరామయ్య యాంజనేయు
 లన జనార్దనుఁ డనఁగ శేషమ్మయు వర
 లక్ష్మియు నన స్సతులు సుత ల్లాతు లైరి.

అందు జానకిరామయ్య నాత్మవంశ
 కరునిఁ గాఁ గొనెఁ దనపతి కాంక్ష నెఱయ
 సత్యనారాయణుఁడు భ్రాతృసంతతి తన
 సంతతియ యను మనుశాస్త్ర సరణిఁ గనియు.

౧౭

అత్తకు ననుకూల యై కోడలు రహించుఁ
 గోడలికిని మదిఁ గూర్చు సత్త

తోడికోడండ్రలోఁ దోచదు పారు పింత
 యన్నదమ్ముల కెట్టు లది జనించు
 కొడుకులుఁ గోడండ్రుఁ గొల్తు రిచ్చలు మెచ్చఁ
 గూతుండ్రు నల్లుండ్రు నీతి మీఱ
 రేపంక ముట్టాల కేనియు నీసు బే
 దాశ్రవు లై జ్ఞాతు లనునరింతు .
 రద్దు లతిథు లభ్యాగతు లాప్తకాము
 లైనతంబును దీవింతు రయము వెరుగ
 నెందు లోపంబులేని గే న్నీదర్శితి
 నన్నుతుండు సీతారామశాస్త్రి యొకఁడె

౧౯

గురువుల భ క్తైమైఁ గొలిచి నిన్తండ్రుఁ డై
 చదివెను వేదశాస్త్రముల మతము
 లాచరించెను మును పా చదువుల విన్న
 కన్న ధర్మంబు లుత్కంఠ నెఱయ
 నౌరనసంతాన మదనంబు గానప్ర
 సంతానముల కల్మి నంతరించె
 దగినవ్యాప్యతియందుఁ దవిలి నంపాదించె
 గుడువఁ గట్టం బెట్టఁ గడు ధనంబు
 లిచ్చుచోఁ దన కని యేమియు నుంచక
 యడిగినట్టివారి కడిగినట్టు
 లిచ్చివుచ్చె నౌర యెలమి సీతారామ
 శాస్త్రి తమ్ముఁ డెదియు నమ్ముతింప.

౨౦

పాఠశాలఁ బెట్టి పండితులకు జీవ
 నంబు లిచ్చి భోజనంబుఁ బెట్టి
 చదువుకొనెడువారిఁ జదివించెఁ బుణ్యం బ
 గణ్య మని ఖలే జగంబు పొగడ.

౨౧

కరుణాశాలి యకామకర్మతుఁడు పట్కర్మాష్టకర్మావధా
ని రహస్రీహరయోగయోజనకలానిష్ఠాతుఁ డిష్టక్రియో
త్తరుఁ డంచుం గెనియాడు భూజనము సీతారామయోగీంద్రు న
ప్పరముం బోలినవాఁడె తమ్ముఁడును దద్భాగ్యమ్ము సామాన్యమే.

చిత్రము చిత్ర మొక్కటి విచిత్రము చెప్పెద నన్న యాయఁ ద
త్పాత్రము లప్పటప్పటికె భారము భార మటంచు నేగుచో
నాత్రముతోడ వెన్దవిలి యంతయొ యింతయొ యిచ్చి వచ్చుచా
రిత్రమువాఁడు దమ్ముఁడు విరించియ నేరుచు నిట్లు కూర్పఁగఱ.

ఇంత బలగము గలవాఁ డనంత సుకృతుఁ
డకృతనంధానచణుఁడు మహామహుండు
కృతికిఁ దగువాఁడు పొమ్మని మతిఁ దలంచి
నెనుఁ గృతకరణేయుఁడ నై నెఱిఁ గన. ౨౪

సత్యనారాయణాఖ్యు నన్నద్వనతికిఁ
బంచి పిలిపించి ధర్మభవనమునందు
సీతకును రామునకును స్వప్రసీయుచేతఁ
బెండ్లి సేయించుచుండి యావేల గొప్పి. ౨౫

గురువుత్రు లగుట మాకుం
గురుతుల్యులె యనఁగ నేల ? గురులె మనగురుల్
వెరిమ మిము నీ మముం గెన
సరి కృతి కాన యిడిరట్టై నమయ మిది యనఱ. ౨౬

ఇరువదినాలు గేండ్ల వయ సిప్పుడు మా కృతికన్య కెంతయుఁ
సురుచిరకర్మనిష్ఠులరు సూరివరేణ్యులు మికు నచ్చినఱ
గురువరు నానతో నిడుటకుం గనరా దొక సంశయంబు మా
కిరవుగ దాని నపై తమకిచ్చిన వాచికధర్మపద్ధతిఱ. ౨౭

అని చనువుమెయి సోపహసమ్ముగా నని యేనును మత్పితృనంకల్పంబు
సానుబంధం బొనరింపం దొరకొంటి - అదియు— ౨౮

ప్రాచీనకవుల త్రోవ ము
దాచార్యులు నడచుటం దదాదరభక్తుల్
నాచేతమ్మునఁ గలిమిఁ ద
దాచారము ననునరించి యనునంఛింతున్. ౨౯

ఏవంవిధగుణనిధికిన్
భూవిబుధకులౌగ్రగణ్యపుణ్యజనికి నం
భావితసీతారామా
ఖ్యావిఖ్యాతునకు నర్ధికల్పకమునకున్. 30

అంకితంబుగా నా యొనర్పంబూనిన కల్యాణకైవర్తక మను ప్రబంధ
రాజమ్మునకుఁ గథాపరిపాటి యెట్టిదనిన. 30

కథా ప్రారంభము

శ్రీమహాతగుణవిభూషణ!
హేమమణిదానవిత్త! యింకొట్లుపురీ
ధామ! పనిపాటిసీతా
రామమనీషి! నిరంతరధ్యానకృషి! ౩౨

ఆకర్ణింపు మీ కథ స్కాందపురాణమునందలి హాలాన్యఖండంబున నుండ
రేశ్వరలీలానువర్ణననందర్పంబులోని దగుటఁ బూర్వ లీలాశ్రవణంబున
నుచ్చానమానను లగు జ్ఞాననిష్ఠముఖ్యులు తదనంతర లీలాకర్ణనాయత్త
చిత్తులయి యమ్మాట పుట్టించుటయు వహ్నికుండనముద్భూతుండును
వేదవ్యాసశుశ్రూషానమధిగతనర్వపురాణ రహస్యుండును నగు రౌమహర్షిణి
సానుమోదంబుగా నిట్లునియె. 33

శ్రీవిజయైశ్వర్యానం
దావహనిజపదభజనుఁ డనన్యాదృశనం
భావితచరితుఁడు శుభగుణ
శేవధి దాశరథి యనము సిరి నలరారుకా.

ప్రాబల్కుగల్కుల పాపటఁ జెందిరం
బై మించు నెవ్వని యడుగుదువ్వ
ముజ్జగమ్ములవారి మురిపెంపుఁ బాటల
నాటాడు నెవ్వని యనమునెలఁత
పుట్టఁబుట్టావు పల్కుపూఁబోడి సామ్ముల
కొఱఁ దీర్చు నెవ్వని గొనములచ్చి
తనుఁ గొల్చువారి వంతలఁ బెట్టు లేమల
గెంటు నెవ్వని కడగంటిపంట
వాఁడు ముక్కంటి వింటిచేవలకుఁ ద్రుప్ప
పుడమిచూలి యెడఁదదమ్మిఁ బొదలు తేటి
చెట్టరక్కనిమూఁక ముచ్చిచ్చ రాజు
రాజనఁగ రాజె శ్రీరామరాజమౌళి.

3%

ఆరాముండు మహేశు కార్ముకము శౌర్యస్ఫూర్తి భంజించి నీ
తారామామణిఁ బెండ్లి యై పితృనియుక్తం బంచు వర్తించుచో
నారామంబుల దుష్టరాక్షసునిచే నా రామఁ గోల్పోయి త
ద్వీరాటోపనిశామనార్థము పయోధిం గట్టె ము స్నేతువున్.

36

ఎద్దాని పరిసరం బెలయించులలి మించు
రామేశ్వరాఖ్యతీర్థంబు సార్థ
మెద్దాని దరిపాలం బే నని యెడలించు
బ్రహ్మగ్రహాళి సంబరముఁ బరము
నెద్దాని పొలిమేర ఋము లొనన రహించు
దర్భశయ్యాఖ్యానతల మతులము

నెద్దాని క్రొంగాన్నుబెనకం బెడింగించు

న్నర్గియజనుల కాశ్చర్యచర్య
నది యహస్కరు విజయమ్ము హరిమహమ్ము
రఘుకులీనుల సుయశమ్ము రాము సామ్ము
మానవాదుల గౌర మ్ముమానుషమ్ము
తొడుసుగమిఁ జిమ్ము రామసేతుస్థలమ్ము.

38

అసేతుపరినరమ్మున

భాసిలు రత్నాకరుం డభంగతరంగ

శ్రీనంగతి రన్యజన

వ్యానంగము మెచ్చుచుండు ననిలు మొగమునన్.

39

కలిమికన్నియ పుట్టిల్లు కలువఱేనిఁ

గన్న పెన్నిధి జేజేల యన్నదాత

పుడమి మొలతాడు వెన్నుని పడకటిల్లు

నగు మహెదాధి వర్ణింప నలవి యగునె.

39

నెగయు రసాలసాన్నిధ్యమ్మునఁ బెనంగి

పురుషాయితశ్రీలఁ బొదలునవియు

నవకం బెనంగు పున్నాగంబు లాలింప

నెఱంగి నతీత్వంబు నెరపునవియు

గణికల పేరె రాగం బింత కల దెదఁ

జుమ్మని చివురుకే ల్సాపునవియుఁ

దమకుచమంజరి దరి భ్రమించు మిళింద

పతి నెంచి త్రవఁ దలవాంచునవియు

నగుచు నభినవసింధుకన్యాప్రతీతి

వఱలు లతికామనోహరీపాళి నెనసి

విష్టురూపంబునఁ జెలంగు వృక్షవితతి

చెలుపు గొనరుచునుండు న జ్జలధితటము.

40

అ పూర్వ స్త్రీ విహారము

అతిపొరందరనందనెందిరసాభ్యంచత్తదారాదిలం
దతతాపింఛవనాంతిరంబున సుమోద్భాసిన్మరాశోకమా
లతలంబందు నకృత్తిమం బయిన యేలావల్లరీకుంజసం
భృతవేదికా లలితాంగనారచిత మై మేలీను పూపాన్పునన్. ౪౧

పతిఁ బాసి యెంటి శాపవశంబున మెలంగు
నద్రిజాతార్థ నర్థాంగ మనఁగఁ
దన యిచ్చవచ్చిన తలముల విహరింప
హరియురం బెడనిన నిరి యనంగఁ
గామశాత్రవుని నకాముఁ జెనెద నని
చేసిన రతిదేవి చేస మనఁగ
బ్రహ్మసృష్టి ఘుణాక్షరన్యాయమునఁ దాన
చెలగు విచ్చిత్తివిశేష మనఁగ
నెనక మెనఁగెడు పసిడిమై మినమినయును
గనటుబెడినయునిఁ గనరి నిరిఁగెన్న
కలికిమాపులు గల యొక కలికిమిన్న
చెన్ను మిన్నంద నుండె నాసిన యగుచు. ౪౨

అవ్వనదేవతయేమో
జవ్వనమునఁ దెల్వి నిరిని జక్కఁదనమునం
దెవ్వరి మెచ్చఁగఁబో దది
పువ్వలవిలుకాని యస్త్రపుంజిగి కాదో ? ౪౩

అలివేణి తన్నుఁ బోలిన
లలనలు నల్వరు భజింప లక్ష్మీవాణుల్
గొలువ జయవిజయ లెసనిన
కలిమిఁ బ్రకాశించు గౌరి గా మదిఁ దోచున్. ౪౪

పంచి పనిఁగొను కతన నప్పద్మవదన
యందుఁ గాన్పించు నొకకొంత యధికవిభవ
మట్లు పరివశ్య కగుట పయస్య లంతె
యామె ప్రతిరూప మన నొప్పి రా నెలఁతలు.

౪౫

ఆరమణీవతంస మటు లాత్మనభీవృత యై యశోకభూ
మీరుహమూలమందుఁ గలిమిం దులకించుచు నాటపాటలం
గూరిమిఁ గొంతప్రా ద్దనిచి కౌమలనూనవనీవిలోకన
శ్రీతతమానసాబ్జ యగు రీతి నొకించుక నన్న సేసినన్.

౪౬

చెలులు దిగ్గన లేచుచుఁ జెలువ మొలయ
నొ నవు నటంచుఁ దరుశాఖ నందికొసఁగ
జెలఁగు లత లట్లు మై వెంచి చేయి సాచి
యన్నెలఁత భావ మెఱిఁగి యిట్లని వినిచిరి.

౪౭

అనురాగం బనువార నిల్పు మెద రక్తశోకభూజమ్ము పైఁ
జనుదె మ్మీ సురసాలసాలకలికాంచన్మాధవీయాధికా
వసనీమావలిఁ జాట్టివ త్తము విలంబం బేల యేలాలితాం
గిని వే వీడ్కొనరమ్ము లెమ్ము నుదతీ ! కే లందికొ మ్మిమ్ముగన్.

౪౮

వనిత ! యనురాగవల్లి ప్రవాస దోహ
దమున నభివృద్ధిఁ గను సని తజ్జులంధ్రు
గరిమ విహరించి క్షణ ముపామర తరుపథ
మున శివాశోకమును జేరి మురువెనయుము.

౪౯

అనుచు గారామనెచ్చెలు ల్వినుచు పలుకు
లమృతధారలఁ బోలి తీయదన మీయ
లేచి యొకలేమ చెయి వట్టి వేచియున్న
యంచపిండువు గతికల లలవరింప.

౫౦

మనసు గన్నులు జూపించు మార్గ మెనసి
గంధగజయాన చను మందగతికి మఱియు

మాంద్యముం గూర్చె చెలుల యమందన మ్మ
దానులాపాపలాపప్రహానకృతులు.

౫౧

ఉవిద ! యీపాలము బహువీహిఫలకాలి
తత్పురుషార్థ మీ తావు లలిత !
తన్వి ! యీ పాలిమేర ద్వంద్వసుఖాపాది
యవ్యయాభావ మీ యదనున సఖి !
వనిత ! యలోపంబు వజ్రలెడు నియ్యోడ
ద్విగునమాహార మీ దెన లతాంగి !
రమణి ! తద్ధితలతారమణీయ మిచ్చోటు
సౌఖ్యకృచ్చోభ మీ స్థలము చెలియ !
రాజపురుషోత్తమాంగనారనికసుఖన
మాన సుమహావిభాషావిహరణయోగ్య
మివ్వన మటంచు సామర్థ్య పెఱుకసేసి
ర మృహత కా హితార్థ లా యా పదముల.

౫౨

పూఁదీవ మేదీవ పాంకంబు లందించు
కొను తేవఁ బూవు లిగుళ్ళు గోసి
కందమ్ములుం దమ్ము లందమ్ము చెరినగ
మ్మునుకొను నట్లు పద్మినుల నెనసి
యంగాళి భంగాళి యై చెమ్మచెక లాడ
నుజ్జ్వలరనముల నోలలాడి
కూకూలు కూకూలఁ గేకలు కేకల
నేకిభవింపఁగా నెదురువలికి
తన్నుఁ గనుజెప్ప లట్లు నేస్తమునఁ గొలుచు
చెలిమిక త్రియలు పరివేష్టించఁబూవు
టీరమునఁ జేరి యా నారి వారి వారి
గీతి నైపుణి నొగిఁ బరికించుచుండె.

౫౩

అంతః దన యనుజాత యౌ యామవతికి
 నయినవరుఁ గూర్చు దా నినుం డన నెగడుట
 రశ్మి నొనఁగెద నిదె యని రాజు నెమకఁ
 జను విధమ్మున నమరె భాన్వంతు డవుడు.

౫౪

న వ పు రు ష ప్రా ప్తి

అతఱి శీతవాతవృధుకానుచరుం డగువాడు చంద్రుఁ జే
 చేత జయించు మోమునిరి జిల్వగువాడు మనోజు నమ్ములం
 బోత యనంగ నైన మెయిపోడిమివాడు మహేశ్వైభవో
 పేతుఁ డొకండు వచ్చి నతిపెం దదుపాంతమహిన్ విహరమున్.

౫౫

తలఁ జలువఱేఁడు మినువారక వెలయునేని
 బాపవూనరు లొడలిపై వఱలునేని
 నొనట నింకొక కనుదమ్మి పానగు నేని
 నంగజహరుం డితండె యనంగవచ్చు.

౫౬

లలితశివావతారము కలంక మెఱుంగని సోముఁ డుగ్రు పెం
 జలమునఁ గోలుపోని సుమచావుని రూపు నతీవశాత్ముఁ డొ
 నల నలకూబరుం డనఁగ నొ నతఁ డాతఱి కందు నందు నం
 కలితదృగ్గాత్ముఁ డై యెనని కాంచె లతాతను లున్న కుంజమున్.

౫౭

అండు నందమునకుఁ జంద మనువుపఱుచు
 దాని నూనాస్తు నస్తంబ పోని దాని
 లోక మేలఁగజాలు నాలోకపాళి
 శూలి లోగొను ధీరంబుఁ జూపుదాని.

౫౮

అంచితగుణ నట చెలువం
 గాంచి యఖండైకరసవిగాహితుఁ డగుచున్

పంచిన తల యొత్తక యా

పంచశరుని నెమకఁజొచ్చె భావమునందున్.

౫౯

అలలనావరోధము లతాంగుల వప్రముకల్మిఁ జేర నొ
వీ లొక యింత గానక స్వవీక్షణసంతతి నాఁగు తద్భృశా
పాలుల ధీరతాస్థితి కవత్రపతోఁ బుయిబోడి నిల్చి శం
పాలత మేలు గేలఁగెను భావిని నింకొకపారి కన్గొనెన్.

౬౦

అ మహామహు దృగ్రమ యరుగునపుడు
నందియము నంభ్రమము సంతపమ్ము విన్న
యమ్ము మొదలు గొనాలు పహాయ మైనఁ
గదలలేకుండెఁ దిరిగె నాక్షణ మొకందు.

౬౧

అయెడ నా దేవాయితుఁ

దాయతలోచనకుఁ బఱచు నాత్మహృదయమున్

దాయఁగనేరం దాఁగుట

కే యనువున నాఁగుఁ జిత్రమే యవ నాయెవ్.

౬౨

రా గ ర స మ

అచెలువఁ చేరఁజన నెంచ నంఘ్రుబొప్ప

వప్పటికె కల్గె స్తంభభావాతిశయము

జాగరూకత గాదె ? విశాలలోచ

నాలవాలదృశావల్లు లల్లు పెల్లు.

౬౩

అ నరవర్యు బాహుయుగలాహిత మౌ పలయద్వయమ్ము ని
ర్మాణ విశేషవైభవభరమ్మున హరముఁ బోలి వ్రేలెఁ దా
సూనవనీవిలోకమునఁ జొక్కుఁడికేమియుఁ గోరఁ దిజ్జగం
జేనిఁ దృణంబు గాదు మది కేమియు నిష్ఠము గాదు వానికిన్.

౬౪

మారు శరీరనుందరత మాయము సేసి కలంచు వాని ని
గ్గే రహి సంస్కరించుఁ గనియెం గనినట్టులె కొంతసేపు దు
ర్వారమనోఽవశత్వమున వర్తిలెఁ బిచ్చదనంబు దోచు న
ట్లారమణీయశేఖరుఁ డసంతర మింద్రియతంద్ర నందియున్. ౬౫

అంతకుని గెలిచె ము న్ము న
సంతగుణుం డైన కతన నాతఁడు కాంతా
చింతానంతానాంతరి
తాంతరభావప్రపంచుఁ డయి మెయిమెయితోన్. ౬౬

కలికిఁ గనుఁగొను క్షణ మందె కలిగె నిట్లు
పదియొ పండ్రెండొ భావజభావము లిఁకఁ
గలుగఁబోయెడు నెడ యెన్ని గలుగఁజేయు
నో యది వచింపవచ్చునొకో యలఁతికి. ౬౭

ఏమియుం దోచకుండు నయ్యింతిఁ దలఁచుఁ
గాంచ నుంకించుఁ దలయెత్త నెంచు వంచు
మించు కోర్కుల కెలయు వాంఛించుఁ జేరఁ
గోరు మాటాడ నాకొమ కొమరు గొనరు. ౬౮

ఇటు లున్నవానిఁ గనుఁగొని
చటులాలక లింతి చెలులు సంభ్రమమున మా
జటరుద్రుడొ ? మరుడొ ? నిశా
విటుడొ ? మాధవుడొ ? యనుచు విన్మయ మెనయన్. ౬౯

ఆ నీలాలక కాయెడ నెవ్వడలు శ్వాసావాసగంధప్రవా
హానందంబున కుబ్బి మొళ్లొ మను భృంగోమంబు పైఁ బర్వ నా
యానీలచ్చవి నూహసేయఁదగె హృద్యం బంగజాతేత్థితం
బానద్దం బగు ఁహ్ని చేరె రతి లజ్జానంతరప్రాప్త యై. ౭౦

ఇంత బహిరింద్రియముల వృత్తి నాగి
యింక లోలోన గణిగెడు నెడఁదఁ గనరి
విజ్ఞుఁ డగు యోగి మాదిరి విభుని యాపుఁ
బొందెఁ దా పయి యైకాత్మ్యబుద్ధివృత్తి.

20

చూతు వల దెట్లు లుండుదుఁ జూడకుండ
నౌతఁజీ గనంగవచ్చుఁ బోయంతదాఁక
యాఁగెదనె ? యాఁగ కేమి లే ? యనెడు వృత్తు
లతివ మతి రేఁగఁ బెరసిరి రతియుఁ ద్రవయు.

21

సిగ్గు తల కెక్క రతిదేవి చిత్తతలము
నాక్రమించెను మగని కాయమ్ముఁ బెంప
మార్గములు రెండు కాని యమ్మగువ లిరువు
రొరుల రాన్యమ్ము వెలివుత్తు రొక్క పనిగ.

22

ఈరీతి నాతలోదరి

మారాతిగ హేతిధూతమానన యై గం
భీర మగు ప్రకృతి నిట్లు వి
చారణ సేయంగదొడఁగె న్వగతముగ మతిన్.

23

ఎవ్వఁ డీ ఘనుఁ ? డెవ్వఁడో యేని నిట్లు
వా మనం బెల పరువెత్తు నాయమునకుఁ ?
బరుఁడు గాఁ డాత్మబంధుఁ డీ పరముఁడు మది
యన్యజన్మనంబంధంబు నరయఁగలదు.

24

వీఁడు విధుండె కాఁ డికఁ గుబేరుకుమారుకుఁ డెనె ? కాఁడు పో
కాఁడు పులోమజావిభుఁడు కంతువనంతజయంతులందు నె
వ్వొడును గాఁడ యీ కుదురు వచ్చునె యల్లరికుఱ్ఱమూఁక ? కీ
పోడిమి గల్గుఁ బో భువనమోహనమూర్తికి సాంబమూర్తికిన్.

25

చెవిలో నేమొ వచించుచున్నయది వానిన్ దృగ్విలాసంబు బా
హువు లాజానుపరీతము ల్వలయరత్నైచారభానంబు లా
యవలగ్నం బను సింహమధ్యమును హేయం బంచు సర్వేశ్వర
త్వవివర్తంబుల యంగకంబులు మహత్త్వం బెన్న సామాన్యమే ? ౭౭

ఈ పరము సర్వదేహం
బే పాలతి యగుం దడంఘి యే జగ మేటున్
శ్రీపతిముఖ్యసమస్యా
వ్యాపారము కల్మి ననుచుఁ బరవశ యయ్యెన్. ౭౮

అట్లు లాతఁడు నెమ్మది నంకురించి
యప్పడె ద్విపత్రితం బగు నాత్మరాగ
వల్లరిఁ దదీయదేహలావణ్యరసము
చేఁ దనియఁజేసి తలఁచె నిశ్చిత ముచితము. ౭౯

ఈ చెలువ లేనినాఁ డిఁక
నా చెలు వింతేని గలదె ? నలినేక్షణ న
న్వేచునె ? యనుగ్రహించునె ?
నా చిత్తము వశము గాదు నను సూరార్పన్. ౮౦

అనుచు నీరీతి నన్యోన్య మధికరాగ
రసనమంచితదృగ్రమఁ గొనరుటయును
వారిఁ గనుఁగొని వారుణిఁ జేరఁజని య
హస్కరుఁడు గూడ రాగమయాత్ముఁ డయ్యె. ౮౧

ఆ వనజాక్షి నెచ్చెలు లహఃపరిణామముఁ జూపి చెప్పి వి
ద్యావతి ! యిమ్ముఁ జేరుదమె ? యమ్మ వచింపదె వచ్చువేళ ? వే
రావలె నంచు సం చని త్వరంపడఁ దత్పతి యుండరాకయుం
. బోవఁగరాకయున్ మది నపూర్వపు రాయిడి కయ్యె నయ్యెడన్. ౮౨

ఎవరి భావగతుల నెఱుంగుదు రవ్వారె
కుట్టి తీయ నొరుల కెట్టు లమరు
నింతలోనె వాఁడు నెనసె దత్పొంతమ్ము
మహిళ లెల్ల సంభ్రమమున లేవ.

౮౩

వలదు సంభ్రమంబు వనజాక్షులార! న
న్నరునిఁ గాఁ దలంపఁ బాడి గాదు
యరయరా గొకొండు స్వార్థప్రవృత్తి నా
కన్యకార్యపరత నైతి నిట్లు.

౮౪

అనుచు నే మేమొ పలుకుచు నంతనంత
జేరి వారును బుయ్యపైశేష్య మెంచి
చేయు నుచితోపచారముల్ చిత్రమునకు
నమ్మదముఁ గూర్పు నిట్లనసాగె నతఁడు.

౮౫

ప్ర సంగ ము

ఇది సుధర్మని కూతురే గా? మగువలార!
ధీవరుం డతఁడు సుధీవరుండు
న న్నెఱుంగఁడె కాక త న్నెఱుంగుదు నేను
మీ రెల్ల నా పరివారమె మును
మఱచితిరో కాక మాలిమి యేమి శా
శ్వత మని యనెద ననత్య మైన
దాశపాలనమునఁ దనిలి వర్తించెద
మధురపురమ్ము నా మనికిపట్టు
చావఁగా నేల? యున్నతత్వంబుఁ దెలుప
మునుపు నా రాణి యీ జగన్మోహనాంగి
యొక్క కారణమునఁ బుట్టు పొందె నిందుఁ
జిత్రముగ వచ్చితిని దీని చెలిమిఁ గొనఁగ.

౮౬

వచ్చుచున్నారు ప్రథమనదృటులు వెనుక
వాహనమ్ముల కొఱత లే దూహ నెంచి
బయలుదేరుడు మొదలి యప్పదము సొత్త
మన్ను బక్కున నవ్వె యిట్లనె నొక చెలి.

౮౩

ఎక్కడి మాట ? కన్నియల మెవ్వరివారము గాము మేము నీ
టక్కులు చెయ్యులుం గని యొడంబడి వెంబడి వస్తుమంచు న
మ్మక్క ? తలంచితేమి ? మటుమాయలమారివి నీ పటంచు నీ
వాక్కులె చెప్పచున్నవి నెబా నొక వచ్చిన త్రోవ బో జనుకా. ౮౪

అర్థ మొకటి స్ఫురించు సామర్థ్య మురివి
యన్య మర్థంబు జూపెట్టు నట్టి శక్తి
జూడఁ గవి పని తొవెడు సూరివరులు
ఋమలఁ గాక ప్రమాణీకరింప రొరుల.

౮౯

ఒంటరిగాఁ జిక్కిన వా
ల్గంటుల మోనమ్ము చేయఁ గాముకు లై యి
ట్లంట పురుషులకు నైజమ
యొంటించెద రెటొ పురాణయుక్తిప్రతీతికా.

౯౦

అని మఱియుఁ బల్కబోవ నయ్యతివఁ గన్ను
నన్న వాఁగి మఱొక్కతె శ్రవణకుహర
మం దెదో ? జనాంతికమ్ము గా నని తదాన్య
మునఁ గలికిమిన్న యనిపించె నొనరుమాట.

౯౧

కా దన నేల ? ఈశ్వరులె కా నవు నేమొ ? నిజంబ పల్కె రే
మో ? దురితంబుకల్మి గలబోధమా మాసెనొ మాకె ? యెటి కీ
వాదు ప్రవృత్తిధర్మమునఁ బాడి యెఱింగి సుధర్మం గాంచి ధ
ర్మాదయఁ డాతఁ డియఁ గొన నైన జగం బది మెచ్చకుండునే ? ౯౨

కాంచి పెంచినవారికి గౌరవమ్ము
నరన మరునమ్ము ననము విశాల మొదవ
వారి యిచ్చ పరు వరింపవలయుఁ గాక
స్వైరిణియ కాదె తనయిచ్చ జనినకన్య ?

౯౩

ధర్మములె రాక్షసమ్ము గాంధర్వ మను వి
వాహములు శాస్త్రవిధి నందువా ? యుడుగుము
రాజులకు నైచ్చికము లవి రాదు నొడువ
మా కొలముపాడిఁ గొని పొమ్ము మాన్యచరిత ?

౯౪

మాన్యుల ననాదరించుట
యన్యాయ్యం బనుచు నిట్టు లంటిమి కానీ
కన్యలకు మాకుఁ దగునా ?
యన్యులతో నిన్ని పల్కు లరయు ముచితముకా.

౯౫

కర్మసాక్షి సంధ్యాంతరితుం డయ్యె. నిట్టి తఱి నిట్టులు మీరు పరమ
పురుషు లే యైన మీతో బ్రసంగనంగతి నుండుట కులాబలాచారమున
కెంతయు నయుక్త మని సర్వవిదితమ కదా ? యింక సెలవిండు విధి
కన్యధాత్వము లేకుండెడు మని తగినమెయి న య్యౌవత మవ్వనస్తలి
మవ్వం బవ్వనిదృష్టికిఁ దోడుసేసి పరిసరపురవరంబు నలంకరింపఁ
బోవుచుండుటయు.

౯౬

అంత కనంతసత్త్వమహిమాన్వితు లాతని రూపరేఖలం .
బంతముఁబూని పోలు లవి భాసిలువార లపారసంఖ్యు లు
ద్రాపంతజగత్త్రయావహనదక్షులు తద్భటు లేగుదెంచి త
త్రాపంతమునకా హసాదు దొర ! యం చిరుగేలు మొగుడ్చి రాదృతిన్.

వారిఁ గాంచి చనెడు వారిజాక్షిఁ దలంచి
తన మనంబు భంగి దగ వెఱింగి .
అల్లసల్ల సల్ల యజ్ఞాక్షి మై చారు
త్రోవదెలుప నడువఁదొడఁగె నతఁడు.

౯౭

ముందు పోవుచున్న నుందరి నెఱుంగరు
 వెనుక సాగువాని మన నెఱుంగ
 రనుగమించు టుచిత మనుచిత మను దారి
 యెఱుంగ రెఱుంగఁజొచ్చి రెల్ల రతని.

కక

పు ర ప్ర వే శ ము

ఇవిధమున న వ్వనజనయన హృజ్జలజ్జాద్యైధీభావమున నివ్వబిలు
 నెవ్వగ నిమిత్తముగ వెనుక బరువెత్తు చిత్తము ముందు గతి సాగనీ
 కున్నను నహజంబగు ధీరభావంబు నవలంబించి యొక్కెక్క యడుగు
 వెట్టుచు నెడనెడఁ దోచు వున్నాగాలింగ్యమానసూనలతాపాలీలీలాను
 భావంబులకు భావంబునఁ గొణిగికొనుచు నంగీకృతనిజవల్లభసంగీతా
 సంగభృంగాంగనానంగవశేంగితప్రసంగంబునం గునగునలాడు వయ
 న్యల మునిముసినవ్యులకుఁ గన రెనయునుఁ బ్రస్తుతాస్వాస్థ్యముననె ?
 భావివైరవిచారంబుననె ? అంచల నెంచక కోకిలల కూకూలకుఁ జీకా
 కగుచు నెమ్మి నెమ్మి నమ్మక చిలుకల తెలివికి నులికిపడుచు మండా
 నిలుసందుం గల దుందుడుకుం దలఁచి ముందువేఁచక సంచలించుచుఁ
 జన న మృద్ధరాలి యొద్దిక ము ద్దగుచుండఁ దద్ధానంబునఁ దదవస్థఁ
 జెందుచుఁ బొదివికొని పోవు నేస్తపుంగత్తెలలోఁ గలిసి తన కన్నె చూపు
 మరలకే యరుగ నాతండు ననుప ర్తించుచుండె నింతలో ౧౦౦

భూమి కొలసిన పురుహూతు పురవరంబొ ?
 యఖిలరత్నజాతుల నిస్తులాంశుచయమొ ?
 కాంతితేయంబు లోపల కరుడుగట్టి
 సట్టి దీవియొ ? నా నొకం డగవడెఁ బురి.

౧౦౧

లీలఁ జాలుగ నిడిన ముత్యాల యక్క
 రాలఁ గననగు న ప్పవడాల మేలి
 డాలుచేఁ గ్రాలుచున్న జెండాలు చందు
 చాలమేడల కొక వింత రమ నొనంగ.

౧౦౨

విలసిల్లు న మృనికిపట్టుం జొరఁబాటి పౌరాంగనావారంబులు గైవారంబులు
సేయం బోయి పోయి వైజయంతంబుం బోని రమ్యహర్మ్యంబు నంతరా
ళంబుం బ్రవేశించి యంచిత మగు నల చంచలనయనల యావళి
యంచితవృత్తి నుండె. ౧౦౩

రాజమార్గంబున స్వచ్ఛ రాజమాను
నాయమానుమఁ గని యొకం డనఘమూర్తి
ఎదురుగా వచ్చి పూజించి నడనమునకుఁ
గెంచనియొఁ బూజ్యులకు నెందుఁ గొడువకలదె ? ౧౦౪

ఆవిధిఁ గారవం బెనసి యా నరు నింట నుఖాన నుండె న
ల్లా వనితామణిం దలఁచు నాత్మకు మాత్ర మనీశుఁ డౌచుఁ ద
త్పావనభావ మెంచు మతి భావన మారవిరోధ మారయం
గా విత గా నతం డెరుల కంటికిఁ జిక్కని భావనంపదౌ. ౧౦౫

అనిన విని జ్ఞాననిష్ఠాదు లుత్తరకథాయత్తచిత్తు లగుటయు ౧౦౬

వేణిదేవో త్తమ ! శ
ర్వాణీవల్లభదయాప్తవైభవ ! నర్వాం
గీణాస్తికతాసారా !
ప్రాణాపానగతిగమకపవనాధ్వజ్ఞా ! ౧౦౭

స దుదయకులపాలా ! సంస్తుకేశానలీలా
న్నదహృదయన ! భారవ్యాఖమౌనీట్పగోత్రా !
హ్రదవదమల ! సీతారామశాస్త్రి ! నదా త
త్తదుచితవిధిదానాదాననంపన్నిధానా ! ౧౦౮

జదిశ్రీమద్రామకథామృతకవికుమార హనుమాంబాశమిగర్భహవిర్భరాయ
మాణ శ్రీదేవీసేవ్యమాన రాఘవనారాయణాభిధాన కవి గ్రగధితం
బగు కల్యాణకైవర్తకం బను ప్రబంధంబునఁ
బ్రథమాశ్వాసము. శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

కల్యాణకైవర్తకము

ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీకాపిలపాతంజల

ధీకవితౌపనిషద కృత ధీదర్శితబ్ద

ధాకర ! నీతారామా

ఖ్యా ! కేవలతానుభవనుఖవ్యాపారా !

౧

ఆకర్ణింపు మాద్వైపాయనవినేయుం డమ్మునులతో నగస్త్యప్రాక్తమార్గం
ఋన నిట్లనియె.

౨

ఆవరవర్ణిసీతిలక మాత్యగృహంఋనఁ జేరి నెచ్చెలు

తృప్తలు సేయుఁగా నుమశిలీముఖసాదితచిత్తసీమయై

భావమునం దహూర్వవిధిభానముభావనఁ గూరియుండ మో

హవమతాంధకారము ఛరాంబరమభ్యమం నాక్రమించినన్.

౩

౪ త్రిముఖప్రసారము

మెట్ట పల్లమ్ము పొద గిద చెట్టు చేమ

యెఱుంగరాకుండఁ జీకటియెఱు వాటె

నటు లుండియు దీపసాపేక్ష మయ్యె

నఖిలవస్తువివేక మ య్యవనరమున.

౪

నెగనిన యెగువుతో నింగి మాయముసేసి

బ్రహ్మాండకర్పరభాగ మెనసి

పర్విన పర్వతో పదిదెసలం గ్రమ్మి

చక్రవాళాద్రి విశ్రాంతిఁ జెంది

చుట్టిన చుట్టుతో బి బౌడ లూరించి
 యితరవర్ణంబుల యెలమి మాన్చి
 పట్టిన పట్టుతో బల్వర కనుమూసి
 స్వైరిణివిటుల నేస్తమ్ము వడసి
 భూమపటలమ్మో ? మోహమో ? భూమి దిరుగు
 మొయిలో ? కాటుక వానయో ? మురమథనుని
 మేని మేల్చాలో ? యౌవతానూనదృగ్వి
 లానమో ? నాఁ దమఃపటలం బెనంగె.

౫

అంతకు ము న్నినుండు దన కబ్బెడు గౌరము నశ్రవనంభవ
 త్సంతమసాన్యరాజ్య మెడఁవం గని యమ్మొయిఁ బంచినట్టి వృ
 త్తాంతము నద్విచోషము ముదంబునఁ దెల్పిన నాలకించి త
 ద్ద్యోతర మాక్రమించుటకు నాయితమయ్యెను రాజు తేజుతో.

౬

అవేళకు నరిగాఁ చా
 రావళి యొకఁడొకఁడు వరున నాకనమున నం
 భావింపఁదగియె నిరులం
 గైవనమొనరించు శీతకరు చారు లనక.

౭

అ మృగలాంఛనుం డనుప నప్పటి కప్పుడె తత్ప్రభావమూ
 గ్రామణి పూర్వద్రిగమణి కౌతుకహాసముఁ జెప్పిపుచ్చ నా
 సోముని రాక కుబ్బి గడుసుందనమందిన యిందుకాంతము
 భ్యామలవస్తుసంహతి మహంబున వెల్వెలవాఱెఁ జీకటుల్.

౮

స్వైరిణిమాననములతో నడలెఁ దమము
 విమలసాధ్వీన్మితములతో వెలసె జ్యోత్స్న
 ముదునళుల రోచనములతో మొగిడెఁ దమ్ము
 లలరెఁ దరుణుల కనులతో నల్ల తోవలు.

౯

ద్వితీయాశ్వాసము

అల కిరీటికిరాతు తల ముం దలరు సోగ
ముడిపై బెడఁగు లీను పూలచెఱేడ్చి...
జేజేల నెర దిక్కునెడి పాలకడలిలో
నెమకిన దొరకిన యమ్మ తఘటిక
వలికొండరాచూలి కలిమికి నులు వైన
దాపటిచెవి జిగిఁ దనరు కమ్మ
వేలుపుజవరాండ్లు వింతగైసేతచం
దముఁ గానిపించు గుండ్ర మగు సద్ద
మలరువిలుకాని కండ వెన్నెలల పాడు
చల్లదనముల దుంప నిశణ వరింప
రాగమున నుదయించుచు ప్రాగ్గిశ యను
లలన మొగమున కొక వింత తలక మయ్యె.

౧౦

అనురాగమ్మున మున్ను దోచు తన యాన్యంబందుఁ దీపించు తె
ల్వి నిశానాదు నరాగతానుభవ మోలిం దత్కరాకృష్టతై
శ్యసిభధ్వాంతము చిక్కు చక్రకుచచైర్యకోభ మళ్ళారవం
బును వాక్రచ్చెడుఁ బ్రాగ్గికాంగన రహఃపుష్పేమనందర్భముఖ.

౧౧

గురుని జవరాలి కలయికఁ గొన్న మచ్చ
పొవ దింక నతం బబ్బి మునుఁగుచున్న
ననుఁగు చెలికాని కొమ యని యైంద్రవలన
రక్తుఁ డై తెల్విఁ గాంచెఁ దారావిభుండు.

౧౨

అకట తాఁ బోవుచోఁ బిల్చి యప్పగించి
రశ్మి రాబ్యంబు రంగంబు రవి చనెఁ గద
రాజులకుఁ బుష్కలపాపారంబు లేవె?
వానిపక్షంబె శిక్షింపవలెనె విధుండు.

౧౩

కుముదినుల విప్పు తారాచక్రహస
వితతి రతనాల తళుకు పృక్వీబనోన్మ

న స్త్యము మధుండు నియతనిర్ణయము సాయ
మైన నెలమోల నరు లిరు లొంగగలవె ?

౧౪

ఇమ్మాదిరిఁ గ్రొమ్మామిడిచిగురాకులఁ బ్రాఁకుటచేఁ గాక రాగవతీహృదయ విహరంబున రాగిల్లియు, వియోగినీకపోలస్తలీనంచారనంచితనవధవళిమ నవిశేషంబు లై, యుత్తుంగసాధాంగకేతసనంఘటితాక్షరీభూతనీలాశ్మన రశ్మిజాలములచేఁ గాక తత్రత్యకామినీనకామేక్షణగణముల సహవానంబున మణిత నల్లవడియు, ఖర్జూరీమంజరీగర్భపరాగపరామర్శంబునఁ బ్రకృతి ననుగమించి, శుద్ధస్ఫటికస్థగితసౌధోపరిభూమికాంశుజాలప్రత్యుద్గమనంబు లచేఁ గాక తత్పర్యస్తనవమాలికాదినూనాస్తరణాప్లవనంబుల ముబ్బడిగాఁ దెల్లవారియుఁ ద్రతత్యాలంకారిశకునుమకుజనుల నాశ్రయించి నీప యను నామాంతరంబున నజ్ఞాతవానంబు నలుపు తమంబుల సమాగమంబున మణిత పలుకవాఱక పైపె చ్చాప్రమాఁకుల యాకుల లోపలి నందుల నెమకి యచ్చోటి చీకటిమూఁకతో నొకచో నున్ని సురాసురసంధిలక్షణ మని చాటుచుఁ గుముదంబులకు మోపంబును జకోరంబులకుఁ బార ణంబును జుక్కలకుఁ జొక్కంబును మానినీమానసంబులకుఁ బ్రసా దంబును మారునకుఁ జేయూతయు మాఘన కుద్బోధంబును మారుతు నకు సౌశీల్యంబును పద్మినులకు ముకులనంబును తద్గతాళులకు బంధ నంబును కాముకులకు నన్మానంబును విప్రలబ్ధులకు విప్రియంబును ప్రాప్తితభర్తృకలకు భయంబును దోటలకుఁ దేటయుఁ జేటులకు నీటును నీటునకు నెఱియు నెఱికి నేర్పును బ్రసాదించు నవి యననూయా నాయకు నయనంబుననె ? యుపధిని ? యువకముననె ? నలువ మనముననె ? యుట్టిపడినవాని కరములొ ? కిరణంబులొ ? వెలుంగులొ ? వెన్నెలలొ ? చల్లవనంబులొ ? యుల్లానంబులొ ? మాయలొ ? మంత్రం బులొ ? నిశ్చయింపరాకుండె నప్పడు.

౧౫

విరహతుల దురవస్థకు వెత దొఱంగి
భువనమాత పద్మిని పరిభూత గాఁగ
శకునివలె నల ద్విజరాజ చాలి మేన
యల్లునకుఁ గా జగం బెల్ల నాశ్రమించె.

౧౬

అంతకుఁ బూవువెంటిదొర యైదు రకమ్ముల తూపు లూని దు
ర్దాంతవరాక్రమార్జితమదమ్మునఁ దుమ్మొదనారిఁ జీర ధీ
మంతులె తూలవోయెడు క్రమం బొక వింతగఁ జోచె నద్వితీ
కాంతరు లైన నేమి చనునా ? మన నాతని చేతఁ జిక్కినకా. ౧౭

అంగహీనుఁ డైన హరవైరి కెక్కడి
గెలుపు గాని వాని కలికి తెలివి
జగముఁ గలఁచి మొదలి నత్కిర్తిఁ జెడకుండఁ
బట్టెఁ బ్రౌఢనతికి భావ్య మదియ. ౧౮

అప్పుడు పుష్టదేహుఁ డైన శంబరవైరి
నజుఁడు దిట్టఁ గాల్చె హరుఁడు వేర్చి
ధర్మసూక్ష్మవేది దశరథసుతుఁ డెడి ?
యతనిపేరఁ బోరు రతి జయింప. ౧౯

మగువ మగండు మారుతుఁడు మారుఁడు మద్యము మాల్యజాలముల్
మృగమదముకా మృగాంకితుఁడు మేడలు మానము మాధవుండు మా
విగములు మావటా లనఁగ విశ్రుత మౌ మమయప్రపంచమ
వు గెలిచి న్వన్వరాజ్యరమఁ బొందె సుఖాల్లి నమప్రధానతకా. ౨౦

కాంతుని దైవమ్ముగాఁ గాంచు కాంతల
కడిమికిఁ గాముఁడె కాకపోయె
దముఁ జేర నిరసించి ధవున కెదురుచూచు
నెలఁతల తలసిగ్గె యొలికిపోయె
విషయాంతరస్థుఁ డౌ విభురాకఁ గాంక్షించు
వెలఁదుల తలపోత బీజువోయె
వేరొక్కొక్క కేల విలసిల్లు నాయకు
చాసల మానం బ మానమాయె
బురుషు నింట నిద్రవుచ్చి మార్మగలకుఁ
గూర్చుబోవువారి యూర్పు వోయె

నెడఁద వరు వరించి యెసయని ముగ్ధుల
డెంద మొక్కసారి డిల్లవోయె.

౨౧

తమ కొమలు వంచు దూతిక
ల మనమ్ములకన్న మున్న లక్షిత మగు చం
ద్రమరీచితవిబోధము
స సుగలు నిలుసెర వేగ నడచిరి కూర్మికా.

౨౨

లోలత్వము కలహ మదృఢ
మౌలిలితునిఁ జేరి పలుక నలికెడు చెలి మో
మాటొకించి తదర్థము
మాలయ పవనాంకురముల మనర వచించెకా.

౨౩

వచ్చిననాథు నర్మిలిని వాకొనఁ గల్గొనఁ బంచి వాని యం
దిచ్చు నుపాయనంఁబుఁ గొన నే సను క్రొత్త యొయార మంపి పై
పెచ్చు పొసర్పు లాలనల పెట్టికిఁ బొక్కు సువృక్కలాపముం
గ్రుచ్చియ కౌఁగిలించి యలఘుస్ఫుటసౌఖ్యము సంది రవ్వభుల్. ౨౪

ఈగతి స్త్రీపుంసమహా
రాగయురిం దేలు మారు రావాపు రతి
ప్రాగల్భ్యంబున వెలయుట
బా గని మెచ్చుకొనె మామ బలగముతోడకా.

౨౫

ఆ యో గ వి ప్ర ల ం భ ము

చంద్రకాంతశిలావిశాలనంఘటిత మై
రమ్య మౌ మేలి హర్యమ్యులోన
పాగడందు తనదు తావుల నెల్లతావులుఁ
బూరించు మల్లెపూపాదల కెఱన

బంగారు మంచము హెం బట్టుపడుపుల
 బన్నీరు చిల్క నై పాన్పు మీద
 క్షణ మైన బాధక చామరహస్త లై
 చేరి సేపలుసేయు చెలుల నడుమ
 సాఖ్య మను మాట యనరాక చకిత యొకతె
 కలగు తనుఁ గాంచి సెజ్జయు నలుగుడువడ
 నంచితాకారు మారు జయించువానిఁ
 గాంచనగువాని నొకని ధ్యానించుచుండె.

25

చెలులకు మాటు పల్కుడు హనింపదు లీలకు నైన కారికం
 తెలుపుగఁ బల్కరింపదు యజింపదు పూయదు పెట్ట దూరకే
 కలవర మందు నల్ల కలకంతి యకుంతితపంచబాబా
 నాలుదితకోమలాత్మనలినప్పగ నవ్యధరాధిరూప యై

26

మెలకువయో నిర్దురయో
 తెలియునెకో తెలియనెకో మదిం గొన దనుచుం
 చెలు లారట మెనయగ నది
 కలయును నిక్కువముగాని కళవళ మండెకా.

27

దృష్టి దోష మనుచుఁ దెలువ యొక్కతె నూత
 నుప్పకల్లు సుట్టుఁ ద్రిప్పి వైచెఁ
 జెట్టబూచి యనుచుఁ జెలి యొర్తు మంత్రించె
 పల్పగమికి ముడుపువెట్టె నొకతె.

28

అంగజా దేవకారితన మంచు వచించెదనమ్మ యిట్లు త
 న్వంగిఁ గలంచు బాదె యని యల్లన యొర్తు వచించుచుండ న
 య్యంగన యుల్కిపా దొదవ హర్ష్యము డగ్గి విలాసశైలముం
 బంగమవల్లి వెలెఁ బదచారిణి యైవెనఁ జేరె నొంటికా.

30

ఒక లోకభల మోము లుద్భ్రాంతి పీడించి
 నఖులు వెంటబోయి సంభ్రమమున
 నల విలాసభూధరావాసమున మావి
 తీవ్ర మోల నున్న భావినిఁ గని.

30

మమ్ముఁ గలుపుకొనక మాయమ్మ నాయమ్మ
 యిల్లు విడిచి వచ్చు టింత దువ్వు
 హేతు వెదియొ చెప్ప మీదశ కను వారి
 మీర లెవ రటంచు మెలత యడుగ.

31

విన్నయమున మునిఁగి వెలఁదులు నఖులము
 గా మటమ్మ మమ్ముఁ గని యెఱుంగ వ
 టమ్మ యనుచుఁ జెసని యాలింగనము సేయ
 చూనిని తలయూచి మఱచితి ననె.

32

ఏటి మజపు నీ క దెట్టులు దెడమె నో
 తల్లి యనుచు నెడవ తల్లిపిల్లఁ
 బలుకు తమకు మాటు పలుకని యాలేమఁ
 గని కనికర మార్చి గాంచి వారు.

33

లీలానైలం జేని ను
 జాలయముగ నున్నచొక్కో యన్నఁ వెలిసి యా
 లోలనయన నఖి ! లీలా
 నైలంబా ? యిది యటంచు సాగె సయవఁగఁ.

34

కన నైన విషయమున కింక
 ననుమానం జెల మనసుఁ డతివ సలఁచెడుకా
 ఘనముగ నని యెడలు దవిడి
 పనిత యొకతె యమ్మచెల్ల జ్వరము జ్వర మనెకా.

35

తప్తరము చెచ్చి మెయి నుంచ కణము పీప
మాడెఁ జిలికిన నీరంబు మాయ మాడె
నేమి చెప్పడు నెడ నిష్ట తామరాకు
గాలి యూరుపుగాలికిఁ దూలపాడె.

౩౭

ఈనృష్టార్థముల దోన మే గణించి
యీను వుట్టించి మలఁచు రతికు నాన
నాత్మనృష్టపదార్థమ్ము అనుభవంప
లే చెరుల పెత్తనం బని తేమ దవిలి.

౩౮

౩౯ లిలావత మందు నుల్లసిత హౌ నొక్కొం డనోకంబు చా
౪౦ మూలంబునఁ బూలపా నృచట వన్నె న్వానిఁ గన్నట్టి నా
౪౧ లుకు మెచందము త నుఖించు తన భాగ్యం బాత్మ నిర్మించి యా
౪౨ పిక దేవిదీపరశ్మిత చా ముకచె నీ విశ్వంబు నా ప్రేముడిక.

౩౯

అప్య యొక ప్రాణనఖి కొమ ననునయించి
యొంచి లాలించి యొలపల్కు లంచిత మగు
వరున సాగించెఁ దచ్చిత్తభంగి మార్ప
భూతములఁ బలికించెడు పురుషునట్లు.

౪౩

నెచ్చెలులము కామా ? నీ
పచ్చిన యీ చశకు వగలఁబడకున్నామా ?
నిచ్చలు నిన్నుఁగొలువమా ?
చుచ్చిక వో నెఱివారమా ? మానవతీ !

౪౪

ఉంటిమి తింటి మొకయెడఁ బ
రుంటిమి మనలో మనకుఁ బురువు లని కలవా ?
తంటాలు నీ వెనయ వా
ల్లంటి ! మే మెట్టు లోర్వఁగల మవి వినకే.

౪౫

అయెం బోయెం గాల

వ్యాయామము నైవఁజాల మతిమన్నహ మౌ

నీ యెడఁ దాపముఁ దాపక

మా యాన వచింపవలయు మర్కం బబలా !

౪౩

మే లతకు వాడు గన్నబై శీల మేమె

క్రొత్తక్రొత్తగఁ దోచె వాక్రువ్వ వింక

బెట్టు సిగ్గునఁ బొదలంగఁ బెండ్లివారు

వచ్చి వాకిట నిలిచిరే వారిజాషి.

౪౪

దయావతి ! సుఖంబునఁ బా ల్గొను నఖిలకు దుఃఖభారమును బంచె పెట్టరాదా ? గేలా ! మాకు దాచివెట్టి వాంఛిత మే సాధనాంతరముల నమకూర్చుకొందువు ? శుచిస్మితా ! ముందఁ రెకసారి హసరుచి గను విందు సేయుము. మధురలోచనా ! కడగంటిమాపుదేనియు నెకపరి మమ్ము “తృప్తా న్ము” యనిపింపుము. పల్లవాధరీ ! సంపల్లవభరితంబు లగు నీ పల్లరుల నవలోకింపవా ? పానిమ్ము. కలకంఠీ ! ఈ కలకంఠకులముల పంచమకూజితము వినరాని దని నిశ్చయించితివా ? అట్టిన మా నెయ్యంపుఁ బలుకు లాలకింపుము. ప్రాణనఖీ ! నీ వెత కీ ప్రాణంబు లెంత కొట్టుకొను చున్నవో విచారించితివా ? సుధాన్యందినీ ! యీ సమయమున నీ రహస్య బోధామృతము నెనయకున్న మాయసువుల కాన పదలవలసినదే. గభీరా ! నీ దుఃఖసాగరం బెఱింగిన వీరలు తరు లగుదురు జుమ్మని సానున యమ్మును నరాగమ్మును సాకూతమ్మును సమాధుర్యమ్మును సఫలమ్మును నవిశేషమ్మునుం గా పలుకు నంగనఁ దక్కొరులు సనుగమింప సవ్వారలు దురానద మ్మయిన తన భావసీమఁ గ్రమింతురో యను భయమున సిగ్గు మొగ్గుగా నల్లిబిల్లిగ నిలువెల్ల నల్లియున్న తత్ప్రితిప్రతీక తప్పించుకొనరాని బందం బగుటయు నెక్కఁ ఫక్కిం గైకొని యక్కాంచ నాంగి సాధిప్రాయంబుగ నయ్యభిప్రాయజ్ఞులతో నిట్లనియె.

౪౫

ఒక కలం గంట బంటిరా ? నకియలార !

యీ మహాస్థలి మానససుమ కలదు

మానసం బను జాసార పూ నెలవున

నుదికి వన్నామమున నన మెనయు సపయు,

౨౬

ఒకమాటయు బపవాటక ధైర్యసారుఁ డై

మను వివేకుఁడు మంత్రి యనుసరింపఁ

సర్వసర్వంనహృత్పూర్వవిశేషముల్

స్రుతవ్యష్టముఖులు చారు చెఱఁగించ

భువనమోహనకలాదృతదాకచక్యముల్

తనయాపు క్రొత్తక్రొత్తగ సమర్పఁ

దలచినమాత్రాన తలతల మను మనో

రథములు దూరమార్గములు బ్రొక్క

నకలనష్టబలతతికి నాస్థాన మనఁగ

నేలు నా నీమ నెల్లర మేలు గూర్పఁ

జాలి తనయాన యంగదేశంబువఱకుఁ

గదిసి సరిఁబెంప బుద్ధిసాగరుఁడు విభుఁడు.

౨౭

ఆతని ప్రజానురాగం

చాతసాభాగ్యవిలననాదివిశేషం

బాతనిక కాక కొండొక

భూతలపతి కెందుఁ గలుగఁబోవు తలంపఁ.

౨౮

అనివారుగ నరిగి యతం

శనవృశ మని దృష్టచారుఁ డాదృతిఁ చెలుపఁ

బన లెనఁగు పురుషవిభ మౌ

దెసలకుఁ గెన రైన గెనబువీచిం గనిమెఁ.

౨౯

అర్కునకు నర్కుఁ డగ్గికి నగ్గి చందు

రుసకుఁ బండురుఁ డింద్రునకును మహేంద్రుఁ

నైన పూరుసుఁ డా దీవి సరయుచుండె
గుండు లామోవమోదు అన్యార్థగతులు.

౧౦

తత్వవృష్టిని వేరుంబు వవుల చెందు
సత్వదేవంబు గర్విండు సకలవృష్టి
దొకదొకొండ్ల నెలవు లంబ సూహసేని
విరుద్ధుడు ప్రవాసపూరును లింతులార !

౧౧

బుద్ధిసాగరు బలగంబు బూరుకుండు
పురుసు లేబంబు బుద్ధిసాగరు బలగంబు
కాంక్షసేసిన ముప్పవై కలిగె పారు
ఘోరముగ వాన ప్రమ వుద్ధై నాకులార !

౧౨

ఇది కలయో నిస్కూనమో
మది సరయగరాక యిట్ట మరమర కైతిన్
చుడుపతులారా ! యను న
స్వపరచనకు మెచ్చి యొక్క ప్రమద వచించెన్.

౧౩

చిత్ర మో గప నృప్తివైచిత్రి యెందు
దొక కలయో లేచె నిరువుర కువిదలార !
అహల వచింతు వినుఁడు మహాహవమున
సతసుఁ డొక్కఁడు వేర్చిన యంపగముల.

౧౪

తన్నుఁ లోఁగెనెబోయిన తఱి వివేక
సచిషమణి సంధి యభినంధి చక్కఁబెట్టె
సంధినియమంబులందు నిశ్చయము తెలియ
రాదు సునిశూత్రమా ? యంత రాచగుట్ట

౧౫

అన విని నహేలముగ నొక్క యలరుబోడి
నాకు నా కలయే తోచె నాకులార !

వినుచు చెప్పెన నీతిశాస్త్రనిగమం బ
రాదినుండియు నెకవారి నలరుగానె.

౧౬

ఇంక మనకు నెయ్యంబె శాస్త్రతం బయ్యెను మని యిది మొదల బయలు
దేసెంబుల నుభయాధికారము నిరాలంకంబుగఁ జెల్లవలయు నని
యొండొరుల యొఱుక లేక త్రివర్గంబులఁ బ్రవర్తంపరా నని ఫలిదొగంబు
నమానం బని మర్యాదకు చూత్రము వరి ముల్లంత వాని పూనుకునక
పొనంగుగాక యనియు వివేకుండు వ్రాసిపెట్టె నట్టె మరుమంద నిం
కొక్క యందజమూన.

అక్కలాఱ! పదవ న య్యవనీశ్వరులే
కదన మెదురుకొలు గాంగఁ బెండ్ల
వారు వేలె నగరు చేరి నుభానన
స్థితి నఖండసుఖముఁ జెంది కనియె.

౧౭

ఇట్లు ముసిముసి నగపులత ముచ్చటలాడు నచ్చవలసయగుల నులోకించి
గు ట్టెతలఁ గదా నెచ్చెలులకుమాత్రము ను వి వచ్చునా? యని నగ్గు
నిగ్గదీయ నగ్గజగామిని మొగంబు గంటిపెట్టుకొని బాలి వేయసట్లుగా. ౧౯

వేళాకోళ మొసర్చవచ్చునట నిర్విజ్ఞం జెలిం బిల్చి యా
వేళాదోషము | కాక నెచ్చెలుల కి వేరం బెట్టు ల్లలె నం
బాళింపం దమచేతఁ గానియెతల న్మొసంబ మం ద ననుం
బాలింబెట్టఁగఁ గల్గెనో తలఁపు విశ్వాసంబు లేదో కదే.

౨౦

అని తన నయనాంతము గ్ర
మ్యున బాష్పకణము లచటి మెఱుంగున బలనూ
వనమబిఘ్నణి నెనయంగ చె
చ్చని యూరుపు పుచ్చి గోలచంపముఁ బెలిపెన్

౨౧

అంత సంతురములు వింతపంపమున కై చంతురితవృత్తులగుచుండి
 పెరియె పురంద్రుల యెడల నుతిమెత్తదనం బని తలంచి యాయంచిత
 తెల్ల దొక్కపూటగా నిట్లనిరి. ౬౦

అక్కట నవ్వుచాల కిటు అంటిమి యంతకు నింత యెల మే
 మెక్కడదార మమ్ము ? మము నీ యెడవెట్టుట భావ్య మమ్ము ? నీ
 ఏక్కరణిం పంపంప నీక నెక్కడి పమ్ము నుభమ్ము మాకు ? నీ
 యెక్కడ యిట్టి పం చెఱుంగ నాడితిమా ? యటుగాక వేరమా ? ౬౧

అమ్మో ! నీ పవించిన కథాంశము నేటి వసమ్ములోఁ జరి
 క్రమ్మి కదా భరితి తనుతత్పుర యొక గద యిట్టి సాగర
 త్వమ్ము భద్రార్థ మే కద పవన్త నచీత్వము వ్యంజకంబె యో
 న మృహతుండె పూరుసుండు నొక గల రితయు నొక ప్రపావతి ! ౬౨

అతికర్తవ్యత వెలియంగ
 నతిగా నడిగెదము గాని యలివేణి ! నీ
 మతి కెదురు సెప్పవారమె ?
 ఏతతప్రతిభాపతివి వివేచింపు మిదన్. ౬౩

అరి య మ్మానిని మౌన మౌ ననుట గా ధ్యానించి “వ్రజాలనా
 యన” గా వానికి నేమిటం గలదు లో టా బాహుసాదాగ్రహ మా
 చ్చరిగింభరత యా విశాలనయనత్వం బా మహాబన్ధవ మా
 భుసపక్షిప్తతిభా మా ముఖముఖాంగశ్రీయూఁ టొప్పించె ? ౬౪

తన యంతమున మృగంబును దిన్న సింహున
 త్వంబు లాలించు పదసవిధుండు
 తన జాతి కగు పంకము నివుర్బు మిత్రు ను
 వ్యర్థశ మెచ్చు కస్తమ్మివేయి
 తన నివాసంపుఁ గొండ సగల్గుంగల్లు పి
 రత గారవిండు సురభలకము

తనలోని విశ్వధత్వము నించు కరికరం

జేలిన బాహుమృణాలయుగము

తన మహానుభావతకు నోటువడు దేవ

రాయఁ డైన మ్రొక్కు రాజనమ్ము

తనదు బలగ మైన ధన్యుండు జనదృగ్

బలఁ గలంచు బంతపని ? లతాంగి !

౬౬

అన్న బంగదు దమ్ము లమ్మతాంఘ్ర గజుగుచో

దమ్ముండు మోహనాస్తమ్ము గలిపె

గెడుకు పూనిన పూనిక గడు మెచ్చుకొని తండ్రె

చెలువందు తన రసావితీ నెనంగె

దన బర్హ వాల్లభ్యము నయించు నెఱి మించి

భార్య యఖండవంపదలఁ గూర్చె

నత్త యౌత్సుక్యమ్ము ననునరింపఁ దలంచి

కోడలు తెల్వి పై కొనరు సేసె

దోడికోడలితోఁ దులఁ దూగఁ గేరి

మజుడిపెండ్లాము తన గరిమం బమర్చె

నెవుడులేని కుటుంబైక్య మవు డొనర వి

రించి యా మోము మేల్మి న్నజించె నతివ !

౬౭

మఘవానూనవిభుత్వభాసి యగు న మ్మాన్యుండు గైకొన్నత

మ్మి ఘుమాయిం పపరూప మయ్యె నివు డ మ్మే లెంచెడు న్నాన ని

ర్లఘుభావుం డవు వానివారి దరి జాలం బొండు గాన్పించె న

ద్ది ఘనుం డాతని నైంద్రజాలికునిఁ గాఁ డెల్పు న్వదూగ్రామజీ ! ౬౮

అరక్తాంతవిశాలనేత్రముల భాగ్యం బుబ్బగంధీ ! భవ

త్తారువ్యాద్యుపభోగలక్షణసుఖిత్వమ్ముం బ్రశంసించె నొ

దారేశానుఁడుఁ గొముదీరమణియుం దార్కాణ గా నెప్పు వి

స్తారాశ్లేషనుఖంబుఁ గాంతు రనుచు న్నాముద్రికం బొప్పెడుక. ౬౯

ఏ గొనంబున నతనికి నించుకేనిఁ
దీనివో విట్టి నీవు ద్విత్వీయ వగుదు
వంచు జగదేకలలితు నిర్మించునతని
వాతలో నుండకుండునే వారిజాక్షి !

౩౦

అంతియే కాక యాతని హావభావ
ములు భవదధీనములుగ నేము దెలిసితిమి
సుగుణకల్పద్రుమం బనఁదగిన వాని
చిగురుమాటలు ఫలము నూచించుచుండె.

౩౧

అని తియ్యదనము మెత్తన
యును దోప రసాయనంపు టొప్పిదమున నూ
తనపరిమళము లొలయు వా
కున్ శ్రుతిపుటయుగము దన్ను కొమ్మల బోధక.

౩౨

తదాయత్త మ్మృచ్చ చిత్రమ్మునకు గజగమనసుందరంబు గా నెదురగు
నిజదయితు నుదయద్వైవనానూనం బగు మేలియాపు నంతర్గతమ్మునఁ
గైకొని యమ్మునస్విని అహ యి ప్పరుషరత్నంబు వర్ణింప నాకు శక్యమా?
కా దని యూరకుందునా? విమిసేయుదు? ప్రతిభ నిజన్వభావంబు
నుజ్జగించునా? బన దాని నందినంత యందుకొన నిచ్చెడఁ గాక. తొలు
దొల్ల ని మ్మీనఁ దరగ లిడునది దీర్ఘికయో నరితై నరితృతియో విచారింప
వలయు. పేరు గొప్పయే కాని యూరు దిబ్బ యనినట్లు మొదలిదాని
కీ వైశాల్య మెక్కడిది? రెండవది యనునెడఁ బొడమునెడయుఁ జొరఁ
బడునెడయుఁ బ్రస్తుటంబులు గావలయుఁ గదా? ఇక మిగిలిన దనిన
నూషరక్షేత్ర మ్మనఁదగు నచ్చోఁ దమ్ముల యంద మ్మేది? కొందరు
లావణ్య మందురు. దాని కర్థంబు మృగ్యంబు. కొంద అప్పదమున
కర్థంబు ముతైములలోపలి చాయఁబోలు నది యని వ్యాఖ్యానము సేసిరి.
పూర్వుల నిరాకరింపరాదు కాని నిరాకర మని మాత్ర మాత్రేవ విడువ
నగు. ఇన్ని మెలికెలకన్నఁ బిడిచిన యన్నిరత్నముల రసముల తేట
జాల్వారి పైఁగ్రమ్మిన యొక్క క్రొందీవి యనరాదో? శారదాభంబుం

బురుడించు తెలితలపాగాయు మల్లెపూలచెండును రంగుమాఱు స్ఫురించు
చున్న కేశము లగ్నీలంబునకుఁ జంకక నింకొక వకారంబునఁ బేరుమాచ్చు
కొని తిరుగు కేశపునకు నజాతీయమ్ము అనక తప్పదు. పాలఫలకంబుఁ
జూచినవా రెల్ల మానిసిమానసాకర్షణమునకు మారుఁ డేర్పణుచుకొన్న
యయస్కాంతశిలాతలం బన కుందురా? బహిషదార్ధవిజ్ఞానార్థముగఁ
మన మను కోటలో నున్న మీనకేతనుఁ డమర్చుకొన్న దుర్భిణియంత్రం
బులో? బుద్ధికి మనక వేఁ బెట్టిన నులోచనమ్ములో? మొగముదీవిలో
విధాత్యుడు దాచికొన్న యన్నిరకము లగు తళ్ళుకుల పాతరలో? ముఖ
కమలాకరమ్మున నపూర్వమ్ముగాఁ బొడమిన మువ్వన్నెతామరతేఁకులో?
యనందగు నయనమ్ముల నూరక కమలమ్ము లని యనువారి నోరిక
దారియు డొంకయు ననరాదు. రతిపంచబాణుల బాహునము లని
బొమల నొడివెడు నుడువులలోనే పక్షంబులఁ దుమ్మెదనారు అనిన కలిసి
వచ్చునుగదా. ఆ రతితత్పతులకు సీమావిభాగార్థము ధాత నిర్మించిన హ
ద్దన సుద్ధి యగు నాన యను కట్ట తుది వారలు వెట్టుకొన్న సౌగంధ్యంపు
బాదు అనఁ దద్వివరంబులు నందర్పంబు గల వై శ్వాసానిలములకు
గంధవాహకత్వము నాపాదించుచున్నవి. యౌవనుని పంటచేలు నాఁ
దగు కపాలచిబుకాదిప్రదేశంబుల వాని చల్లకమున మొలిచిన శృంగులపేరి
సింగారంపుమొలకలకుఁ బోయూ తేయముకొఱకు నిర్మించిన దిగుడుబావు
లన పిని పినులు సంస్తుతము లగుచున్నవి. ఆమ్మకచెల్ల ప్రతిబింబంబు
నకు బింబం బనఁదగి నుత్తమం బయ్యా నధరం బను పేర వినయంబు
నయించు నధరమణియు దాని కనూన మృగు వోడివి నిచ్చి పుచ్చుకొను
రదనాపరపర్యాయమున నెలిచిపెట్టిన దానిమ్మగింజలు నొక్కచో నుండ
నయ్యెడ విడిచి పెడదారి నడుగిడు దౌర్భాగ్యమ్ము వెడవిల్తు చిలుకతేజీకి
నెన్నిజన్మంబులకునుఁ గలుగునే కలుగదు. పిని తెల్లని చిర్నగవుతేట
నీలాలకల హృదయదేశంబుల రాగరసప్రవాహ మగుట యనుభవసిద్ధ
మైనను న్యాయశాస్త్రపుఛోరణం జేరదు. లావణ్యక్షీరవారిధిలోఁ గరుడు
గట్టిన మొగం బను శంబరవైరి మేడకు నాధారం బగు మేడ యను
నొంటికంబంబుఁ గం బని మొదట బ్రతిష్ఠించిన శంఖంపు బ్రాంతిం
బలుకువారు కవులా గారు. ధ్వనింబట్టి యట్టు లూహంపకున్న నిం కెట్లు

తైన నూహింపరాదా? రాజగృహవ్యారంబుల మాంగలికవాద్యమోషంబులఁ బ్రత్యక్షంబుగా వినుటలేదా? యౌవనుఁడు బంతులాడుకొన గట్టి సేనికొన్న కుట్టిమన్థలమ్ము? యనంగుని బహిరంగనభయో? రతి వనతియో? ధైర్యమ్ము నిశేపమ్ము? స్తైర్యమ్ము స్వరూపమ్ము? విలాసిని విభ్రమపరీక్షైకప్రయోజనకమహాదర్శవిశేషంబో? నాఁ దగు నురస్థలమ్ము నకు నిరుదెసల మొలిపించిన శాఖులొ? నువర్ణశయకుశేశయముల కాధారము లగు కాండములొ? మదనప్రభు మ్రోల బరాబరులుచేయు చారుల చేతి కఱ్ఱలొ? యన నవు బాహువుల నెంతని వర్ణింతును. విధి యఱచేతులఁ దుడుచుటచేతనో? నున్ననగు ప్రక్కలు పటికంపుఁబలకలఁ. ఉదరంబు త్రిలోక సౌందర్యన్యానస్థానంబు. పిఱుఁడులు స్వల్పబుద్ధుల ప్రయత్నంబు లేమో? ఊరువులఁ గరికరంబు లనిన నెఱ్ఱెరికంబు ననంభవంబు నగుఁ గాన సౌభాగ్యంబు కొటారు లనఁదగు. జానువులు భర్గవైరి దుర్గంబులు. జంఘలు నుమబాణు తూవేరమ్ములు కాకున్నఁ గొన్ని యశిషక్షంబు లచ్చేఁ దోచు కేలకలుగు? గుల్పమ్ములు సౌందర్య ద్రవిణపేటికకు వైచిన బీగమ్ములు. కఠినకమరకర్పరంబుల నుదకమలంబులఁ బల్లవంబుల నతిమృదులములు నచ్చములు త్రిభువనోపాస్యమ్ము లగు ని మ్మహాత్ముని యంశములతో బోల్చెద మనువారి ప్రతిభ ముదిసినది. సాముద్రికసారమహాభాగ్యముద్ర లని నే ననుకొనెద. వ్రేళ్లులు రాగ మహిరు హోర్ధమంబులు. నిజదీప్తిప్రభావంబున నఖంబు లని బిరుదు లార్పించిన గోళ్ళ మారుఁడు నారులఁ జీర నూఱిన మచ్చుమందు రంగు వాయని చిరుసాన లనవచ్చు. ననుచు నే మేమో వర్ణింపఁబోయి తలకడ చిన రతి యావేగంబున మూర్ఛవేయి చెలుల యుపచారంబుల మేలుకని యతైఱవ సిగ్గు మఱచి మరునిగుఱిచి యిట్లనియె.

౩౩

ఏరా మన్మథ! నీ త్రిలోకజయ మే యేట మ్మునింగెం ద్రపా

దూరస్థుండవు. గాన గెల్వవలె మా దుర్గాకటాక్షమ్మునఁ

నీరై పోయిన ప్రాణము లుక్కుదుట నుండెన్ నీకు నిందాఁక నా

నేరం బింతకుఁ దెచ్చె నిన్నుఁ దగ వున్నే నీకు నీ సానికొ.

౩౪

భీమారుంతువలోచనాన్నికణికాభీతుండ వై నాటితే
 ప్రమధ్యంబునఁ జొచ్చి హెచ్చి మగవారిం జేరఁగా జంకు నీ
 సామర్థ్యంబున కిన్ని గచ్చు లివి నీచత్వంబుఁ జాటింపవే
 రామారామవిదాలదుల్లలిత ! మారా ! నీరసాడంబరా !

౭౫

నీ వన్న నొక్క లెక్కయొ ?
 బావఁ జదుకఁ దిట్టరాదో ? చానలు ము న్ము
 న్నావేగ మెనయ రెదిరిన
 నావలఁ ద్రిప్పంగవనమె యబ్బకు నీకుఁ ?

౭౬

ఆనుచు మదను గదుము నాలోన నునిశిత
 ద్యుతిచయంబుఁ బఱపి ధృతి నడంచు
 శీతభాను నెరికి వాతెఱ గంపింప
 సువతి యనియె వాని జురచురఁ గని.

౭౭

అత్రినయనమునఁ దోఁచితి
 వా త్రినయను నెత్తి కెక్కి తంతియ కా దా
 గోత్రాదివిజేసుండ వై
 మిత్రాదివిశేషయుక్తి మెఱుపితి చంద్రా !

౭౮

అ చిన్నతనపు గారవ
 మీ చెన్నున వోవ గురుని యెలనాగకుఁ గా
 నీచుండ వై లోకమ్ముల
 నా చక్కటి నడవఁజూచె దగు నగుఁ జంద్రా !

౭౯

భీరంపుఁబలుకు లేటికి
 మారునిఁ గాలించిన కంటిమంటయ నిన్నుం
 జేరి కమల్చిన గాయము
 నేరంకువొ యనుచు మాటి తెఱుఁగమె చంద్రా !

౮౦

పుట్టినచోటిగొనమ్ములు
గట్టా చదివిన నయము లొకానొకఁ డేనిం
బట్టవ నహపాఠిశిరం
బట్టె మిగులఁ జదివి తెనిమి దాకులు చంద్రా !

౮౧

విరహులను జంపు పని కై
యురగమ్ముల నోట దూత యొరవెడలి వే
పరుగులిడు దఫలముగను నీ
వరమార్గిత దెలిసె మలయపవమానుండా !

౮౨

వారలను వీరలను జేరి పవలు రేయుఁ
జెట్లచేమలపా లై కనిఁ గొనియాడె
దకట చాభంబు లేదు కానంత నీకు
నొరులు మెచ్చరు నీనంత యోవనంత !

౮౩

అని మతిమతి య య్యనంగు నంగమ్ముల నుపాలంబించు నయ్యంగనం
గని కమలిని రాజహంసంబు డం బాసించుట కానివని కాదు. అతండు
నివ్వటన విడిసెంగదా. వాని మానుసులదరి జాలంబు మనకథ కనుకూ
లంబ. యెల్లి యెల్లివిధంబుల మే లయ్యెడు. మింక విశేషములు నరయు
దము గాక యని యాలలన లానవలారతనంబు లాలించి యంచిత
సాధాంతరంబునం జేర్చి యిష్టగోష్టుల సావధాన లై తదిష్టం బనువర్తించు
చుండి రంత.

౮౪

కోపన కోపాత్రక్రమ

మే పాపముఁ గూర్చునొక్కొ యీ మేని కటం

జా పంచశరుని మామయు

మాపు నగము మిగులఁ బశ్చిమవధం బెనసెకా.

౮౫

విభుని వలవంత

ఆ నడురేయి విలాసో
ద్యానమునం దొనరు మంటపాంతరమున భ
వ్యానేకనుమానంజిత
మైన మణివేది మంచికాగ్రతలమునకా.

౮౬

మనమునం బుట్టువానికి ఘనపథంబు
పైనఁ జెల్లాడువానికిఁ బగఁ గొనియును
నేమియుం జేయనేరక హృద్యుఁ డెకఁడు
తిట్టఁదొడగెను గనివోక బె బైడలఁగ.

౮౭

చచ్చినవారికిం గలవె శౌర్యపుమాటలు నీయెడం గనకా
వచ్చెను గాక నర్యజనవంద్యులకుం జనియించి తే గతికా
ముచ్చుదనంబు వక్రగతి సూరత యబ్బెనె ? మామ పొల్కి నీ
కచ్చునగ్రుద్ది న ట్లెనయనయ్యెను గాక ? శకారలాంఛనా !

౮౮

ఆ గంగాతటిఁ గంటిమంట తెదు రొన ట్లీ ముతాలోనికికా
రాగా వీల్పడకుండ మామ నిడి నీ రారాపు గాఢింప నై
వేగం బైకొను గాలి జుఱ్ఱుకొనఁగా విఖ్యాతనాగావలి
న్యేఁ గీల్కొల్పిన చండికేశు పగ కేమి తప్పిపోతే ? స్మరా !

౮౯

అల్లఁడు పిశాచ మోఁ గా యనంగుఁ డగుటఁ
జంద్ర ద్విజపతి వీవు నిశాచరుఁడవు
మీకుఁ దోడయ్యె నొక గాలి యీ కువలయ
మందు బ్రదుకుదు రిం కెట్లు కొందఱైన.

౯౦

అరరే మీరు సుధాశన
పరిగణనమునందుఁ జేరువా రవుట నెటుకా

మరణంబు లేదో ? రుద్రుఁడు
పరిపక్వము సేయు మణికపరి యెదు రైనఁకా.

౯౦

అనుచు నంతంత కగ్గ మౌ నలరువిలుతు
నక్కలికిఁగోలుతలకును వెక్కనపడు
వాని భరణి విని కొంతవఱ కెఱింగి
వెత వెఱార్చంగ వచ్చెఁ దద్విహతుఁ డొకఁడు.

౯౧

వచ్చి యిష్టగోష్ఠి వర్తించుచో ననె
స్వామి ! మీచరితము సాము దెలిసెఁ
దక్కినదియుఁ దెలియదా యేమి ? యటు లుంచు
మది యిది వినుమా నమాదరమున.

౯౨

ధీవరు లుండెద రీ పురి
నా వర్ణము నెల్ల నేలు నధిపతి నుగుఱుం
డేవేళ నేమరఁడు శివు
నావిభునకు నొదవెఁ గూతు రా పున్నెమునఁకా.

౯౩

దాని వర్ణింపరాదు మా తల్లిగానఁ
గాకయున్న నలవికాదు వాకులకును
దీనిఁ గైకొన నెంతటి ధీవరుండు
రావలెనె ? తర్లి యెందుండి రాణి పొనఁగ.

౯౪

అ సలినాస్తుఁ డన్నఁ దన యంగము నంగతి వాసె మున్న పో
నీ నలకూబరుం డనిన నేరుపు వేళ్ళకు వెచ్చగించె రా
జానన నేల దీ టయినయాతఁ డెవం డని సంశయించు మా
మాననమందు ని న్ననినమాత్ర విధాతృడు నిశ్చయించెడికా,

౯౫

చంద్రికాచంద్రులకు నున్న సామరస్య
మద్రిజాతాగిరీశుల యైకమత్య

మనుగతము లగు నాయమ్మ యాకృతిఁ గని
నిన్నుఁ గనుఁగొన్నవారల నెమ్మనముల.

౯౭

భవవపుష్పితంబు భావిని వలగొన్న
వడుపు దోచె మాటవరున విసంగ
నైన గోభసంబ యంతర మొక్కండు
కలమ కొమ వరింప ఘనుడ! వినుము.

౯౮

జల మున్నఁ జేప లుండవె ?
బల మెక్కుడు గలిగియుండు వాహనులందుకా
నలిలాకరముల సంతకు
నలఘుతమము లుండు జలధియందు నెఱుంగమే.

౯౯

అది కాదు నేటిపద్ధతి
యెదియే స్వాతంత్ర్య మినునేడైఁ జొచ్చె
జిదురుపలు సేసెఁ బడవల
నువధిం జొరసీయ దెట్టి యోధులనేనిన్.

౧౦౦

పంచలు వేలున్ లక్షలు
నుం దరు లంబునిధిలోన ను గై తేజగెన్
మ్రుంచిరి తూలిరి వర్తకు
లుం దజ్జీవనులు దాశులున్ బెడిసచేన్.

౧౦౧

వారిధిలో నేమూలనొ
నౌహపం బింతఁ గాంచెనా రయమూరం
జేరి యొకతాఁకు తాకి వి
దారించుఁ బ్రమాణ మీవ తత్వము విన్నన్.

౧౦౨

మూడక్షరములు పలికిరి
మూడపువర్ణంబువారు మూలధనంబుల్

మాడలు నోడలు నమనిన

నే డా రెం డక్షరము లనిది ధీవరులున్.

౧౦౩

వర్తకము సెడుట తన యను

వర్తను లటు లేమిఁబడుట వగఁ గూర్పఁగఁ గై

వర్తపతి ప్రతివ సేసెఁ గొ

మార్తె నిడుదు మీనుబట్టు మహితున కనుచున్.

౧౦౪

ఆతఁడు మాటతప్పఁడు మహాత్ముఁడు నీ కులగోత్రరూపరే

ఖాతతవైభవంబులు మహర్షము లైనను మీనుఁ బట్టకే

చేతికిరాదు నాతి మరు చేతికిఁ జిక్కితి వీవు గా దనన్

లాతివె వూను మాపనికి లాభము ఖ్యాతియుఁ బున్నె మయ్యెడున్. ౧౦౫

ఆను నాఘను మీనుకులు వినుచుండగనే గణుపారు మేన నావేశము
వచ్చినట్లు క్రోధమో సముల్లాసమో యుత్సాహమో సాహసమో పొంగార
నుద్వృత్తుండై యల రారుచు.

౧౦౬

పట్టెద నల మీనవతిన్

మట్టెద జలనాధు వాని మానుసులం జే

పట్టెద నామీనాక్షిన్

గట్టిగ గా దన్నఁ బుడమిఁ గడలిఁ గలుపుదున్.

౧౦౭

ఎం తైనఁ జేయఁదగు నా

యింతికిఁగా నింతమాత్రకే జుంకుదునే ?

పంత మది యట్టు లుంచుము

పంత వినుము కాంత వింతసొబగు కుమారా !

౧౦౮

తనవదనశ్రీలఁ దనిసి యప్పుల పాలు

నై నిక్కినికి చూచు నంబుజములు

తననయనశ్రీల నెనసి కానల కేగి
 రాకుండ మనలిన రౌహషములు
 తనచపేటశ్రీలఁ గొని దుర్మతిఁ బలాశి
 పద మాశ్రయించిన పల్లవములు
 తనశరీరశ్రీల మని పవ ల్వాడి రే
 ల్వికసించి లలిమించు వీరుధములు
 కంప మంద భీతిఁ గలఁగి పాఠ మొగంబు
 జెవురింప నొమఁగ నిగ్గుఁ జెంది
 తలలు వంచికొనఁగ నిలువరించు నొకర్లు
 గణిత శ్రీమతి వనిఁ గంటి నేడు.

౧౦౯

తన పుట్టుప్రాద్దునేఁ బెనిచె నప్పల రాజె
 యగుగాక చక్రము లలరునొక్కొ
 పరిపాలితానిత్యబౌద్ధము ల్కుముదము
 లగుగాక శ్రుతుల మే లరయు నొక్కొ
 అత్యుమిధ్యావాద మధిగమించె ననంత
 మగుగాక చనుమేర లమరునొక్కొ
 మొదలు పంకమునంద పొడమె సారనములె
 యగుగాక సాంగత్య మందునొక్కొ
 యనుచు వెక్కిరించు నందఱు బేరెత్తి
 పిలిచి లలిత మెగము కలికికనులు
 నడుము పదములును జనన మాది నిరిమించు
 వారి కెందు నది న్యభావమె కద !

౧౧౦

అ సౌందర్య మనంతవాగ్విషయమా ? కాదు. ఆ హావన్యభావస్ఫురద్దాన శ్రీయు నహస్రనేత్రపరిదృశ్యంబా ? కాదు. ఆ నల్లుణంబులు నహస్రకర కరపరిలేఖ్యంబులా ? కావు. అనదనద్విలక్షణసుమధ్యతో సురోర్వి నాధయోషామణులు వీనం బెత్తున కైన నెత్తువత్తురో ? వట్టిమాట. ఆ యలి వేణి వేణిసిరి కాగక పాణిన కళిందకన్య మధురానంగతరంగంబుల

యొప్పున మెప్పుగాంచె. ముంగురు లంధతమసాంకురమ్ములు. ముఖ చంద్రుం డ్రతిముని మాననమునన యావిర్భవించె. బొమలు నిరుపమ ములు. లోచనము లాసేచనకములు. నాన చంపకతిలకుసుమనిరాసం బొనరించుచున్నవి. శ్రుతులు పలుకుల కండుట లేదు. ఓషంబు నభర దింబం బనుటకన్న నాకలోకబింబం బనిన రఘటితిస్ఫురితార్థం బగు. కపోలపర్యాయపదంబు లేవియు నా సంస్థానముల సంగతార్థములు కాకున్నవి. చిబుకంబు ముఖకమలకందంబు. గళరేఖలు త్రికత్రయా విజయరేఖలు. బాహువులు మరు నురిత్రాక్లర. శయమ్ములు కుశేశయ మ్ములలోని సారాంశమ్ములు. కుచమ్ములు హృదయమ్ములలోని ధైర్య స్థైర్యమ్ముల పిలకలు. మధ్యమిథ్యావాదమాశ్రయించినవారు రోమరాజిం గని యాస్తిక్యంబు దారిం బడంగలరు. పార్వ్యభిక్తుల సంగతి యట్లుంచి యగమ్యగోచరం బగు నాభిని నీచం బనరాదు. నితంబము కాంచీవామ బద్ధం బైనను సర్వాతీతం బగుచునే యున్నది. అంకము లసంకములు. పిక్కల సౌభాగ్యంబు పిక్కటిల్లుచున్నవియ. పదక్రమములు వేవవాదు లెఱిగికోసవలసినవియ. ఇది సంగ్రహము.

౧౧౧

బ్రహ్మముఖ్యులైన పరమకవిశ్వరు
ల్పుట్టినపుడ యిదియు మొదలువెట్టి
యాప్రలయము విడక యభివర్ణన మొనర్చ
సాంత మగునె యింతి కాంతి కలన.

౧౧౨

దానిఁ జూచినాఁడ దారిలో వనమందు
నంతనుండి న్మరుఁడు వంతఁగూర్చె
నీవు చెప్పినదియ కావచ్చు నద్దాని
వెంటనంటి వచ్చి కంటి నిన్ను.

౧౧౩

సారససారగంధి ఘనసారకుచవ్యయవప్రగుప్తచే
తోరమణీయదుర్గమున దూరిన మారునిఁ బట్ట శక్య మౌ
నా ? రతి వాఁడునుం గలిసి యుప్పటినుండి విదిర్చు నమ్ము లౌ
రా రయమార నేత్రవివరమ్ములనుండి వెలి న్నెలార్పఁగఁక.

౧౧౪

అని యాతం డనుచుండ ననుచుండు స్వామి ! దీని కింత యేల ?
అధీపరు ప్రతిజ్ఞకు నుధీపరుడ వగు నీప్రతిజ్ఞ సాధకమే కదా. యది
కల్యాణసాధక మని వేఱ చెప్పనేల ? ఇదే వేగవచ్చుచున్నది. మీ
యుభయ ప్రతిజ్ఞాపూరణమున లోకములు కల్యాణపరంపరాభివృద్ధి నెన
సెడు మనుటయు.

౧౧౫

జారచోరవితతినంగతి రే యెల్లఁ
గన్ను మూయుకుండఁ గలఁచితి జగ
మలసి సొలసె దేమొ ? ఆపరాధి చరియపైఁ
బండుకొనుము రాజ ! పండుకొనుము.

౧౧౬

అని యాయుద్ధఱుఁ గర్తవ్యంబు జాడఁ బ్రవర్తించి రనిన జ్ఞాననిష్ఠాదు
లావలికథాంశంబు విన వేడుకపడుటయు.

౧౧౭

నిష్కామకర్మకరణా
విష్కృతనిజతత్త్వవిత్త్వ ! విజ్ఞానఘనా !
దుష్కృతిదూరకథా ! శో
చిష్కశోపానాప్రసిద్ధశీతా !

౧౧౮

వీతదోషగుణ ! విశ్వజనీనా !
ప్రోతనత్త్వధృతిపూర్ణవివేకా !
సీతిమార్గపరినిష్ఠితచిత్తా !
నాతిమాత్ర విధృతాత్మభృతీచ్ఛా.

౧౧౯

ఇదిశ్రీమద్రామకథామృతకవికుమారహనుమాంబాశమీగర్భహవిర్భరాయ
మాణ శ్రీదేవీసేవ్యమాన రాఘవనారాయణాభిధాన కవి గ్రధితం
బగు కల్యాణకైవర్తకం బను ప్రబంధంబునఁ
ద్వితీయాశ్వాసము. శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

కల్యాణ కైవర్తకము

తృతీయా శ్వాసము

శ్రీవృతవేంకటసుబ్బాం

బావల్లభపిచ్చయాద్యమహిత కుమారా !

శ్రీవృత ! వేంకటసుబ్బాం

బావల్లభ ! పిచ్చయాద్య మహిత కుమారా !

౧

అశ్రుతం బొనర్పు మతివినితుం డవు నూతుం డ మ్మునుల కి ప్లనియె. ౨

వికచనహస్రపత్రవనవీధి విహరముసేయు వాయుశా

టకు నుదయమ్మునకా మరలఁ బొల్పడు దంపతుల న్పులిండు ద

ర్పకు నతిదర్పవైఖరికి రంజిలు నేములు నేమకుంటచే

నకటకటా కలానిధి యహర్పతి తేజము నెంచి పాఱుచోకా.

౩

మదనుని సాయకారి యథమద్విజపాలకుఁ డబ్బిసిమనః

ప్రదరము చక్రభేదకుఁడు రాత్రిచరుం డవు గౌరుతల్పికుం

డిదె చనుచున్నవాఁడు భయమెంచి యహస్కరు రాకఁ గాంచి యం

చదయచు నార్చె బేర్చి చరణాయుధముల్ చపలన్వనంబులకా.

౪

మాపుకడ మున్న మే ల్కాంచి మగనిఁ దెలుప

ప్రాజ్ఞహిధరరమ్యహర్మ్యమ్మునందు

శచి మొగమ్మునఁ బెట్టిన జమిలిచిట్టి

బొట్టనఁగ వేగుఁజుక్క యభ్యుదిత మయ్యె.

౫

వీలుఁగుల పల్కు లెంచి నిజపూరుషు నిద్ర గణించి ముద్దితం

దలఁచి కడంగఁబోయి కరతాడనముం బొనరించి నత్వముం

గొలుపు వయస్య సంజ్ఞ గొని కొంకున వే గదివాయు ముగ్ధకాం
తల ముఖచింబ మట్టు లుడునాధుఁడు మిక్కిలి వెల్లనయ్యెడుకా. ౬

మెఱుఁగుతారక లురలఁ ధమీభుజంగు
వనునమ్మద్ధియుఁ దులకించు పనయుఁగ్రోలి
జాతిపోయెడు సంశుకజాల మొప్ప
స్వగృహ మెననిరి వేశ్యలు శర్వరియును. ౭

పద్మినిం గొను నప్పు డప్పటిని సైత
మిదె హరించెద నని రాగ మెనని యుదయ
మందెఁ గల్యాణమూర్తి తిగ్మాంశుఁ డార్యు
లవనతులతెడ నర్హ్యపాద్యమ్ము లొనఁగ. ౮

ఐంద్రి విమలాన్య గా స్నాన మాచరించి
కాల్యములఁ దీర్చి శతయజ్ఞకర్త యౌష
నమ్ము హేమమ్ముకై జ్వాల నలుపు జ్వాలన
కుండమో యన నహిమభానుండు వెలిచె. ౯

తులువల నెత్తి మొత్తి తనతో నరి గా గమకించు రాజున
జ్వలనిధి పా లొనర్చి కరనంపవఁ గూర్చి జగజ్జనంబులం
దెలివికిఁ దెచ్చి శత్రుల విదిర్చి తలిర్చుటఁ గాంచి కాంచె న
న్నలినపతిలలామ దన నాయకు పేర్మి కఖండసౌఖ్యముల్. ౧౦

అల కొక్క యాకార మనువారఁ జేరిచె
నెన్ని బింబము లింక నున్నవియొకొ ?
చిటిచిట్టి వెలుఁగు లొక్కటి కొక్కటి కమర్చె
లెక్క వెట్టఁగరాదు లేఖులకును
నారసమ్ములఁ బోని భూరిమయాఖము
ల్లన వేయికరములఁ దానుఁ బూనె

నల్లకల్లోల మై యబ్బి ఛోరుకొనంగ
 నింగి నంగతుఁ డయ్యె నెఱుమగఁటిమి
 నెన్ని నాళ్ళనుండి యీ సాము నేర్చుచు
 న్నాఁడె నేఁడు చూడ నలినబాంధ
 వుండు గండుమీను గం డడంచి జగంబు
 బోమునేమో ? యనెడు యుక్తి దోచె.

దాశకన్యాస్వయంవరార్థమ్ము కాదు
 కాశ్యపున కింత పూనిక ఘనతకొఱకు
 చేపలం బట్టఁ బోక విశిష్టధర్మ
 మా ? యనిన కా దదియు నైఱ మయిన ప్రకృతి.

అచ్చటికి విచ్చేసెం
 బొచ్చెం బొక యింత లేని పూరుషవరుఁ డా
 నెచ్చెలికాఁడును దో డై
 వచ్చుచునుండంగ నమయవర్తన కగుచుకా.

వాసిగా మెయినిండఁ బూసిన బసుమంబు
 తన పిరవైవ్రతంబుఁ దెలుప
 నెడఁద ముక్తాహార మెడవడఁగ స్ఫురించు
 రుద్రాక్ష లా భద్రముద్ర నొడువ
 నారువింజల కొమ రమరంగఁ గట్టిన
 తెతిదువ్వలువ తేట దెనల మునర
 నప్పటప్పటికి శివోఽహ మ న్నలుకు లు
 పాసననావైశేష్య మనుపదింప
 నఖిలనల్గుణజాలంబు లమరు కలిమి
 తన మహాద్భుతధీవరత్వమ్ము నెఱుక
 సేయఁ నచ్చటి కేతెంచె స్వీయులఁ గొని
 ధన్యమూర్తి సుధర్మాఖ్యవాశవరుఁడు.

వల లూతలునుం బగ్గ
ములు జాలెలు గాలములును బుట్టలఁ గొని ప
లైల వార లెల్ల వచ్చిరి
చెలువుగఁ బిల్లలును దారు చేడె లచటికిఁ.

౧౫

చేపం బట్టఁగ వచ్చెనట్టె యెవఁడో సింగారముం ఖరముఁ
రూ పై వచ్చినయట్టు లా యనఘు నా రూపంబు నా నేరువుఁ
జూపుర్ గ్రోలఁ గృతార్థతం బొరయ నౌఁ జు మ్మంచు నొక్కుమ్మడిఁ
బాప ల్పావులు నన్యులు న్నడిచి రాపై గుంపు లై గుంపు లై.

౧౬

చోద్య మనుచుఁ జూడ నద్యోగు లుద్యోగు
లనక వచ్చి రఖిలజనవితతులు
నేమి చెప్పవచ్చు నిటు చూచి యటు చూచు
నంతలోనె నిండె నబ్ధి తటము.

౧౭

అది మహోదయంబో యద్దోదయంబో నా
నయ్యోఁ బ్రజలఁ జూచి యబ్ధి పొంగె
నబ్ధిఁ జూచి పొంగె నఖిలజనంబును
బొంగి పొంగి యొక్క భంగి కయ్యో.

౧౮

అప్పు డప్పురుమమిత్రుం డగు కుమారగుప్తుండు విదితుం డగుట నందఱుఁ
జేనన్న గూర్చుండ నియమించి తత్సమయవిశేషదర్శనశ్రవణకుతూహల
మ్మున నిశ్శబ్ద మై యున్న నకలజనమ్ము విన నుచ్చైస్వరమ్మున
నమ్మహితుం జూపి నుదర్శున కిట్లనియె.

౧౯

మహి కలంకార మౌ మధురాపురమ్మున
వరలెడు నొక్క ధీవరపరేఱ్ఱు
పున్నెమ్ములు ఫలింపఁ బొడమినతఱి వీని
భవదేవుఁ డని దివ్యవాణి వలికె

రూప మిట్టి దటంచు నా పనియా పల్కు
 టదియు మీ చూపుల కెదుర నుండ
 బల మన్నఁ ద్రిభువనంబుల నెంతవారికి
 నలవికానిది వీడె యనువుపఱుచుఁ
 బ్రభవుఁ డరువదినాల్గు తంత్రములకేని
 విభవమున కా కుబేరుండె విన్మయవడు
 నేడు నీ సుతను వరించు నీరధిఁ గల
 చేస రూ పైన భూతంబు చేవఁ బాపి.

౨౦

భువనభయము వాయఁ బూనినాఁ డిప్పని
 నిందు నీ పనియునుఁ జెందియుండె
 గాన నీ ప్రతిజ్ఞ కలవారు వినునట్లు
 పలుకు మొక్కసారి ప్రభుఁడ ! యనిన.

౨౧

పాడిన పాట గాదె ? జనపాళికి విశ్రుత మయ్యె నింతకుఁ
 నేఁ డయినా వినుం డదె యనిందితనధుజాబులఁ డీతఁ డీ
 నాఁ డిదె లోకబాధక మనం జను మీనవతిం గ్రహించి యీ
 రేడుజగంబు లెన్న భ్రమరీదృశ నా తనయ న్వరించెడుకా.

౨౨

అని యతఁ డాడునప్పటికె యంగము లెల్ల గగుర్ప నైన యా
 తనిఁ గని కొఁగిలించి జనతానుత ! నీ కిది యొక్క లెక్కయే
 ఘన మగు నీదు జాలమును గా దన నొందు జగంబు గల్లునే
 పనిఁగొను మంచు పల్కుటె యవత్రవఁ గూర్చెడు మాకు నీకృతికా.

కొనుమయ్య నీదు వాగురఁ
 గనుమయ్య కడలిలోని ఘనమీనముఁ జే
 కొనుమయ్య సత్పనిద్దికా
 మనుమయ్య భవల్లాఠాంగి మన్నన కగుచుకా.

౨౪

అతని ప్రేరణ మెనసి య య్యుబ్బిజలము
లందు నడుగిడె వాడు మహాజనంబు
తన్ను గని వాఢిఁ జూచి కృత్యమ్ముఁ దలఁచి
ధీవరు ప్రతిజ్ఞ నిందించు దెనకు సాగ.

౨౫

నరనాథాగ్రణి మున్ను వింటఁ గొడివెళ్ నారాయణాస్తమ్ము ధీ
వరనాథాగ్రణి యేమి సేయునొకొ కోపం బెత్తిన న్నేఁ డిఁ కే
కరణి స్వీని యనుగ్రహంబు వడయంగా నొ నొకో? యంచు నా
సరిదిశానుడు కంప మందెను మహాశ్చర్యంబుగా సత్తఱి.

౨౬

ఆ భవదేవుఁ డట్లు తన యాపములోపల నిల్చినంతనే
ప్రాభవ మొప్పుగా నెదురువచ్చి తరంగకరాళి మ్రొక్కుచు
వైభవ మెన్న నీరనిధి వజ్రముఖాంచితరత్నజాతము
ప్రహరయముకై గాన్క లిడు నేర్పునఁ జెందె స్మితప్రసాదమున్.

౨౭

నరమమణిప్రసాదనహసాన్ఫురదాత్మతరంగనైకవ
ర్ణుచిరతాత్మభోజనమనఃకలితభ్రమవారిజీవబా
హరనవిలాసనల్లనము లేమి వచింపఁ దగున్ రుచింప వే
నరసులకున్ మహార్హగుణసాగరు మ్రోల నముద్రవైఖరుల్

౨౮

భవదేవుండును భృత్యు లిచ్చు వల భావస్ఫూర్తిఁ జేపట్టి వి
ప్పి విదిర్పం గడలేని కాంతి తతి పృథ్వీవ్యోమమధ్యస్థలం
బవరోధించి మహేంద్రజాలమునఁ జిత్రాకారతం గప్పినన్
బవలుకా రేయియుఁ దోచకే సకలజీవక్రేణి మాసెం గనుల్.

౨౯

అవలలోని చిత్రమో? మహాత్ముని యద్భుతహస్తరాఘవం
బో? వెడచూపునం గలుగు మోహమో? యాహకు రాదు కాని ము
న్నా వనరాశి నెల్లెడల నాక్రమణం బొనరించి మించు యా
దోవిధతం గ్రహించె నది తోరపుయంత్ర మనంగ నొక్కటన్.

౩౦

అఖిలనలిలజీవనావళి యా వల
మేను సోకినంత మిక్కిలి యగు
నిద్రఁ జెంది కదలనేరక సుఖ ముండె
నేమి మాయయొక్కొ ? యెవఁ డెఱుంగు ?

32

ధీనయఁడు చేపం బట్టుట

మ్రుందింపంగ దమింపఁ దప్పిచన నరంభంబు గావించి యే
నందున్ లేమి “నమశ్శివాయ” యని నిశ్వాసంబుతో మీను తే
జుందర్పంబు జెడంగను లొగించి తా సోల న్వెనన్ లాగి యా
నందం బంది యతండు దాని నొడిచెన్ దైవప్రభావంబునన్.

32

అట్లు తివిచి యొడిచి యమ్మత్స్యరాజమ్ము
నవని వైచి మివలినట్టి జంతు
జాల మఖిల ముదధి జలముల విడిపించి
జాల మెల్ల ముడిచి చక్కవెట్టె.

33

చిత్ర మ్మయ్యెను నీచరిత్రము మహేశీనాథ ! శాపక్రియా
విత్రస్తు న్నవదీయు దానుఁ గరుజాపిక్షాప్తి రక్షింప నీ
గాత్రం బీ గతిఁ దాల్చి వచ్చితె ? యివే కైమోడ్పు లర్పించెదన్
స్తోత్రంబు ల్పావరింప నేరిచెదనే శ్రుత్యర్థసాదప్రభా !

34

తొలిజన్మమ్మున నిన్నుఁ గూర్చి తప మెంతో చేసితిన్ దానికిన్
ఫల మీనాటికిఁ గూడ నీ కరుణ నా వ్రం బయ్యె లేకున్న నా
జలజంతుత్వముఁ బోవఁద్రోవ నిటు వేషం బొందు గల్పింప ని.
శ్చలతత్త్వంబు నీకు నేల ? జగదీశ ! కేశవాద్యర్చితా !

35

వందనము ల్పొనర్తు సురవంద్యపదాంబుజ ! నన్ను మున్న యా
నందిని జేసి తియ్యొడ మనఃప్రియ మెయ్యొది ని న్వరింప నా

కుం దయసేయుమయ్య ! కృపకుం దగు పాత్రమ నేనిఁ బూర్వపుం
జందము దాన లోకముల నన్నుతి కయ్యెద భూతభావనా ! 3౬

అని యేమేమో వచించు మత్స్యపతి యాన్యంబందుఁ గన్పట్టు గ్రం
థనికాయం బెడలించి యందుకొని మోదం బందుమా యింక నీ
దు నివాసంబున నంచు నాన యిడు నా దుర్జేయు నంఘ్రిద్వయిన్
వినతు ల్గూర్చి నుతించుచుం జనె వెన న్వి న్నంది యానంది యై. 3౭

ఎఱుంగవచ్చు నెట్టు లీశ్వరు మాయ య
చ్చటి జనములు మత్స్యనంగ్రహంబె
కాని పై నెఱుంగర కని గ్రుడ్డి విని చెవు
డన్న మాట నిక్కమయ్యె నపుడు. 3౮

చప్పటులు గొట్టి కేకల
కుప్పర మెగయంగఁ బృథివియుఁ గరం బ్రదువన్
గప్పరము తెల్వి నంతన
ముప్పతిలఁగ నెల్ల రార్చి రుత్సహమునన్. 3౯

అల్లలిత్యఘ్న గుణమో ?
అల్లుం డను పదమువలని యావేశంబో
గొల్లనిగఁ జేయ మామయు
పల్లవితప్రేమదృఙ్మవస్థితఁ గనియెన్. ౪౦

కనికని పట్టరాని తమకమ్మున నల్లునిఁ జేరఁ దీసి మె
త్తని తన కొఁగిటం బొదివి తద్దయు ము ద్దగుచుండ మాడు మూ
ర్ఖుని యొనలేని మోదమునఁ గూరఁ దవాత్మతఁ జెంది ధీవరుం
డనుమతవస్తులబ్ధి నుఖ మందెడువాఁ డుచితంబు లెంచునే ? ౪౧

అన్న ! నినుఁ గన్నవారలకన్నఁ బున్నె
మేన చేసితి నీ తేజ మెఱిగితి నని

నన్నుతు లొనర్పఁబోయి యశస్త్ర మనుచు
మలఁచి నిర్వృత్తి సానందమహిమఁ జెందె.

౪౨

అంత సంతకచరు లాయితం బొనర్చిన యాననంబుల నమ్మహితు లాసీ
నులు గా నెన్నివిధంబుల మన యేలికయే కృతార్థుండు. కాకున్న
నన్నట్టు లన్నియు నన్యులకు నమకూరునా? జగదద్యుతరూపధేయ
సంపన్నుండును చిత్రచరిత్రుండును గలాకౌశలియు నగు నిల్లలితు
నల్లునిఁ గాఁ బడయు భాగ్యంబు సామాన్యంబే. యిట్టి సుకృతికి బండు
గులము భృత్యులము మిత్రులము సన్నిహితులము నగు మన మింద
ఱము నీకృతిఁ జరితార్థుల మనుటలో నందియ మిసుమంతయు లేదు.
ఇది యిట్టులుండ.

౪౩

నిరి పైకొనఁగఁజాలు సింగరవుంజాలు

సాగర మౌనయించు సాహసమ్ము

పయిఁ దెల్పివాక జాల్మాఱు ధైర్య మహద

రము గట్టితన మెంచు రాజనమ్ము

భువన మేలేద నన్న పొడిమి కొక చిన్న

చేప నడ్డమువెట్టు చెట్టతనము

చూచినప్పడ వీని సాబఁగుదీవికిఁ గూఁతు

[ప్రాభవం బిడకున్న పరిభవమ్ము

ధర్మ మెద్దియొ మన కెన్నఁ దరమె? కాక

మర్మ మే మైనఁ గలదొ యీ మాన్యునందు?

కాని మన తేని చెయ్యు లిక్కాలమునకు

ధీవరత్వమ్మునను మచ్చుఁ దెచ్చుకొనియె.

౪౪

ఈని యనేకు లనేకవిధమ్ముల నదుభేతరనశాబల్యమ్మున మునింగి తదను
కూలభేరణుల నారఁగూరియుండఁ గుమారగుప్తు హెచ్చరికఁ దెల్పిఁదెచ్చు
కొవి ధీవరవరుండు—

తనవారిం దగువారి రాఁ బిలిచి గాఢవ్యంబు కంఠస్వనం
బునఁ జూపట్ట హలా యుమేళు కృప మా పున్నెంబు పండెకా రయం
బున మీ రీ కథ యారఁ జాట జనులం బుచ్చన్వలెకా ముందు ప
త్తనముం గ్రొత్తగ నంన్కరింపవలయుం దత్తత్క్రియాశక్తులకా. ౪౬

అన్నిటికన్న మున్ను మన యంతిపురమ్మున వారికెల్ల మా
యన్నులమిన్నకుం దగు నెయారము మీఱ నలంకరించి నం
పన్ను నరు న్వరింపఁ బనుపన్వలె నంచు నెఱుంగఁజేయుఁడి
పన్నుగ నంచు నాన లిడె వారు క్షణమ్మున నిర్వహింపఁగన్. ౪౭

యింత సెని యిష్టగోళుల ప్రాద్దు పుచ్చుచు వీర లి ట్లుండి రప్ప డక్కడ.

పతింవరాలంకరణము

అవరోధాన్తరసీమ భాన్వరసుమోవ్యానంబునం గల్పితా
గవిభాగంబునఁ జారుశీతసికతౌఘస్వాదువాపీతతీన్
శివనూక్తంబులు వల్కు యౌవతము గ్లానిం బాపఁగా నున్న య
న్నవలాతె నొకనాతి సంభ్రమగతిన్ బ్రాపించి తా ని ట్లనెన్. ౪౯

ఆగుతఁ గల్యాణ మదుగొ గల్యాణి! నీదు
వల్లభుఁడు ని న్వరించె నభాజనముగఁ
జెట్టబెడిన వధఁ బట్టి చెలువ నీవు
చెలు వమర చెల్వుఁ జేరుట శేష మింక; ౫౦

కాముని బింక మింకఁ గొఱగాదు నుమీ నుమమ్మద్వి! కానలో
నామెయి మున్న కన్నుగవ హర్షనుధానిధిఁ దోఁగఁజేయుటన్
నీ మదిమెచ్చినట్టి యవనీమదనారి నిను న్వరించె ము
మ్మేమఱకుందు వెట్లు జగదేకవిభు నివభుఁ జెంది? సుందరీ! ౫౧

వరవరణార్థమ్ము మధాకమాలాహస్త వగు నిన్నుఁ దోడ్తె మ్ముని జనకుని
యాజ్ఞ వచ్చినది యని సానందంబును సకౌతుకంబును సాకూతంబును
సావధారణంబునుం గాఁ బలుకు దాని వాక్సుమంబు నానాపంబున
నచ్చటి మచ్చెకంటుల కెల్లఁ గర్ణపూరం బయి సుఖవాసనల నాన . లెల్ల
నాక్రమింప నవ్వారలు దిగ్గన లేచి నిగ్గువడు న గౌరాంగి నగౌరవంబుగా
నచ్చటి చంద్రశాలం జేరిచి దృఢాననమ్మున నునిచి మంగళార్చితకలతోఁ
బాటలువాడుచు శిరం బంటి నలుగులు వెట్టి ముచ్చటలతోఁ బన్నిట
జలకమాడించి కైశ్యమ్ము నధూపమ్మును సానుబంధమ్మును నకును
మమ్మునుం గా నలంకరించిరి.

౫౨

పరిధానముఁ గట్టెడునెడఁ

గరియాన యొకర్తు గట్టిగా బిగించియు వే

నరి కా దని మార్పుడి యిడఁ

దరుణి కుపిత యగుచుఁ జేతి తమ్మిం బూచెన్.

౫౩

తరుణీమణి యొకర్తు తళుకులీనెడు కంచు

కము తొడిగి బిగించి కనులుమీదె

సుమగంధి మణికతె గుమగుమలాడు మే

త్మైపూత పూని మైమఱపు నూపె

సుత్పలనేత్ర వే రోర్తు కాటుక దిద్ది

కమనీయతకుఁ జొక్కి కళవళపడె

సారసపద యోర్తు చరణంబులకు లాక్ష

వెట్టి గుట్టుగ నేమొ వేడుకొనియె

నేమి చెప్పంగవచ్చు నా యింతి కాంతి

యప్పటికి ముమ్ముడుంగు లత్యధిక మయ్యె

లీల సత్తన్విఁ గని కౌగిలింపఁబోయి

కొంచి చెబులెల్ల నాల్కలు కొఱికికొనిరి.

౫౪

అలావణ్యముఁ జూచి చొక్కని పయస్కావ్రాత మా లీలకున్

శీలంబు నిద్వడకున్న యౌవతము నా సంగారముం గాంచి నై

జాలంకారము దూఱకున్న తరుణీస్వాంతప్రజంబుం బళి
యా లీలాగృహమందె లే దనఁగ నేలా ? లేద లోకావళిన్.

౫౫

చెప్పవలయున కవి విశ్వసింపకున్నఁ
దనదు సిరిఁ చాన చూచి యాదర్శతలము
నం దల లతాంగి పొడము మోహమున కలిమిఁ
చిత్తరువుబొమ్మ వోలె నిశ్చేష్ట యయ్యె.

౫౬

ఆవేశం దన జన్మజన్మసుకృతౌఘాంకూరముల్ తీప లై
తావు ల్పించు సుమావళిం బొనర నా తస్విప్రసూరత్తు మా
తావుం జేరి నుతం గృతార్థ వని హర్షం బొప్ప న్లాపించి నం
భావించె న్వెనఁ గొంగిలించె నిజనద్భాగ్యంబు వర్ణించుచుకా.

౫౭

అమ్మ ! నిను నర్హలోకమహర్షఁ గనుట
వలనఁ బేర్చడితిమి కాంచువార మనము
కలిమి కొక కల్మిఁ గూర్చు ముక్తాఫలంబు
చాయవలనున కాదె వంశప్రతిష్ఠ.

౫౮

నీ జన్మాంశము నీ లనద్విభవముకా నీ రూపధేయంబు నీ
సౌజన్యంబు మహత్త్వముం దలఁచినకా శర్వాణి వీ వంచు హృ
ద్రాజీవంబునఁ దోచు మాద్య శుల కా తత్త్వంబు మా కందదే
నోజంబుం గని సొరనారి వనరా ? యుక్తాత్ము లాత్మేశ్వరీ !

౫౯

కష్టపడి చేయు తత్తపఃకలితఫలము
క్రతుశతంబు మహేశ్వరార్పణ మొనర్చు
యోగులకు లేని చింత మా కొదవె నమ్మ !
ని న్వరున కిడ నెడబాసి నిలువలేమి.

౬౦

అని కల్యాణము బొట్టు వెట్టి చిబుకం బ లైత్తి హర్షంబునం
గని ముద్దాడి నుతా ! త్వదర్థు జగతీకల్యాణుఁ గైవర్తనా

దుని ధీవర్ణ్యు వరించి మాకొలము మాత నంతంప న్నుఖం
ఋన వర్తింపు మటంచు దీవనల సంబోధించె దా బుత్రికణ. ౬౧

వందన మొనర్చి తల్లి దీవనల నొంది
కాంతుని వరింపఁ గౌతుకాకాంత యైన
కన్నెఁ జతురంతయానయోగమునఁ గూర్చి
కూర్పుచెలు లెల్లఁ బలిసిరి కోర్కులెనఁగ. ౬౨

చిత్రాభం బగు నాతపత్రము వహించెం జెల్వ యొక్కర్తు స
ద్ధాత్రుల్ వెలుగఁ దాల్చి రిద్ద టిరుప్రక్కం జామరవ్వంద్వమునా
విత్రానం బిడు ఖడ్గము ల్పొడిగి తస్మిపాళి ముం దుండె నా
జైత్రాపాంగి మహిమహేశ్వరునకై సాగించు యానమ్మునన్. ౬౩

స్వయం వర మా

చిలుకతేజీరౌతు గెలుపున కాధార
మని కొన్ని చిల్కల ట్లనునరించె
మాధవనర్వస్వమంగళదేవత
యని కొన్ని కోయిల లఱువఁజొచ్చె
ఘను మ్రోల మెఱయంగ జనెడు సోదామని
యని కొన్ని నెమ్ము లా యాట నూఱె
రతిచేతి వింటి కౌరవ మైన పూబంతి
యని కొన్ని తుమ్మెద లనుగుణించెఁ
జాన వరు వరింప జనఁ గల్గె నానార్థ
విభ్రమం బటన్ విశ్వనింప
రున్నయదియ కవుల కూసోక్తిభీతుల
కతిశయోక్తివలని యప్రతిష్ఠ. ౬౪

జొరనతులు సేన లారఁ జల్లుచునుండ
వాద్యములును ధూపవాననలును
నొనరఁ బోయి నాధుఁ డున్న వారిధి తటిఁ
జూపు వంచె వంచె నువతి శిరము.

౬౫

బొమవిండ్లం గదలింపలేదు నయనస్ఫూరస్తనంధానపుం
గమకం బింతయు లేదు లే దీక న్నితాఖ్యస్త్రైజాక్షిప్రభా
ణము వేణిపదచంద్రహాసమున కైనం గల్గలే దింత కా
ర్యము మర్హురె మరుండు తద్భృతితనుత్రాణంబు సింఁచె న్నెనకా. ౬౬

చానపై గూర్చి వెలయ మత్స్యంబుఁ బట్టి
తింక నిపు డేమి ని గ్గని యెనసెను రతి
సమయముం గని మును పిఱుననఁగలేదె ?
మంచితొడ వే నిపు డని బోధించెఁ ద్రపయు.

౬౮

మాయలమారి యాతఁడు చమత్కృతికిం గొఱలేదు కాన న
య్యాయతనేత్రఁ గన్గెనుచు నందఱకుం దన సిగ్గుఁ జూపెఁబో
యాయమ సిగ్గు నైన రతి నైనఁ గనుంగొనఁజాలిరొక్కా ? వి
ద్యాయిత యానమధ్యమున దర్ప మెలర్పఁగ నున్న చెన్నునకా. ౬౯

యానధారుల కాశ్చర్య మాత్మఁ బొడమి
యధిక మగుడు నహో యహో యని యఱచుచుఁ
బఱచి తత్సభ డించి రా భద్రశిబికఁ
జిత్రముగ నా త్రపావతి చెలుపు వెలయ.

౭౦

అల్లియెడ న్సఖీనిచయ మాయమ చుట్టాను ముట్టి కేల కే
ల్వట్టి నయాన యాన మెడలం బచరించినఁ గాననయ్యె నా
పట్టునఁ జంచలానియుతభావిభవస్ఫురణంబు దానితో
సట్టె కనుంగవ న్మొగించె నచ్చట్టి సార్థ మసార్థకంబుగన్.

౭౧

ఎట్టకేలకుఁ దెఱచిన యీక్షణముల
కల చెలుల మేలి జిగివాఁక నవఘృళించు
తత్తనుప్రతిబింబశతంబులోన
వే వివేదింపరాకుండె నా వనితయు.

౭౧

ఆశలఁ జూచువారును వయస్యల కాంతికిఁ బొక్కువారు దా
శేషునిఁ జూచి జంకున మృగేక్షణ రాకడ మాట కేమొ యీ
వేశముఁ జెందువారు నయి ధిన్నగతిం జను లుండ నైరి నా
కేశముఖు ల్దుత్సవము నెంచి నభస్థలి నాక్రమింపఁగన్.

౭౨

లలితు ముందర నా కల్కి కలిమి వెలిచె
నినుని దరి పద్మినిం జూడమే ? కుముదిని
రాజుఁ గొని రాజుఁ బెంచు తరం బెఱుఁగమొ ?
తారనిల వెక్కిటియుఁ బోల్చుద మనుకొనిన.

౭౩

ఇబ్బంగి న బీభత్సారంగాపాంగి యిచ్చ మ్రుచ్చిలు ముచ్చటల పైపెచ్చు
నకు లొచ్చె పైఁబాటు వూపింటినర్దారు నారనంబుల బార్ల వుంఖంబు లన
నై గఱుపారుత నూరుహంబుల కలిమికి సొల్లాన యై పెనఁగుటకు వాఁడు
నైరింపక యరివేసిన హృదయాంధంకరణం బగు మోహనాస్తంభ మహి
మమున నించుక తలవాంచియు లోచనాంతాలోకనంబుల పేరిట నాచ్చా
దించి తా నిగుడ్చు ప్రజ్ఞాశరంబుల గుఱులకు హర్షక్రోధస్వాధీనుం డై
యాధీరుండు సేయునది లేక యీ భవదేవుని రామణీయకంబ నైజజ్యాత
లంబున కలంకారం బొనర్చిన నా కొమవలన వెలువడు సాత్వికశరా
పారంబు విస్తారం బగుఁడు గనువారల కీ రెండు కన్నులుఁ జాలకుండె.
నా ఘనాగమంబునఁ గందళితహృదయకందళి యగు నా నుందరి
నిందిందిరమాలిక నుమహితగుణంబులు దివిజతరువుం బోలె నుమహిత
గుణంబుల దయితుదరిం జేర్చ నెచ్చెలులు నిమిత్తమాత్ర లైరి. అత్తఱి
జనకు నాదేశంబున నా దేశంబున కలంకృతి యగు పతి వరింపఁగోరు
నా తన్వి నిగ్గు పేరిటి యజ్ఞానంబు వెన్నెలల నడిమి చీకటి వేలె నన్న

గిల్లె. నట్టియెడ రతి యాదేశంబునఁ బ్రగల్భ యగు ప్రజ్ఞానతి చెలుల
లేడిప యై తెఱపిసూపి లేడు నడుచుటయు. 84

ఆ పతింవర నమదేభయాన మమర
డగ్గఱి స్ఫురించు నాధు కంఠతలమందు
నుంచెను మధూకమాలిక పంచశరుని
యాన నలికొతుకాశింజతాంచితముగ. 85

ఆ తెఱవ తనువు ధనువుగ
నాతతగుణయుక్తి గుణమ యయి పాలుపమరన్
జేతేభవు కురియు శర
వాతముగాఁ దోచెఁ జూచువారల కదియున్. 86

గంధలోలము లైన వుష్మంధయముల
తే నతని మెడ మెఱసె మధూకదామ
మయిదు బాణంబు లయిపోవ నతను వినివి
వినరివైచిన గుణధనుర్వితతి వేలె. 87

ఘనుని వరించితి భవదే
వుని నే మన మలర ననెడు పూబోడి మృదు
న్వనవచనరచన బెలిచెన్
ననవిల్తుని చిలుక విజయనాదము నాఁగన్. 88

భావభవుచేతఁ బ్రేరేపఁబడి వెలువడి
పయన మై సాగి యుత్తేప భంశ మంది
చొరఁ దెరువులేక యిరువురి చూపుదూపు
లొచితము లొట వచ్చిన యట్ల మరలు. 89

ఈలిలఁ గొంతతఱి ని
ర్వలనుఖాంభోధిఁ దోగి విభుఁ డిడె నానన్

బాలామణిఁ గొనిచన నా

వేల వితానం బమర్చె వెలఁదుక చూపుల్.

౮౦

అంత సంతర్పపు సంతకు సంతరాయంబు సేయుచుఁ జెంతసున్న కాంతలు
చెలువా ! చెలువు నామంత్రించెదవే ? యని దరహసచంద్రికల న న్నెల
వలంకరింప న మ్మానిని పరభావగోచరంబు కాని భావస్ఫురణంబునఁ
జూరచురఁ జూడ సానునయమ్ముగ వార లా వధూరత్నంబుం జతురంత
యానంబున నునిచి వెనుకొని రవుడు శిబికాధరస్థు లవ్వరుని సాధింప
మనసిజు పనిచిన దూత లగుటనో ? యోహోనాదవాదములతో నతిరయ
మ్మున నడువఁదొడంగిరి.

౮౧

అ వధూవరులకుఁ జూచునట్టివారి

కెవ్వరికి నొప్పదల లేని యీ ప్రయాణ

మొక్క పతి యాజ్ఞ నలుపు భృత్యులకుఁ దెల్పి

కలదె ? బహుసమ్మతికి లోఁగవలదె యెందు ?

౮౨

పిలిచితివా ? చెలి ! యని యా

లలన వెనుకదిరిగి చూచు లాగు దెలిసె నె

చ్చెలి పిలిచెనేమొకో ? యని

కిలకిల మనఁ జాన గొణిగెఁ గించిదుష యై.

౮౩

ఆట్టియెడ సిగ్గు నెడవెట్టి యలరుఁబోడి

య వ్వరు మహర్షచిత్తరత్నాంకురంబు

గుట్టు చప్పిడి కాకుండఁ గెంచు నేగెఁ

గాంతలకుఁ దెల్పి యధికంబు కార్యఘటన.

౮౪

ఇట్లు లా మీనలోచన పట్టువట్టి

మీనుఁబట్టిన దోనంబు మెయి నొలసిన

రోసముననో దయితు నెడ బాసి చనియె

నంతిపురమున కవుడు వాశాధిపతియు.

౮౫

జెందా ల్గట్టుఁడు తోరణమ్ములకు వానిం జెందు వర్ణంబులకా
నిండారం బురిలోన చిత్తరువులకా నిర్మింపుఁ డియుత్సవం
బుం డం బొప్పంగఁ జాటుఁ డింకఁ గవళీపుంజంబుల న్నిల్పుఁ డా
భాండాగారములకా మహోత్సవములుకా భావింపుఁ డిం పై నటుల్.

ఇది యది నా కియ్యెడ నె
య్యది కర్తవ్యంబు చిత్ర మాహార్యక మా
న్నద ముత్సవముల కయ్యది
యది కూర్పుఁడు సగరు క్రొత్త యలరులఁ జెలఁగకా. ౮౭

అని తగువారల కాదేశించి యున్ముల యభోచితమ్ముగ వీడ్కొలిపి మిగిలిన
పరివారంబుతో జామాతను తన్నిత్రుండును నిజగ్రామవానియు వైశ్య
శ్రేష్ఠుండు నవు కుమారుగుప్తునిం దోడ్కొని చని జుంజు మ్మును తేటిగ
ముల పాటలకుఁ దలలూచుచు నిజప్రసూనరసంబుల వెయ్యారు
ముయ్యారు గా బహుకరించుచుఁ జాల దను కొఱుతనో తలలు వాంచి
నటు లున్న మల్లిముఖవల్లివితానమ్ములచే వానితమ్ము లగు వలభివ్రా
తమ్ములు కల విశాలరమ్యహార్యతల మ్ముల్లునకు విడిది గా నిడి వైశ్య
రత్నంబు నచ్చో హెచ్చుతగ్గు లరసి కావలనిన పచార్థంబు లెల్ల సమ
కూర్పం జూలించి యంతిపురంబున కరిగి సంతనమ్మున మునిఁగియు
జాయాసమేతుం డై కార్యాంశమ్ముల జాగరూకుం డై యుండె. నాభవ
దేవుండును నిమిషమ్ముల సమిషమ్ము లగు యుగమ్ములుగ గడపుచుండ
నమందప్రతిభు లగు వందిమాగధులు సాయంసమయప్రస్తుతిప్రస్తావాను
కూలంబుగాఁ గలంబుగా— ౮౮

కోకిపైఁ గోకమున కెంత కూర్మి యైనఁ

గోకి ప్రాణంబు లైదు నా కోక మైనఁ

దమి నహించునె ? తమ మేలు తమక కాక

యొరుల మేలు దలంచువా రుర్విఁ గలరె ? ౮౯

నంధ్య యనురక్త యైన వానరము దాని
చెంత సంతంతగా నెంత చెలఁగుచున్న
విధివిచిత్రవిలాస మే వెరవుచేతఁ
గప్పిపుచ్చంగనేర్చు సంగమము కోర్కి.

౯౦

అవనిసురరాజు కరముల నట్లు పఱపఁ
గైరవిణి స్మేరవదన గాఁ గాంచి కాంచి
యోర్వలేమియ కాక వేఱొండు కలదె ?
కనులు మూయు నిమిత్తంబు కమలినులకు.

౯౧

అని యి ట్లుచితగీతికానైపుణి నతని నారాధించి కృతార్థు లై. రంతకు నిశా
శ్యామాపరభాగేన్నతి యవర్ణ్యం బై దూరగతం బయ్యె. ననిన విని జ్ఞాన
నిష్ఠాదు లద్భుతాయత్తచిత్తు లై యవ్వలికథాంశంబు విన నతికుతుకమ్మున
దవులుదియు.

౯౨

ఇంకొల్లుపురనివాసా !
సంకల్పవికల్పరహిత ! నజ్ఞనమిత్రా !
శంకాతంకవివర్జిత
శంకరసునిరూపితాధ్వసాధ్గమితాత్మా !

౯౩

శివశ్రీపవాంభోజచింతాప్రశాంతా !
నివాసకమాగృష్టనివారనిరా
న్నవస్త్రాదిదానావసక్రితలోకా !
కవిస్తోత్రపాత్రప్రకామ్యప్రకారా !

౯౪

ఇచ్చిశ్రీమద్రామకథామృతకవికుమారహనుమాంబాశమిగరభహవిరభరాయ
మాణ శ్రీదేవీసేవ్యమాన రాఘవనారాయణాభిధాన కవి గ్రధితం
బగు కల్్యాణకైవర్తకం బను ప్రబంధంబునఁ
దృఢీయాశ్వాసము. శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

కల్యాణ కైవర్తకము

చతుర్థాశ్వాసము

శ్రీవితరణకృతవిజ్ఞా

నా ! వరలక్ష్మీశనత్యనారాయణనా

మావరజనిత్యసేవిత

భావుకపదనరనిజయుగభవ్యవిభూతి !

౧

విను మా వ్యాసాంతేవాని శుశ్రూషులగు జ్ఞాననిష్ఠాదుల కిట్లనియి.

౨

ప్రౌఠః కాలము

చక్రఘోషంబు విరహిణీస్వాంతములును

తపను తపము తపస్సుల తలఁపు జార

చోరతతి దురదృష్టంబుఁ జేరి వేగఁ

గాలచక్రంబుఁ ద్రిప్పెనో ? కడచె రేయి.

౩

దిననాటకమునఁ బ్రస్తా

వన వేకువచుక్క యనెడు భరతసుతుఁ డొన

ర్చిన నిను నవరణకై పఱ

పిన తెర యన సాంధ్యరాగవిభ్రమ మొప్పెఁ.

౪

జక్కవ నిక్కవుం జెలిమి నంచు మెఱుంగుల పెట్టె కొల్పినం

జిక్కు లెడల్పు వేలుపు వజీరులు జోగులు పొవు త్రోవ ప్రా

గ్నిక్కునఁ దేజముం గొలిపి దేశము కన్నులు మూసి యేచు నా
చిక్కని చీకటిం గెడపి చెందె న్వరాజ్య మినుం డనల్పుఁడై. ౫

భువనజను ల్మహోత్సవముఁ బొందఁగఁ జక్రము లుల్లనిల్లఁగా
దివనరమాముఖంబునకుఁ దెల్పి విశేషము గాఁగ నద్వీజ
ప్రవరులు వే విధంబుల కరంబులు మోడ్చి నుతించు లోకబాం
ధవు నుదయంబు వేళఁ గుముదంబుల మూతు లెవండు చూచెడుకా.

కల్్యాణ మబ్జినులకుం
గల్్యాగమ ముత్పలిన్యగారములకు మాం
గల్యము త్రిభువనముల కగు
కల్యమ్మున న ప్పరమ్ము కలకల మనియెకా. ౬

అంతమున్న తేఁ డిడిన యానకు వేడుకఁ దోడుసేసి సా
మంతులు వంపఁ గూర్చు జనమండలికిం గడుఁ గూర్చి యూరివా
రింతట నంతటా నగరి కెల్లెడఁ బూతలు చాందినీలు ప
ల్వంతపతాకిక ల్పవచివేఖ్యములు న్నమకూర్చి రొక్కఁటకా. ౭

ఉరుమార్గముల నెల్ల నూడ్పించి పన్నీరు
చిలికి పువ్వుల తివాచీలు పఱచి
యెడనెడ నుత్సవం బెఱిగించు నక్షర
వితతితో బారుసేవిరు లమర్చి
చలువపందిళ్ళ వజ్రపు జాలరులు గ్రాలు
లీలఁ జిత్రపుఁ జాందినీలు గట్టి
యగురుధూపముల మే లగు తావులం గూర్చి
మణిదీపికాపరంపరలు గొలిపి
పొనఁగ జెండాలు వన్ని కప్పరపుటనంటి
కంబముల నిరుగెలంకులఁ గలఘటించి
మేలిమేడల గోడల మెఱుంగులీను
చిత్రములు వ్రాసి క్రొత్తసేసిరి పురంబు.

మృగమదంబున నలికిన మేదిసీత
లంబులం గప్పరపు మ్రుగ్గులను రచించి
వట్టివేరుల చాపలం బఱచి యెల్ల
వారలు నలంకరించి రావానములను.

౧౦

పుర మెల్ల నంతిపురమున
నిరి దనరంగ నచటి కలిమి చెప్పఁ గొలఁదియే ?
పరికర్మకరులకన్న న
గరు ముందర వేడుక కయి క్రాలె న్వయముగఱా.

౧౧

స్థగితరత్నైజ్జ్వలస్తంభసంఘాతంబు
పైఁ బూతవూయ నె ప్పరును లేమిఁ
చిత్రీకరణచంచుచిత్రజాతికిఁ జిత్ర
కత్వము గొలుప నక్కఱయ లేమి
రాజాననాప్రచారప్రవదించుప
లేల కై త్వము గూర్చు వైలు లేమిఁ
గర్భూరకస్తూరికాకృతకాత్మజ
పాళి కొలవుఁ గూర్చు పనులు లేమి
మంగళము లంచుఁ దొరణమాలిక లొగి
మరకతప్రచురవ్యారమధ్యసీమ
సరభసాంచిత్రసాధికాజనము మాటి
మాటికిం బన్నె న మ్మహామహమునందు.

౧౨

ద్వారబంధములఁ గస్తూరి పూయఁగ నేగి
నీలాల నెఱచాయ నీటు చూచి
మండెగమ్ములఁ గుంకుమపుబొట్టు విడఁ బోయి
పద్మరాగప్రభాపటలముఁ గని
మెఱయు కంబములఁ జిత్తరువు లుంచ మెలంగి
నిలిచి నిండిన తమ నీడఁ గాంచి

యూర్ధ్వతలంబుల కుల్లోచములఁ బన్నఁ
జని వజ్రదీప్తిప్రసార మెంచి
తమకు మున్నెల్లపనులాయితము లొనర్చి
రనుచుఁ దమతేడివారి తెల్విన గణించి
యటు నిటు చరించు నుత్పవవ్యగ్ర లయిన
కాంత లచ్చోటి కొక యలంకార మైరి.

౧౩

పూచేనెసానలఁ బొలుపు దీపింప నొ
య్యన మంగళస్నాన మాచరించె
మొగుల బుగ్గున్న యగురుధూపంబులఁ
దనరు పెన్నెఱివేణి త్రావిఁ గూర్చి
రింగులకుం గూర్చు రంగుల మణిమాలి
కల కల గల యంశుకములు దాల్చి
యెడనెడఁ గడు నంద మిడు నెలకల్మి మె
ప్పలఁ గాంచు మేలి సొమ్ములు ధరించె
కలితకల్యాణములు తిలకములు వెలయ
వరునకై చూచు నొక పతింపర కెన యనఁ
గూడు నంతఃపురికిఁ దోడు తోడిపెండ్లి
కూతు రనఁ దత్పురీనారి కొమరు గాంచె.

౧౪

పెండ్లికొడుకు తల్లివచ్చుట

అనమయమ్మున—

౧౫

అపరిమితకుసుమపరిమళ
నిపతన్మధుప్రపంచనీలవితానా
తపహరి హరిమాంద్య
వ్యవచితవన మపు తత్పురోపవనమునకా.

౧౬

అలరు మీఱు తదంతర్వజాంతరమునఁ
గెలనఁ బూచిన కేళికంకేళితరుల
కలిమి కొక క్రొత్తఁదన మిచ్చి చెలిమిఁ గొన్న
తెల్వి దీపించు తీవపందిళ్లనడుమ.

౧౭

రంగారు మణుల తళుకుకా
బంగారము సారు పొప్పవరమాణువులుకా
సింగారపుజిగిఁ గూర్చి యు
నంగుని చిత్తము రచించె నన నగు మేడకా.

౧౮

మత్తగజకర్ణచాలనామార్జిత మయి
తన్మద్రసావనిక్త మై తతతదీయ
రదనపరిబింబరంగవల్లూదితశోభఁ
గలిమిఁ దులకించు నట్టి ముంగిలి మొగదల.

౧౯

ఐరావతంబు చుట్టమొ ?
గౌరు సమాకృతి వహించి కానఁగ నై యొ
ప్పారు శిలాదాపత్యమొ ?
నా రాణించు నొక సమదనాగమునందుకా.

౨౦

రతనముల కంబముల మేలి రమ దలిర్పఁ
గెలనఁ జిత్తరువులు గ్రాలఁ గింకిణీక
జాలజాలకములతో విశాలలీలఁ
బరఁగు కమనీయ మైన యంభారిలోన.

౨౧

పులితేలు వన్నె దువ్వలువ దాల్చినవాఁడు
కరుణ గారెడు కనుకడలవాఁడు
చంద్రకితకిరీటచాకచక్రమువాఁడు
సింహనత్వంబు హసించువాఁడు

రమణీయరత్న తారకితవక్షమువాఁడు

మోహన మైన నెమ్మొమువాఁడు

దట్టపు మైఘాతఁ దనరు మేజిగివాఁడు

నహజప్రకాశభాష లురువాఁడు

మరువువాపిన మరు మేలి శర మనంగఁ

గలితకౌతుకచిహ్నవికానుఁ డగుచు

మిత్రుతోఁ గూడి యమ్మేటి మేడ వెడలి

యల్లనల్లన మణిపీఠి నధివనించె.

౨౨

సారసాక్షులు గొనిరి వింజామరములు

గొడుగు చాల్చి కొలిచె నొక్క కువలయాక్షి

రతనముల పళ్ళెరముల నారతుల నిడిరి

నతులు భూదేవతాశీఃప్రసక్తు లొప్పె.

౨౩

సత్కుతుం డైన దాశవరు పురోహితుండు ముహూర్తం బానన్తం బగు
చున్న దని తొందరసేయుటయు నా నమయమ్మున.

౨౪

వాస్తవపరిమళశైత్య

ప్రస్తావము చెలుపు మలయపవనునితో నా

హస్తికులనుప్రశస్తము

హస్తిపకుని నన్నఁ గొన్నియడుగు లిడుటయుకా.

౨౫

వామకక్షమునం దన బాలుఁ దాల్చి

మూఁపుపైన పయోధరముల కెన యగు

పూర్ణకుంభ మవామతఁ బొనఁగ వామ

మైన కరమునఁ గొని యొక్క చాన దోచె.

౨౬

నంతనించి దానఁ దనవారితోఁ గూడఁ

మిరపథంబుఁ జొచ్చి పోవుచున్న

చతుర్థాశ్వాసము

మదను నొడలి బెడఁగుఁ జిదిమి పెట్టిన వాని
యంద మెంచఁబడఁగి రతివ లెల్ల. సమోఘ

నగము దిద్దిన బొట్టు సాహసిక్యముఁ బెల్పి... తేది...

వడి జేరె నొకతె గవాక్షతలము

నద్దము దువ్వెన యలరు చేతులతోన

కురులు వ్రేలఁగఁ బోయెఁ గొమ్మ యొర్లు

తనవారి పిలుపు నెట్టన త్రేచి పరువెత్తె

నీవిఁ గైకొని యొక నెలఁతమిన్న

చెలి యిచ్చు పూచండ చేతులనె ధరించి

వేగంబు మై నొక్క వెలఁది వాతె

తనదు ముద్దరాలితనము వానిక కూర్చి

పోయెఁ బ్రౌఢ వేలె ముగ్ధ యొకతె

యిదుగో వచ్చుచుంటి నిప్పుడ యని నాధుఁ

బులిమిపుచ్చి యొక్క పొలితి ననియె.

౨౮

చూచువారు నిరికిఁ జొక్కువారును గూర్చి

నెఱుకపఱిచి పండ్లు గొఱుకువారు

నగుచు వెల్లివిరిసి రల్ల తపోదరు

ల్మనసు నిల్పఁగలదె ? మగువజాతి.

౨౯

అతివమిన్న యొకతె యద్వయబుద్ధితో

నింతనుండి సుఖము నెనయుదాన

నాత్మవిభుని నేతదాత్మత భావించి

యనుచు నిశ్చయించె నాత్మయందు.

౩౦

అచటి పూరుషవరులు నయ్యనఘుఁ జూచి

యాడువారలఁ గా తమ్ము నాత్మఁ దలచి

కోరికలు మీఱఁ గనులతోఁ జేరఁబాఱి

మించు మనములతోఁ గొఁగిలించుకొనిరి.

౩౧

అంగజు నంగసౌష్ఠవమో ? హావవిశేషము గొన్న వేషమో ?
 నంగతనర్వరత్నరుచిసారమో ? ధాత్యవిధానచాతురీ
 భంగకరాత్మభావమో ? శుభప్రవిభాగమో ? నాఁగ నొప్పి భూ
 మిం గలరే ? యిదంవిధు లమేయము ధీవరు భాగ్య మెంతయుఁ.

అ మోమునకు విధి యాననమ్మును బొల్చు
 కవులకు నింక గౌరవము గలదె
 యా యాకృతికి నింత యైశ్వర్య మని పల్కు
 సాముద్రికులకు వాస్తవము నున్న
 యా సమృద్ధికి మేలి యాశీస్సులం గూర్చు
 వైదికోత్తములకు వాదు లేదు
 యా గుణంబుల లెక్క కమరి నిల్చెద మన్న
 గణికులకుం బ్రదుకంగ రాదు
 యా జగన్మోహనాకారు హరువుఁ గనినఁ
 బురుషులకు నేని మోహంబు బొడముననిన
 నాడువారల గతికి మాటాడదఁరమె ?
 పంచనారాచుఁ డిం కొక్క బలు పెనయఁడె.

ఇది పాల్కడలు లొక్క పదివేలు నృజియింపఁ
 గలవానిఁ గనజాలు కలికతమ్మి
 యిది రాజవదనాప్రమదదృక్కుముదపాళి
 ననిశ ము బృన్దవయించు నమృతఘటిక
 యిది దేహలావణ్యపదపయోంబుధి నిట్టఁ
 గరుడు గట్టిన జున్నుగడ్డ నిగ్గు
 యిది త్రిలోకీరూపమదదధిపూరంబు
 విడఁజిల్కి యెత్తిన వెన్నముద్ద
 యిది కలావాన మిది రసప్రదవిశేష
 మిది సొబఁగుదీవి యిది మేలి మదను నదన
 మిది మహేశ్వరు నవన్మస్తి యింత వింత
 కయిన యియ్యది సామాన్య ఘగు మొగంబె ?

అమ్మ తాంశుబింబంబు నందుఁ బైడితెఱంగుఁ
 జూపెట్టి మీనంపు సాంపుఁ బెంప
 నరవిందదలముల యందుఁ గల్వల రంగు
 తో రాగరేఖల సొరు దార్ప
 యుగములకుం బూవు తెగ మెత్తదనముతో
 రాగిల్లు కిసలయరమ రచింప
 సారనముల కొక్క చక్కదనం బిచ్చి
 కడఁ జనకుండ బీగములు వైవఁ
 దాత చేత నగునె ? దర్పకుఁ డశరీరి
 యౌవనంబొ నృప్త మైన వస్తు
 వునకు వంక లొత్తు మొనయ దన్యమున కి
 నృప్తి కారణం బవృప్త మెదియొ ?

37

ఇది జగన్మోహన మొదవించు మదనారి
 రూపధేయపుఁ బ్రతిరూపకలన
 యిది దాశవరు పూర్వకృతనత్కృతౌఘంబు
 పండి విరియఁబడ్డ పంటచేను
 యిది దాశకన్యక హేలాలతిక లల్లి
 నజుఁడు దార్చిన యాశ్రయద్రుమంబు
 యిది మేము మా కను లెల్లఁ జల్లగఁ గాంచ
 మున్ను గూరిచిన నోముల ఫలంబు
 యిది రసంబుల నవక మియ్యది గొనముల
 గొనము సొబఁగుల సొబగు లేదనముల లలి
 సారముల సార మందాల చంద మనుచుఁ
 బొగడఁజొచ్చిరి విధుల పొడవుపొడవు.

38

ఈ రీతిఁ బొరజనతా
 సారవచోమృతము శ్రుతుల చక్కటి తెక్క
 వారల పద్దులు నూచుచుఁ
 జేరె నతఁడు పెండ్లియింటి చేరువ కచటకా.

39

ముంచుగా డిగ్గి మిత్రుం డమందకౌతు
కమునఁ జేయూత మిడ వాడు గజముడిగియె
దాశవర్మండుఁ బరిశరౌదారుఁ డగుచు
నెదురుగా వచ్చి వరపూజ లెలమి నలిపె.

౩౮

వారును వీరుఁ గూడుతతి వారిధి లొందురు మీఱు చంద మై
చేరువనున్నవారి నవిశేషమువంబుధి ముంచు టబ్రమే ?
వారలు మోత్త మై వరుని పజ్జన వేయిరి ధీవరుండు ముఖ
దారులు సూప దాటిచనె ద్వారము లాతఁడు గొన్ని యచ్చటకా. ౩౯

కాంతిపూరము దెచ్చి కడఁ జనకుండ నొ
క్కడ దాచివెట్టిన గెడ యనంగఁ
దన సృష్టితై విరించనుఁడు గూర్చిన రంజ
నద్రవ్యముల నదనం బనంగఁ
గలిమికన్నియ నాటకం బాడుచున్నట్టి
లలి మీఱు రంగస్థలం బనంగ
రన్యదృశ్యం బైన రత్నగర్భావర్త
కమనీయగర్భభాగం బనంగఁ
జూపు సైదో డనంగఁ గలాపణ మన
మెఱుపు దీవల నిలుకడ మేల్మి యనంగ
వనంగ ననంగ నే మేమొ యై యతిశయిల్లు
నట్టి తత్కౌతుకార్థగృహంతరమున.

౪౦

నవరసంబులు గురియ గారవము మెఱయఁ
గవివరులు కూర్చినట్టి పాకం బనంగ
షడ్రసంబుల ననువు గా నలిపినట్టి
పాకమున లేవి సూతానుభవ మనంగ.

౪౧

ఒకక్రేవ జలరాశి నుద్యో త్త మౌ మీను
వలఁ బట్టు చొరిత్రవైభవంబు

ఊకవంక నకలంకవికననం బౌ దాశ
 కన్యాన్వయంవరకౌశలంబు
 ఊకచోట హిమవంతు సుదవసితమ్మున
 భానిల్లు పార్వతీపదినయంబు
 ఊకచాయ రసచాకచకికాచితమ్ము నీ
 తారామకళ్యాణ ధర్మతత్త్వ
 మెడ నెడం బుణ్యగాధ లి ట్టెనక మెనఁగఁ
 జిత్తరువు లెత్తి మ్రుగ్గులు ముత్తియముల
 రాల డంగులు లలిఁ జొందినీలు గూర్చి
 యుపచరించిన పెండ్లిమంటపము నెనసె.

౪౨

దాని కిరుదెన నైకవదండయుగము
 పాంత మ్రోయు మధుప్రతపుంజముఁ గని
 చరుడు మరుచెయ్యు లెంచి నిబ్బరము వాని
 వాని కెనసెను దేకువ ప్రాభవమున.

౪౩

చెందిన మోదమున గణా
 నందుండు పురోహతుండు నవ్యాశీర్వా
 క్సందోహముతో నా వరు
 నందలి కళ్యాణవీతమందుం జేర్చెన్.

౪౪

చరు మిత్రుఁడు తఱి యిది యని
 పురోహతుం జేరి పలికె పాటు పమరఁగ నీ
 యిరుగడ పౌరోహత్యం
 బిరుగడ పెత్తనము మనకు నిరువుర కనుచున్.

౪౫

చానికి నట్లకాక యని మఱింత సంతసించి య గ్గణానందుండు.

౪౬

మును విఘ్నేశ్వరు నర్చనం దనిపి విప్రు ల్గాడఁ బుణ్యాహవా
 చనముం గూర్చి మంత్రతంత్రకృతిరక్షబంధముం దార్చి యా

మనుఁ డౌ దాశవరేణ్యుచేత మధుపర్కం బర్వ మిప్పించి పైఁ
జను తత్తత్ప్రతు లొప్పఁ జెప్పెను మహానంకల్పమున నాల్పతనా.

అంత వరునితో నాలోచించి యల గణానందుండు బ్రాహ్మణగోత్రమ్మున
మొదట నదాశివదేవుం డన నొక్కం డావిర్భవించె. వానివలన నీశానదేవుం
డును వానికి రుద్రదేవుండు ననంతరు లైరి. ఆరుద్రదేవుండు ప్రకృతిగా
భూతోకాలంకారుం డైన యీ భవదేవుండు వెలసె నని వాని యన్వయంబు
గీర్తించి, తొల్లి నత్యవతి యపత్యంబు గా నెన్నికఁ గన్న దాశరాజు
వంశంబు జగద్విదితంబే కదా యని యందు యశం బందిన ధర్మ
నఫర్మాదు లగు సుధర్ముని పితృపితామహుల వర్ణించి యాతని గుణ
వైభవం బెంచిన యనంతరంబ—

కైవర్తన్యాపాణిగ్రహణమా

ఆయతకిర్తి ధీవరనరాధిపుఁ డప్పడు వేణుపాత్రి వి
ద్యాయిత గౌరి పేరఁ దగు నాత్మజఁ గూరిచి దారవేసె నా
త్మీయకరాంబుజంబులఁ దదీయ మహంజలఁ గూర్చి శంభురూ
పాయ వరాయ తుభ్య మని భావన పేర్చి యపూర్వముం గననా. ౪౯

అంతకుమున్న పన్నిదమ్ములు చఱచి నట్లు వెడవిల్తుండును వాని పడఁ
తియు వధూవరుల నావేశించి యాడింపఁ జూచుట నైచని మనముతో
నష్టముసొచ్చిన భావవిశదీకరణప్రవీణయు ననుభావనమాజనప్రాజ్ఞయు
నుచితజ్ఞయు నగు త్రప యా యిరువురి మధ్యమునఁ దెర యను పేరఁ
దజ్జఘత యై నిలిచి యబ్జురము గూర్చె. నప్పటికిఁ దనకు దైవబలమ్ము
స్వల్పమగుటనో? నూత్రశ్రుతివలని భీతినో? నిలుకడకుఁ బట్టు లేమి
వంతర్హిత యయ్యా నది యా దంపతుల నాదేశించుట మిక్కిలి కొనియాడ
దగిన దయ్యో. నావేశించియు వారల మేనుల బులకమ్ము లను పేర
వా రతికాముల శరము లిన్నికల పని వారల బండారము బయలు పఱు
చుట మఱింత దర్శనీయం బయ్యో. బయలుపఱిచియుఁ బ్రాకిడనున్న వారి

బలగ మృవు తపపాంగమధువ్రతప్పధుకవితతి యడుగు సాగకుండ
దా బెందడి యగుట పెద్దయు గేయ మ్మయ్యె. నితైజంగున న బ్బలగ
మ్మింత తెలివిఁ గాంచినఁ దా మఱింత పైఁ బడుచుఁ బడుచుదన మ్మొన
సినఁ దాను మఱియుఁ బ్రౌఢత్వ మ్మొనయుచు నవి కుముదమ్ము లయినఁ
దా దమిన్ర యగుచు నవి కురంగమ్ము లైనఁ దా వాని పై స్వారిదీయుచు
నవి యింత పె చ్చయినఁ దా నింకింత పైపె చ్చగుచు నవి యింత
యోహటించినఁ దా మఱింత సాహసించుచు సాముచేయు చున్నట్లు నాటక
మాడుచున్నట్లుండఁ దల మిగిలి విజృంభించుచున్న యాత్రపకు లొంగిన
ట్లున్న యా చూపుకోపుల కా విరివిలదాల్చిన దంపతు లూత మ్మొనంగుట
చూడఁదగియుండె. నా నమయమ్మున. ౫౦

ఇచ్చె గజంబు లిచ్చె హరు లిచ్చెను దేర్లుపురంబు లిచ్చె నం
పచ్చయ మిచ్చె నిచ్చె నుమమానితవస్త్రము లిచ్చె దానులం
బొచ్చెము లేని కూర్మిఁ దన పుత్రికి నల్లన కల్ల ధీవరుం
డిచ్చెడుపట్టునం దనకు నేమియు నుంచక నిచ్చె హెచ్చగఁ. ౫౧

వధువు గౌరి యయ్యె వరుఁ డీశ్వరుం డయ్యె
నాగమంబు మాట లట్టు లుండ
నుత్యవంబు కలిమికో యేమొ ? దాశేశుఁ
డయ్యె హిమగిరీంద్ర మంతవాడు. ౫౨

ఆయుష్కరం బని యంత్రించి యపరంజీ
తాళిఁ గట్టించె రత్నాళి మెఱయఁ
జూపు తూపుల గంట్ల సాద వాయ భవ్యాక్ష
తౌషధప్రక్రియ ననువువఱిచె
బుత్తులఁ గని లోకముల జయింపుఁ డటంచుఁ
బాణి బాణి గ్రహించు పాడి నెఱపె
నర్ధార్థనంబంధమా ? యిది కా దని
యేకాననము నిర్భు రెనయఁజేసె

జేయఁదగు పను లెడనెడఁ జేసి విప్ర
జాతిఁ బూజించి వారలచేత నిట్లు
లెప్పు డీ ద్వంద్వ మెనకంబు నెనయుఁగాత
మని తథా స్తనిపించె నెమ్మిని పురోధ.

వియెడ మంగళవాద్యము
లేయెడ గాణిక్యనాట్యహేలాగతులే
యేయెడఁ గవితానవతా
భూయిష్ఠవిలాసలావ్యములె యన నయ్యెకా.

తదనంతరంబ —

సహజస్వాదుపదార్థసంకలన నాస్వాదాతిరేకక్రియా
వహపాకప్రవిభాగముం దెలుపు చర్వ్యశ్రేణి పేయావళుల్
బహులేహ్యశ్చి విలాసినికరతలన్నర్హాతిరుచ్యంబు గా
బహిరంతరనరూపు లై యనుభవింపంజొచ్చి రిచ్ఛాగతికా.

కూర లన్నము లప్పడమ్ములు గోఘృతమ్ములు పచ్చడుల్
చారు పప్పులు లేహ్యచూష్యరసాయనాదివిభేదముల్
చారుకాశిను లా యువాశలు సారసత్త్వము జెంద నిం
పారు మోదకలడ్డు కాదులు వడ్డనం బొనరించినకా.

చూపుల కోపుల తీపుల
రూపుల ప్రోపుల వచోనిరూపితకలలం
గైపుల నిడు మరుతూపుల
నోపి యనుభవించి రాండ్లు యువకులు నచటకా.

భోజనక్రియానంతరంబ రత్నకంబలా స్తిర్ణవేదికాతలముల నున్న

లీలావతు లొనఁగిరి తాం
బూలీదలములును పక్కపాడు లొ ప్పపు తాం

బూలపు మాత్రలు పరిమళ
జాలంబులు దెనల కెల్ల జాల మెలపునకా.

౬౦

ముదమున విశ్రమ మెనసిన
పదఁపడి కవిగాత్య వారవనితానవతా
న్నదకావ్యగీతినాట్య
ప్రదర్శకం బైన నత్సభాస్థలులమరెకా.

౬౧

పెండ్లికూతురు పొడమిన విధము నేలఁ
బెండ్లికొమరుని యపదానవిధులఁ గూర్చి
తద్వివాహంబువఱకు వృత్తంబు లెల్ల
నాశుకవితల వెలయించి రచటి కవులు.

౬౨

శ్రుతికిఁ దగు రీతి నవరణచొప్పు గన్న
గాత్రములు జంత్రములు నొప్ప ఘనరసైక
తానత పొనంగ గానవిద్యానిపుణులు
తేటగీతులఁ బాడి రచ్చోటఁ గూడి.

౬౩

భావ మనుభావసామగ్రి బయలుపఱుప
రాగ మెనసిన గీతుల రాలు గఱగ
నాటలాడిరి వెలలకుఁ జోటు లిడక
వారనారులు మరువింటి నారు లనఁగ.

౬౪

అం దొక్క నుందరి యందఱ మించి హావభావంబుల నింబుగ నభిన
యించిస.

౬౫

వీణకుఁ బోణిమి వెలయించు గాత్రంపు
మేలిమి శ్రుతులతో మేళవించి
ఘంటికానూపురకృణనంబు వంచిన
యడుగుడుగున లయ గడలుకొలిపి

శుకతుండముఖ్యహస్తకములఁ జూపెట్టి
 లలితార్థచయము లెల్ల వెదఁజల్లి
 నవిలాసవీక్షణ స్వాంతార్పణప్రాధి
 నెమ్మి భావములఁ గ్రుమ్మరించి
 ఈ లతాంగి నెఱపు నీ నాట్యకలఁ గన్న
 గణిక పేరు దాచుకొనదె తీవ ?
 యేటి కింక నిలుచు నించు మించు బెడంగు ?
 రంభ కింక నేటి రాజనమ్ము.

౬౭

అని మెచ్చుఁ గన్న యిచ్చుఁ బొగడుచున్న యొక్క కవిపుంగవు న
 య్యంగన సాభిప్రాయంబుగ నీక్షించుట యుపలక్షించి మఱియొక
 కవిశ్వరుండు.

౬౮

కాసులకుఁ దూగుదాని
 న్వాసిమెఱయఁ జేరఁదీనినాడవు బళిరే
 సీనమున కాటవెలఁది సె
 బాసుర యని యెల్లరఁ బకపక మనిపించేక.

౬౯

ఈ విధి సంవిధానముల నెల్లపవర్ కడచన్న రేలు వి
 ద్యావినయాది నద్గుణ నిధాన మతం డట బ్రహ్మచర్యముం
 బావనవృత్తి నల్ప నిజభావినితోడ దినత్రయంబు ని
 త్యావహితన్వధర్మ పరతాంశము లోకము వారి కెక్కగఁ.

౭౦

అంతఁ బురోహితకృతస్వస్తిప్రసంగనంగతుం డై భవదేవుండు ఫలదానా
 దుల సాఫల్యంబు సంపాదించుకొని పురంధ్రీనముపదిష్ఠమార్గంబునఁ
 గేళికాగారంబు సొచ్చిన యనంతరంబ నవలా లన్నజ్ఞాన నలంకరించి
 మించిన కుతుకమ్మున గునగునలతె నెనకమ్మున నద్దెనకుం జేర్చి కర
 ణీయాంతరప్రశంసాపూర్వకంబుగ నచ్చొట్టు వాని చనుటయందు

౭౦

ఏ కాంఠ రహస్యము

విరులుం దమ్ములములు న
తరులు న్మున్నైన శస్త్రతతి గల గది యశ
మరుబాణపంజరమ్మునఁ
చొరబడి పరవశతఁ గనుట చోద్యమె ప్రజకుఁ.

80

ప్రీతి యను మరుని దూతిక
నాతికి నాధునకుఁ జిత్రనలభైమ్మాది
స్ఫీతరసవశతఁ జూపుచు
నా తతి నొగి నారితేఱు నట్లొనరించెన్.

81

వన్నలు మునిముసి సగవులు
విన్నాణము లొప్పుఁ బ్రౌఢవిధమున నవుడే
క్రన్నస నంలాపముఁ గొని
రన్నారియు నరుండు సర్థ మచి వారికె కాన్.

82

త ప్పొనరించితిఁ గదవే
యొప్పులకుప్పా! యటన్న నెప్పులె కా కే
తప్ప లెటు లొదవు మగలకు
నిప్పాపపుజాతి నెనయుటే త ప్పనఘా!

83

తిట్టఁగవలెనే కూరిమి
పట్టిన్ముద్దాడు నతిని? ప్రాణప్రియ! యా
పట్టెమిటి కొదవెనె? మీ
గు ట్టెఱుఁగన్వచ్చు నెట్లొకొండకు? దేవా!

84

నతి వన్న నీవ కదవే
పతిపై నపరాధ మింత పడనీ పతివా!

పతుల నయ మెఱుంగుదొనె ? యా
యతిధర్మము నొడువు పతికి నటు మనలెదనె ?

౭౬

కారణము గలదె దీనికి?
నారీమణి ! కలదొ లేదొ నాధుండ యెఱుంగుకా
గూరిమికిఁ బ్రతమబై వీ ?
రోరమణా ! యదియు నిడెదవే ? నా తలపై.

౭౭

అను భావినిఁ గొఁగిటఁ గొని
యనుభావము వెలయ దేవి ! యను మెప్పుడు నీ
యనుమతి లేకచరించితి ?
నని యనునయ మొనర నుఖనమన్వయ మెనసెకా.

౭౮

ఇవ్విధంబున నవ్వకూవరంబు తమ రహస్యవ్యాహరంబు తాత్త్వికగోచ
రంబు గా నానందానుభవ మెననియున్నెడ న న్నైలత నెచ్చెలులు
వీణియఁ బాణింగొని కలఘుగా.

౭౯

విడయు గల్గినఁ గాని పే రెలమి లేదు
రాగమున కవిశేషత రహి నటంచుఁ
బగలు రాకుండ వీడ్కొనఁ బతిఁ బునన్న్
మాగమముఁ గోరి యామినిమానవతియు.

౮౦

అని సంగీతసామరస్యమ్మున నన్నసేయ నా యన్నుమిన్న యెట్టికేలకు
సంతర్పహంబు వెలువడి చనుదెంచిన—

౮౧

మునురుకొని చుట్టు వినుకలి
యెనలారఁగ గ్రుచ్చి గ్రుచ్చి యేమేమో చెలుర్
గుసగుసలాడఁగఁ జొచ్చిన
బసరుహలోచనయు సిగ్గు పెనఁగ నొడుంగుచుకా.

౮౨

చెలులార! వినుఁడు నా మన
మిల గొండలు గుహలు దాటి యేగెడు భూమం
డలమునఁ గనఁ దన యిచ్చకుఁ
బొల మగవడకునికి నేమి పున్నెమొ ? యెఱుఁగఁ.

౮౩

అట్లు మీరు వదలి యవ్వలి కేగిన
ముగ్ధభావ మెనసె మొదట నెడద
యేమి మాయ యొక్కొ ? యెయిడె నిద్రాసతి
దాన నొండు కలయు గాననయ్యె.

౮౪

అపియు నితరశ్రుతిగత శా రా దని తోచెడు. నయిన నవిశేషత మీ కెఱిం
గించెద. రహస్యము రక్షణీయుము నుండి యని యపవారించి యేమేమొ
చెప్పిన యా మానిని బోధనైపుణమున—

౮౫

దేవభూయ మెనయు తెఱుఁగున నున్న యా
తెఱవ లెల్ల మఱచు తెల్విఁ గనిరి
తెల్వి వెడము కొలఁది దెసలు దోపమిఁ జేసి
దేవవృత్తు లెల్లఁ జేవఁదొఱుగె.

౮౬

ఈ నయమునఁ జిత్తమపుటొమ్మల విధమునఁ గొంతసేపు నిశ్చేష్ట లై
యుండి తర్వాత వేలుపు లావేశించిన రీతిఁ గలఁగని మేల్కొంచినట్లు
నిశ్చిత లై నిర్మల లై యా లేమ లా దేవిని మహాదేవిని వఠెఁ గైవారంబులు
సేయుచు సప్రమత్త లై యాపచరించుచుండిరి.

౮౭

అ కుమారగుప్తుఁ డా గణానందుండు
దెల్వి గాంచిరి భవదేవులన
నింద తెందుఁ గూడి యిచ్చావిహరముల్
తవిలి యొందు రెడయు దశకుఁ గాడు.

౮౮

చూచిరా యొకసారి చూచుచుందురు వారి
 సాబంగు వేటొకసారి చూచువఱకు
 వినిరేని యొకతేప వినుచునుందురు వారి
 మినుకు లింకొకతేప వినెడువఱకు
 తవిలిన నొకతూరి తవులుచుందురు వారి
 తనువు లింకొక తూరి తవులువఱకు
 యెననినప్పటినుండి యెనయుచుందురు వారి
 ఘనసారభము మఱి యెనయువఱకు
 భువనమోహిని సుతఁ గని పాలువుగన్న
 యల్లునకుఁ గూర్చి దాశేకుఁ డతని పత్ని
 రసన నటు లుంచి హృదయసారస్య మెనని
 తన్మయతఁ గూఱి రఖిలనత్వములు మఱచి.

౮౯

ఈవిధమున నల దంపతు
 లా వీ డా పరిసరం బనన్యోత్సవపా
 రావారమగ్నతం ద్రిది
 వావానము తుచ్చ మన్న హాయిం దేలెళ్ళ.

౯౦

అమ్మెయిం గొంత నమయ మ్మరుగ నొక్కనాఁ డేకాంతమ్మున భవదేవు
 కనునన్నఁ గుమారగుప్తుండు సుధర్మున కి ట్లనియె.

౯౧

ప్రయాణసన్నాహము

భవదీయవైభవమ్మున
 నవిరళసౌఖ్యముల కగుచు నన్ని మఱచు తేఁ
 కువ నుంటి మిన్నినాళ్లుం
 బివిత్రతమ! నీ చరితము పావన మరయళ్ళ.

౯౨

చాల కాల మయ్యె న్వనగరముం బాసి
 యెదురుచూచు వార లెందరోక్కొ ?

యెట్లు లయ్యె నొక్కో? యింటి పరిస్థితుల్
పోయి వత్తు మయ్య పుణ్యమూర్తి !

౯౩

అదియుగాక వఘాగృహప్రవేశాది శాస్త్రాచార నమాచారము ననుల్లం
ఘ్యమ కదా.

౯౪

కావున మమ్ముఁ గాంచు నెనకమ్మునఁ గన్నులు మూయకుండ మా
త్రోవలె చూచు బాంధవులతోడ మహాత్మ్యవనంవిధాననం
భావన సేత కిష్ట వెనఁ బంపుము నింపుము కూర్మి రామో? పో
మో? విచికిత్స లేల? భవదుక్తికి మేకొనకుండువారమే ?

౯౫

అని విన్నవించె నా ముఖ
మున భవదేవుఁ డని యుచితముగఁ బలికెడు నా
తని వాగ్వైఖరి వినినం
తన నెడఁదకా రాయి వడియె దాశేశునకుఁ.

౯౬

అట్లు దిమ్మరవేయి కొంతతఱికి తెలిపెఁగొని సుధర్ముండు విచారితము
మంచి దినములు కుదురవలదా? యనఁ గుమారగుప్తుం డిప్పుడు దిన
శుద్ధి నెఱింగియ యడిగెడు మన విశ్వనింపక గణానందు నప్పుడ రావించి
యడుగుటయు నాతండు రేపకడ నర్చవిధమ్ముల సుత్రమోత్ర మ్ముగు
లగ్నం బని నిరూపింపఁ జిన్నవేయిన నెమ్మనమ్మున నమ్మహర్షుం డప్ప
టికిఁ దలయూఁచి తరువాత నంతిపురికిం జని యెదురువచ్చి యుపచ
రించు తన సాధ్వితో ససాధ్వసుఁ డై మహాపాతక మొనర్చినవాని చంద
మ్మున నర్చన్యముఁ గోలుపోయినవాని రీతి నాననంబున దీనత దోఁప.

మన భవదేవుం డమ్మా
యినిఁ జేకొని నృపురమునకు నేగెడునట రే
వను నాధు బాష్పగద్గద
ఘనవచనము న్నిలుపు నీరు గా నొనరింపకా.

౯౭

ఆ పతిదేవతాతిలక మట్లు కలంగి విమోహితాత్మ యై
చేపడి తెల్వై గాంచి వెతఁ జెందుచు బాంధవబంధబద్ధ యై
యోపక వేడియూరువుల నొప్పు నిజాధరపల్లవంబు నం
తాపముఁ జెంద నాధువదనంబునఁ జూడ్కి గదిర్చి యిట్లనుకా. ౯౯

ఇచ్చమై విహరింప నచ్చవో ? యిచ్చటి
సూనసుగంధిలోద్యానవసులు
లీలమైఁ గ్రాళింగఁ జాలవో ? యిచ్చటి
మదమంధరగతద్విరదనతతులు
పూని వినోదింపఁ గానరో ? యిచ్చటి
గానకవిత్వవిజ్ఞానఘనులు
తఱిమి త్యాగము సూపఁ డఱుగునో యిచ్చటి
రత్నాకరచిరత్నరాజ్యలక్ష్మి
లేమి తక్కువయో ? తమ కివట నున్నఁ
బ్రేమ గల చుట్టములఁ బిలిపింపరాదో ?
యిట్లు లెడవెట్టి చన హేతు వేమి కలదో ?
యెడని తా రేగ మనకు నిం కేమి కలదో ?

౧౦౦

అని సొత్కంఠతఁ బుల్కు కల్క్రిఁ గని ధైర్యాహర్యుఁ డౌ దాశభూ
జననాధుం డొక కొంత తేజి లలనా ! నంసార మీ దారిదే
యని యీ సారికిఁ బోయిరాఁ బనిచి సౌహార్దంబున న్నాది నీ
మనికిం జేర్చుటో ? చేరుటో మనము తన్మార్గంబు ? నూహించెడకా.

అనుచు మనసు కుదుర నాడి పూబోడి నొ
ప్పించి లోకనరణి నేంచి మించు
ధైర్య మంచితముగఁ దాల్చి ప్రయాణ న
న్నహనమునకుఁ దగిన మహా మమచ్చె.

౧౦౧

విందులు సేసిరి బందుగు
లందఱకుం దదుచితముగ నల్లుఁడును గణా
నందుఁడు కుమారగుప్తుఁడు
డెందములం దలర సంగడిండుం వారుకా.

౧౦౩

కలిమి కొలఁది మీఱఁగాఁ బ్రేముడి దలిర్పఁ
గట్టఁ బూయఁ దొడుగఁ గా నగు తగు
వస్తువితతు లెల్ల వాఁకి నిడి విశే
పించి పథువరుల కశేష మొనఁగె.

౧౦౪

అల్లున కొప్పగించి యురు నందలమం దిడి కూఁతు నీతులుం
జెల్లగఁ గొల్లగా నొడివి చెచ్చెర రం డటవోయి యంచు మా
యుల్లము మీర కొం చరుగుచుంటి రటంచు వచించి పాయఁగా
నొల్లక వాల దప్పు చని యుండక తప్పని యట్టి పట్టానకా.

౧౦౫

ఉందు మింక ననిర యుద్వాష్పగళము ము
వ్వంక లొలయు న్వరముఁ బ్రస్తరింప
దాశుఁ డతని నతియు ధైర్యమ్ము లుడివోవఁ
గనుల నిండ నలిలకణము లూర

౧౦౬

అట్టి దశకె యగుచు నవ్వారు వోయిరి
వీరు చూచి చూచి వెనుక కొడిఁగి
రిదియుఁ దప్ప దెవరికేని నీశవిలాస
మింద కలదో యేమో ? హృదయ మెఱుఁగు.

౧౦౭

ముక్తిఁ గోరి బంధము నెడల్చుకొనువారి
కిదియు నొక్క దారి యింటి వంక
నేమి గాంతు రింక ? నెటు కాలముఁ గ్రమింతు ?
రున్నయవియు విడుచు టురపు కాక.

౧౦౮

ఆట్టు లరిగి వార లా యాయి తలములు
శూన్యములుగ దోపఁ చూచి చూచి
హృదయ మదరుచుండ నిదురకు నాకలి
కెడపడంగనై రహినులార !

౧౦౯

అను నా సూతుని మినుకులు వినుకలి జ్ఞాననిష్ఠాదులును దదవస్థం
బెందియుఁ దెలివిఁ దెచ్చుకొని మహాత్మా ! మొసలింటినుండియు నియు
దంతమున కెదియో మూల మున్నట్టు లచ్చ టచ్చట స్ఫురించుటయే
కాని విశదము కాలేదు. ఇంతవాఁక రనవశమున మనము లా దెనకుం
బ్రసరింపలేదు. ఇంక నిందలి విశేషంబు వివరింపవలయు నని యర్థిం
చుటయు.

౧౧౦

హరిహరచరణాంబుజబం
భరాయమానస్వహృదయ ! పరిశీలితభూ
మరహస్య ! ముఖ్యనాడి
పరిశోధనవిత్తలాఘవప్రతిపత్తి !

౧౧౧

కోపవికారవికుంతనమార్గ
ప్రాచితధర్మవిపాకకలాంచ
ద్వీపరిపాకవిత్తిర్థవివేక
శ్రీపరతత్వవిశిష్టవిచారా !

౧౧౨

ఇదిశ్రీమద్రామకథామృతకవికుమారహనుమాంబాశమిగరభిహవిరభిరాయ
మాన శ్రీదేవీసేవ్యమాన రాఘవనారాయణాభిధాన కవి గ్రధితం
బగు కల్యాణకైవర్తకం బను ప్రబంధంబునఁ
జతుర్థాశ్వాసము. శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

కల్యాణకైవర్తకము

పంచమాశ్వాసము

శ్రీ చెల్లయశాస్త్రి ప్రవ
రాచార్యక వైఖరీ నమాసాదిత వి
ద్యాచర్యాప్రాచీనా
నూచానాచార సార ! నుత్తజ్ఞానా !

౧

సావధానుండ వగు మ క్కథకుం డక్కులపతుల నందియంబుల ని
వ్విధంబున నిర్వహింపందొడంగె. నంత నొక్కనాడు. ౨

ఒక మునికి వాసప్రస్థ దంపతులతో ప్రసంగము

భూతిచే నాత్మానుభూతిచేఁ దన యొడ
లత్యచ్ఛతా మహార్థతలఁ జెందఁ
దపముచే మిహిరునాతపముచేఁ దన మోము
బ్రహ్మవర్షన మహాప్రభల నీన
యమముచే మించునుద్యమముచేఁ దన మది
విరతతోత్సాహవైఖరుల నెనయ
నటలచే వైదికనటలచేఁ దన వీణ
నవరాగ గీతినంతతులఁ గొలుప
నంచితం బవు గుంచెయు నక్షమాల
యునుఁ బ్రకాశింప నొక్క నన్మునివరుండు
భావనాతీతచిత్రభావప్రపంచుఁ
డల్లనల్లన వెడలె నెం డడవియందు.

తలిరుంజొంపము లందుఁ గ్రొంజెలిమి మోదం బందుచున్నట్టి కో
యిలజంటం గని దాని పల్కుజవి నే దేఁ బల్కి యా రెండు వెం

గలు లై కూయుచుఁ బోరుచో నెడద వేడ్కం జెంది యా బోటి నా
చెలికారంబునఁ గూర్చి సాగె నగవుం జెయ్యు ల్పురాణింపఁగఱ. ౪

చని తపముసేయు శైవవైష్ణవులఁ జూచి
శివుడె ? పారమ్యమతుడు కేశవుడె ? యనుడు
సుభయులుం బూని పానరించుచున్న వాడ
మాలకించుచు హర్షించు చచటవాసె. ౫

ఇటు చనుచున్న యమ్ముని మహేశ్వరనామనితాంతనంస్మృతి
స్ఫుటదురుయోగమార్గగతి పూర్ణవివేకమహాని నంస్మృతి
త్రుటనపరీతనత్క్రియు సరు స్వనితానఖుఁ దదవనస్థు న
చ్చటఁ గని నెమ్మదిం దలఁచెఁ జయ్యున నయ్యెడ నున్న నెయ్యముక

అంత మనంబున నిముడని
సంతనముక నాల్క నిల్వజాలని పల్కుక
గంతులిడఁబోవు పదయుగి
సంతర్గత నాగుచుం దదంతిక మెనసెక. 6

వచ్చిన నమ్మునీశ్వరుఁ గాంచి పండువు
వచ్చినప్పటి భంగి నిచ్చు బొంగి
వనితయుఁ దా నెదుర్కొని వందన మొనర్చి
యర్ఘ్యపాద్యాదుల నాదరించి
రాక యెచ్చటినుండి ? రాఁ గతం బేమి ? యం
చెట్లు ప్రశ్నింప నొ ? నెఱిఁగి యెఱిఁగి
మిముబొంట్లు నర్వతోగమనులు తోచెద
రవ్వారి కెవ్వారి కయము దఱియు
భవిక మెఱిఁగించు నొక్క తపస్వి యనుచు
దివ్యవాణి వచించె సంభాష్య ! కాన
నమ్మతముం జిల్కు నీ పల్కు లర్థి వినుట
కన్న నైహిక మాముష్మికమ్ము కలదె ? ౮

అని యడిగిన తన పతివా

క్కునకుం దగు నుత్తరంబు కోరుచు నతియుం

దన నగము వులుగువలుకున

ఘనుఁ గోరిన నున్న తీవ కరణిగ నుండఁ

౯

ఘనులార ! వినుఁడు శుభ మీ

దినమున నెనసెదరు మీరు దేవరహస్యం

బునకు న్నత్కవికృతిక

ల్పనకుం దుది మొదలు దెలియవచ్చునె యెందుఁ

౧౦

అని యొక గీదతమును వి

ప్పెను మునిచంద్రుండు లోకవిశదముఁ గాఁగఁ

జనతానుతముగ వినినం

తన మోద మొనంగఁగల కథానుధ వెలయుఁ

౧౧

సరసిజనంభవుండు మతిసారమసారనసారచారుఁ

దరమున ముఖ నృజించె జనతావృత శైలపయోధరఁ నరే

వరనతనాభి హరిశుచివారినదీనదభూరిహర సుం

దరతర భూతధాతి యన దాని నెఱుంగకపోవ రెవ్వరుఁ

౧౨

దాని చుట్టుముట్టి తద్దయు నొప్పురు

వెలగల మొలనూలు పేట లనఁగ

రనవిశేషకలన రత్నాకరము లేడు

వర్ణనీయము లయి వానిలోన.

౧౩

శ్రీలతాంగిని గన్న శంపాలతాంగి

యాలు గా నెల్లజగముల కాలవాల

మై లనద్రీతి వఱలు నిత్యప్రశ న్తి

పాలమున్న రసంగ నంపదల చాలు.

౧౪

అల పాలవెల్లి సురలుం
బలలాశనులుం గడంగి వడి ద్రచ్చెడిచో
వెలసిన మీగడ గని యనఁ
దెలిమిజెడు దీవి యొండు దివిరెడు నడుమఁ.

౧౩

అద్దానిఁ జుట్టి యలరెడు
నుద్దామన్నటికమరకతోజ్జ్వలరత్నం
చట్టిప్తివిభ్రమితదృ
ప్యద్దానవదృష్టి యైన వప్రావళియుఁ.

౧౪

ఆ వప్రావళి మధ్యభాగమున నుద్వాపోచ్చలద్వాలలీ
లావాతప్రచితప్రియాద్రయవిశాలప్రాభవామోదన
ద్వాపద్మానితభర్మహర్మ్యమయ మై భాసిల్లు నిద్వాలన
ద్భావవ్యాపృత మొక్క వీ డమలవిద్యాప్రాయ సందర్శమై.

౧౫

అఖిలనజ్జనకర్త యగు నజాఁ బుట్టింప
నోపెడుఁ దెల్వ నొక్కొక్క నరుఁడు
నరుని చూడ్కులకునబ్బరముఁ గొల్పఁగ జాలు
హెయలున వెలయు నొక్కొక్క పాలతి
పాలఁతి మై సిరి వెంచు పూడివ కల గాలి
నెలయు కు లొక్కనఁగు నొక్కొక్క పనము
పనము మేలునకు నెమ్మనము మెచ్చఁగనీని
యొద్దిక సమరు నొక్కొక్క మేడ
మేడ కలిమి వెలయు జాడ నొక్కొక్క శుక
శారితామయహారసంచయంబు
సంచయంబు యయిన సౌఖ్యంబు నాఁగ న
వ్వీడు తోడు లేక విజ్ఞప్తిఁగు.

౧౬

తరువునఁ జివురుపగిది నం
బరమున నెల యట్లు తీవ మంజరి వోలెం

జెరువునఁ దామర వలె న
వృరమున నంతఃపురమ్ము పాలుపున వెలయున్. ౧౯

నవనవోల్లాన మౌ తదంతఃపురమున
కవుల ప్రతిభాలతాంగిచేఁ గాకపోవు
నట్టి న్యూనోక్తి కలుగు మహర్షసౌధ
రాజ మొండు విరాజిలు నోజ మెఱసి. ౨౦

కలరవంబులు గూడి యుత్కలరవమునఁ
దద్యులభిహూటములను వేదములు చదువు
లేమి చిత్రము ? తద్వారభూమిఁ గురియు
నెన్నియో ? మ్రాఁకు లర్థినమిహితముల. ౨౧

ఆ వాకిట నివనింతురు
ధీవరు లై కర్మనిష్ఠ దివ్యతఁ గను భూ
మీవిబుధులు సుఖపరు లై
యావిబుధులకన్న మిన్న లై సంపదలకా. ౨౨

దాని కవ్వల రెండవు ద్వారము కల
దచట భార్యాపతిన్యాయ మనునరించి
యాద్యు వైకుంఠ సేవించి నట్టివార
లనుభవింతురు తమ కిష్ట మవు విభవము. ౨౩

మూ డవు కక్ష్యంతరమునఁ
జేడెలతో గూడి యా విశిష్టాద్వైతుల్
స్వీడితదామోదరు లా
పోడిమి మించెదరు సౌఖ్యముల లా మనఁగకా. ౨౪

మనతఁ గాంతురు నాలవ కక్ష్యయందు
మొదటినుండి విరక్తు లై మోదలీల

స్థిరపదార్థముకొఱకు నంచితముఁ గూర్చు
నైన యపధాతవర్ణు లాహ్లాద మొప్ప.

౨౫

పంచవింశతితత్త్వపరికరమున నర్వ
సారు భావనసేయు సాంఖ్యవరులు
కరచరణాద్యనుగ్రహమోదయుతుని గాఁ
బరము విచారించు పండితులును
యమనియమాపినియతి సహస్రారస్థ
హంససోహంభావ మరయు యోగు
లల శాంభవీముద్ర వలచి జన్మాది పా
రముఁ గాంచు రమఁ గన్న రాజయోగు
లాత్మహితవృత్తి వర్తింప నలరు నవగ
తాఖిలార్తులు వరుస నా యైదు నాఱు
నేడు నెనిమిది యగు కక్ష్య లెంచరాని
వైభవంబుల కివియ యౌ భవనము లన.

౨౬

తదసంతరమున సౌఖ్యా
స్పదము శుభాలయము రత్నచారుమరీచి
ప్రహదము వచోతీతము నం
మదపూరము నాగ గేహమధ్యం బమరుక.

౨౭

అగేహంబున శయ్యా
భోగము గా భోగిరాజు భోగ మిడి శిరో
భాగము గొడుగుగ నమరిచి
లోఁ గుండెడు వీరఁగఁ జెవులుక లేకునికిన్.

౨౮

మించు పాపజేని మేడివ పాన్పున
మేలి సేవిరులను గేలఁ దాల్చి
యతివ లుపచరింప నల్లారుముద్దు గాఁ
బవ్వళించు నొక్క పదముఁ డెలమి.

౨౯

అ నెలవుకలిమిఁ బ్రాప్త
ప్రాణము లై చెలఁగు సాలభంజికలను స
వ్యాని యెలమేనిజిగిఁ గన
సూసిన స్తంభాఖ్యభావ మున్నటు లుంచుకా.

30

అ నవమోహనాంగు హృదయాంగణసీమ నెనంగు వైజయం
తీనవడలికాంతరపనిస్థితకౌస్తుభపీఠి నొక్క రా
జానన కేలుదోయి నరుణాబ్జయుగంబు దరించి యుంచితా
సూసవికానభాసురతసూరుహ యై నత మూఁగుచుండెడున్.

31

అతని పాదయుగము రం
భాతరుతులితేరుల నిడి భక్తిశ్రద్ధా
న్వీతముగ నెత్తుచుందురు
శ్రీ తరుణికి నీడ లైన చెలువ లిరువురుకా.

32

సాంధ్రతరభక్తియోగం
బింబాదులకన్న దనకు నెనక మొనఁగ ని
స్తంధుఁ డయి వాని మదిఁ బ
క్షింధుం డొకఁ డనుసరించు నీప్సితసేవన్.

33

పాడుచుందురు గంధర్వవరు లొక యెడ
నాడుచుండుదు లొక్కచో నచ్చరకొమ
లొక్కవంక విభు నుతించు నెడళులఁ గెని
శ్రుతులు మౌనులు తలలూచుచు నివ్వనికొన.

34

భానుకోటిప్రభాభాసమాన జన న
భాజనార్హ తదీయనభాస్థలమునఁ
గూడి ముప్పదియును మూడు కోట్లు దివ్య
లెలసి సేవించు రెడ నెడ మెలవుతోడ.

35

బుతువు లాటును సంతతప్రీతి సార్వ
కాలికలతాంతనిచయసాగంధ్య మొనఁగఁ
బొదివికొని వచ్చి వాయుదేవుం డెనర్పు
నెలమి బొలఁకఁగఁ దత్పదమ్యల నమర్చు.

22

ఒకనాఁ డే నిలనుండి దేవపథమం దుత్సాహి నై యేగుచో
నకలంకాత్మకలుండు తుంబురుండు వీణాన్వీతుఁ డై తోఁచ దే
నికి నెచ్చొటికి నేగదో యనిసఁ దన్వీయుక్తు నారాయణుకా
నకలాత్ము న్నెలువంగఁ బోయెదఁ దదిచ్చాభావితాత్ముండ నై.

38

అని చెప్పిస నరిగితి నే
నును దుర్దర్శనము సేయ నూతనవృత్తికా
మన మురియాడఁగ నిరువుర
మును జని నతు లెనఁగ దదభిముఖవచనముల మై.

39

విష్ణుసవము

రాక్షసు సోమకుం దునిమి త్రచ్చుమలం బయికెత్తి యా హీర
ణ్యాకు వధించి పై సతని యన్న నడంచి బలింధ్రుఁ ద్రొక్కి క్షీ
త్రక్షయ దీక్షఁ బూని యల రావణుఁ జంపి ప్రలంబు నొంచి ప్ర
జ్ఞాక్షతి మించి కల్కిపద మందిన ని న్నెదఁ గొల్తు మెప్పుడుకా.

39

ఆ మృనుజాధినాయకు లహంకృతి మీతిన భూమి కైస భా
రమ్ము సహింప లేక యదురాజకులమ్మునఁ దోచి ధర్మప
క్షమ్ము వహించి దుర్జనులఁ జంపుచుఁ గృష్ణుడ వయ్యు సర్వలో
కమ్ము సిత మ్మొనర్చితివ కాదె యశమ్మున లోకనాయకా !

40

సత్యపుఁ దెల్పి లచ్చికిని నమ్మదముం గలిగింప నొంచి యా
దిత్యవనంబు నాఁ జను శ్రుతిప్రచయమ్మునఁ జొచ్చి కల్ప మన్

నిత్యపదార్థకల్పసల నింపెడు గీతను దెచ్చి యర్జునా
ఖ్యాత్యమలన్వభావునకు హాయిగ నీయవె ? నిత్యనిష్క్రియా ! ౪౧

అది సురాసుదార్థముగ నంబుధిఁ ద్రచ్చి మనోరథంబులం
బ్రోది నొనర్చు భూజపశుముఖ్యములం గలిగించి పై దయన్
వేదపయోనిధిం దరిచి విజ్ఞులు కోరక కోర్కు లీయ వ్యా
సాదిమునిం ద్రహపమున నాగమకల్పము అుర్వి నిల్పవే ? ౪౨

అది యిది యన నేటికి ? తుది
మొదలును లేకున్న నీడు ముచ్చటఁ గాదే
మొదలుఁ దుడిఁ నెనయు జగ మ
య్యదియును గన నీవ కావె ? యంబుజనయనా ! ౪౩

అని యిట్లు హర్షభాష్యము
లనుపప మెడలంగఁ బొగడ నైన మముం గ
న్గని య వ్విభు కనునన్నలఁ
గనకమయాసనము లిడిరి కాంతలు చెంతన్. ౪౪

అంత నా దేవు నప్రసాదాక్షిపీక్ష
ణముల మైగగు రొదవ విన్ననువు దోఁప
నాననమ్ముల నుంటి మ స్థాహరించెఁ
దొలిఁ గలావతి చోలంబుఁ దుంబురుండు. ౪౫

నారద తుంబురులు పాట

విశదభావంబున వినవచ్చు స్వరగతి
పంచాస్త్ర వాహంపుఁ బలుకు గాఁగ
నవ్యక్తమధుర మై యలరించు నలలావు
కోయిల కూకూల కులుకు గాఁగ

ననుబంధ పాఠ శ్రుతిస్వనము దోచెడు చోటు
 కలని తుమ్మెదల యుంకృతియుఁ గాఁగ
 హాయి నొసంగు న య్యుయి యెవ యొక వింత
 బాలమాలయమరుల్లిల గాఁగ
 రాగ మెససిన పల్లవినిగణములఁ
 గ్యతు లనం వగు శాఖసంతతుల వెలయు
 భావమాధుర్యధుర్యవిజావనంబు
 మనిచి మ్రోయించెఁ మంబురు మాధవుండు.

౪౬

పులుగులు వలుకులు మానెం
 గల యందఱ యింద్రియప్రకాశము నిజదృ
 త్తులు మఱచె సలఘుతుంబురు
 కలిత లలిత మూర్చనాఘ్య గానము వినుచోక.

౪౭

ఆంధ్రయల మ్రోతయుం గడియముల కంక
 నముల క్వజనము గలిగి వీణ యను పేరఁ
 మించు సాధంబు నప్తభూమికల సకల
 లీల మెఱసెను గానకలాలతాంగి.

౪౮

రాగాలాపము సేయుచోఁ గను రమారామోష్ఠ మా మూర్చనా
 భాగంబుం గని భోగిరాజు తల నంభావించుఁ గృత్యంగనా
 యోగం బెంచినఁ గాంచు సత్కృతికిఁ గా నుర్వీ కుదాభోగభా
 గ్రాగాశ్మాంచితమాలికావళుల న క్కల్యాణుఁ మల్లాని యై.

౪౯

విహిత మవు నతని గానం
 బహుో యని మెచ్చి నమయ మపుడు తెలుప నా
 మహితుండు నారదా ! యన
 మహతికి చైతన్య మమరు మాదిరి చుయ్యోక.

౫౦

అంత నేనును బాని యాతండు పాడెడు
 పట్టున మహాతిఁ బేపట్టి తుపించి
 రాగకలాపనారంభ మొనరింప
 సప్పటి యొత్తికో లబ మౌటఁ
 జలనం దెనంగె నచలకు నీలకు రక్తి
 వెడమె నిందిరకు నుప్పొంగె మేను
 చిత్రాకృతిం బొల్పె వ్రతత్యనురముని
 స్తోమంబు నానందభూమి మగుచు
 ఇంద్రియంబులు మఱచి స్వప్నోద్రయంబు
 కందు ప్రజ్ఞావ్రతతిఁ నే నందరాని
 హాయిఁ గను చుండి యుండి నారాయణుండు
 ప్రకృతి దెససె మఱొక్కరి బలుక నేల.

౫౧

నేగ మనియు సూరకుంపం
 దగ వని చెప్పినను నమ్మెదరె? యైనను నా
 తగ వని యెందుచ విణియ
 చిగురున నా యెలమిఁ గొన్ని చిగురులు వెడమెకా.

౫౨

విష్ణు సంభ్రమము

తాఁ బూను పూన్కి కాధారుఁ డౌ శేషుని
 యొడలికి నవకాశ ముర్వి యిడగఁ
 గడువడి లేవఁదోయెడు తన సంభ్రమం
 బునకు నాకనము పైపాలము నెనయ
 నాకన్మికం బగు నా కృతి కోర్వక
 యొక్కత్రేవఁ గడ లెల్ల నొత్తిగిల్ల
 నా మోముఁ గని నదన్మవాత మిందిర
 భూమి నీలయు భయాచుష్ణతము లంద

లేచి తనకన్న మున్నుగ వేచియున్న
గరుడుఁ జూడక క్షిరసాగరశయనుఁడు
ద్వారదేశంబువాఁక తా నఁగి నిలిచెఁ
బ్రహ్మ విధ మెఱుంగ కెల్లరు బమ్మరిల్ల.

౫౩

శ్రీ రంజితైడు వాని వక్షమున వానిం జెందియుం దన్మనః
ప్రారంభం బినుమంత గానక భయభ్రాంతాత్మవృత్తాంత యై
సారం బొస్తుతి నల్పఁ జిర్నగవుతో శ్యామాంబువాకారుఁ డా
ధీరుం డెప్పటి యట్ల చేరె ఫణినిర్దిష్టాత్మశయ్యాస్థలికా.

౫౪

అయెడ నున్న నవస్యల
కా యన్నుల కన్నుచే నసక్తముకానీ
యా యనఘు లేచినప్పుడ
పోయిన ప్రాణములు వచ్చి బొందులఁ బోచ్చెన్.

౫౫

నవిధమున నున్న నేను నుత్సాహ మొప్పు
మున్న ప్రార్థించి యడిగితి మురవిచారి !
యఖిలలోకైకనాథ ! నీ కయిన సంభ్ర
మంబునకుఁ దెల్పుఁగదె కారణం బటంచు.

౫౬

ఆ మాటకు యోజించుచు
దామోదరుఁ డనియె దేవతాగోప్యము నే
నేమి తెఱఁ గంచు ననియెద ?
నామరమోవిప్రకాండ యని న వ్వెలయన్.

౫౭

నేనును జనవరి నగుటకా
శ్రీనాయక ! సురరహస్యరీతి సురలకుం
దా నెఱుంగరాక యుండునె ?
పోనీ వినిపింప నమరమునికిం దగదే.

౫౮

అనుచు వెంబడింప నాతండు వెండియుఁ
బలికె నిటు గభీరభాషణములఁ
దమ్మి కమ్మనీరు ద్రావు తేటలుల పోల్కిఁ
దక్కు మఱచి తత్సదన్యలుండ.

౩౯

విష్ణు వాక్యము

చెప్పవచ్చున కాని నీ చెవులఁ బడినఁ
దెలియకుండునె దివి భువి దిగువనేని
నైన నడిగితి దాచఁగా నొనె నీకు ?
వినుము వినిచెద నారద ! మునివరేణ్య !

౬౦

తనతండ్రి హిమమహీధరుడని ధరరాజ్య
మీశాని వానికి నీయదేని
తమ నెల వని బుధు ల్లమి మేరుగిరి నిది
బంగరుమల యంచుఁ బలుకరేని
తనరిన వింజ మ ట్లొనర ద యిది యగ
స్త్యున కని శివుఁ డాఁగి యుండఁడేని
తమ నేర్పుఁ జూప నత్కవులు కల్పనలతో
రాజతం బిది యని వ్రాయరేని
ననము ప్రోవు విభుని హనమ్ము రాశియు
సత్వగుణము కన్న చక్కదనము
నొండు రూపు దాల్చె నుండునే ? యెందు నా
వెండికొండ కెన మఱొండు కొండ.

౬౧

కలుమూలఁ దులకింపఁగల రతనాల పా
తర లెన్ని నీరులను దాటలేవె ?
నలకూబరుం డున్న యలకాపురకిరీట
మౌన్నత్యలక్ష్మికిఁ జెన్నుకాదె ?

యాచనెయరాని ప్రేముడి నల్లబిడ్డగా
 సగలతాదాపత్య మల్లలేదె ?
 కడమ వేయిదికన్న గాత్యయనిశ్వరా
 సుగ్రహ మన్నింటి నెంచలేదె ?
 మిడిమిపడుచున్న మిట్టలం జూచి తా
 నుచిపడెను కాక య గ్గిరింద్ర
 మల్ల యప్ప వలంప నడకువ కల్మియుం
 బెప్పవాకి నెవ వెలయకున్నె.

౬౨

ఆఘామిదము భాగ్య మెట్టిదియె ? చిల్వారణ్యమభ్యంబునక
 గదాబ్జంచితదేవదార్శతలమందుకా లంగవల్లంబితం
 బొ దాన్వితరవేదికాంతరలసద్వాల్మీకప్రసాదాగ్రస్తలికా
 మాభ్యుదయసౌఖ్యలక్ష్మణంబెలయించుకా నిత్యసాన్నిధ్యముకా.

౬౩

సుకుమారి తెల్ల కిం తనరాని జిగిరి గూర్చు
 రాగ మందిస మొక రాజవచన
 అంగదేశముల నాశ్రయం బెడలక
 భోగము ల్లను గొన్ని నాగరాజు
 లడుగుగెంపముల బడి పాగడెడు భక్తి
 రసమున వేణొక్క రాజరాజు
 పాపత్రాట విగించి పన్నిన కీల్ముడి
 నొడిగి కరము లిచ్చు నొక్కరాజు
 రాజు లెల్లమ సేవించు రాజసంబు
 కలిమి నీ గతి రాజశేఖరుం డనంగ
 రాజభూయం బనుభవించు రాణ సొంపు
 నింపు శంకరు మహిమ వర్ణింపదరమె.

౬౪

మది నెనంగెడు తలంపు బ్రహ్మలకు నేని
 బ్రాహ్మదువులకు నే నంపరాకయుండ

దాన నీరేయ జగములఁ దాల్చి కూర్చి
శివు మహత్త్వముఁ గొనియాడఁ గవివశంబె.

౭౩

అపిగఁ గా కా వన నగునె ? యంచును గూర్చి
బాబుని యింటఁ గావలికిఁ జొచ్చె
బ్రదుకఁగా నమృతంబు వాంఛించు నురలకై
యఖిల మేర్చు విషంబు నారగించె
గౌరెగా యని తన యూరు కుజేరున
కల్పించి పితృ పసమంచు నిలిచె
రా తనంబును దెచ్చునాఁ డని వనకన్న
దెక్కు డెఁ గా వర మిచ్చి పుచ్చె
నెమటి మేల్గును వన కీమ తెన్ని గలద ?
యన్నియు దొనర్చె నివి యని యనఁగనెల ?
తలఁచ నే వేల్పులకును నే వాతలకును
బగతి శంకరు నొవార్యనరణి కలదె ?

౭౪

అమరులలోన బ్రాహ్మణుడ వీవ యటంచుఁ
బల్కె నీ నెక్క ప్రాణలక్ష్మిచాన
విశ్వాధికుం డయి వెలయు మహర్షి డు
ద్రుం డనె నాచ్యుతి శ్రుతి యొకర్తు
నేను విష్ణుడఁ గానిచో నెట్లు శివతత్త్వ
మరయఁగల్గెను ? ననె వ్యాసమౌని
నను మహాపూరుషుం డని మహాదేవుఁ గా
నతనిఁ గీర్తించు సర్వాగమంబు
లన్నిఁటిని మించు మృత్యుంజయత్వ మెన్న
నేను మొవలుగఁ బశువుల పైన మనకు
నాతఁ డొక్కండ పశుపతి యనఁగ నయ్యె
నిట్టి శివతత్త్వ మెఱుంగంగ నెవరి తరము.

౭౫

అవరత త్వ మౌ భవుఁ డహర్యతనూభవ వామపార్శ్వమం
దాపితలీల యై కొలువ నంకమునందుఁ గుమారు లిద్దఱుం
జూపులకు న్ముదం బొనఁగ శోభనలీలల భూతనంచయం
బొప భజింపఁగా నురనమూహముతోఁ గొలుపుండె నిండుగణ. ౬౦

ఇటు లున్నెడ నాదేవుని
నిటలమ్మున గండములను నెక్కొనెఁ బులకల్
దిట వెనయ నతివ మోమున
పటుదృష్టి నిగుడ్చి యుద్రి వలె క్షణ ముండెణ. ౬౧

అంతకు స్వాంతములందు ని
తాంతము తెల్పిని హరించి తత్పరతమెయిన్
నంతనమొ ? నంతమనమో
నంతతమై తోచె నచటి నభ్యుల కెల్లణ. ౬౨

అప్పు డల్ల మహాదేవుఁ డనియె నుదతి
కొక యపూర్వపు ఫక్కి వాచికము నెనయ
నశనిఁ గురియంగ నుజిమెడు సంబువాహ
మఱగనని తెల్పి ముందర మెఱసి నట్లు. ౬౩

ఇలఁ బుట్టుచు గిట్టుచుఁ దె
క్కలఁ గను జనులెల్ల మోక్షకలన నెనంగం
గల శ్రుతిమార్గము దెలిపెదఁ
బొలఁతీ వేగంబ గ్రంథముల నందిమ్మా. ౬౪

అని నాథుండు వచించుచున్నయొడ వేదాంతం బనణ లోకమం
దున యే రేఁ గను పాలుమాలికనె ? యా దుష్కాలమే చేయు చె
య్యుననె ? తదభివితవ్యతాదృతినె ? పూవుంబోడి తత్కాలనం
జనితప్రేమఁ గుమారు ముద్దుఁ గనుచుణ జావ్యమ్ము మై నుండఁగణ.

ఆ తిగకంటినెర సెగకంటి జిగి మిగిలిన రెంటికిం దిగియుచు రతి
 కాముల విండ్లు రెండు నేకముసేసి క్రోధునకు విల్లమర్చి మొగము జేవు
 రింప నంగములు పొంగువారఁ జెంగటివార లనంగుం దలంచి యంగ
 లార్చ నుత్తమాంగంబునం గల కలౌపంతుం డంగద వెలరువాఱు నంగం
 బుల భుజంగంబులకుం బాఱిపోవనుం గాళ్ళునచ్చినట్లు గా నంగీకృత
 యగు గంగాదేవియు బ్రుంగుడువడం గంగవం గానక తొంగితొంగి కనుం
 గొసం గుత్తుకలోని జంగూలంబు రంగు మాఱి తుకతుక మని పొంగఁ
 బుడమి వడంక జలంబు తెట్టలు గట్ట నగ్గి బొగ్గువాఱు గాలి కురంగంబు
 తీసిన చారిం బడి తొలంగ నభంబు బూరబిల్ల జంగమస్థావరంబులు
 విపరీతంబులు గా సిద్ధులు దేవయోనివిశేషు లణురూపంబుల నణంగి
 యుండు లోకం బాకులంబు గా లెక్క లేని పగలువత్తు లొక్కసారి
 వెలింగించినట్లు రోదసీకుహరం బెల్లఁ దెల్లవారి శబ్దాయమానం బగుచుండ
 నిక్కి యొక్క యట్టహాసంబు సేసి పట్టెడలని బిట్టలుక గట్టలచొరపట్టిం
 జూచి యోసే! పాదంబు వట్టినను సేవించినను లంచ మిచ్చినను మంచి
 సేసిననుఁ బ్రార్థించినను విచారించి గాని యఘ్నాత్మవిశేషం బెఱింగింప
 రాదు. అట్లుండఁ గేవల మగు కరుణ నే నుపవేశించెద నన్నఁ గుమారు
 ముద్దు నూచుచు వనాదరంబు సేసితి గాన ఫలం బనుభవింపుము.
 “నీ ఖొక్క కైవర్తనాదునింట” అనుచుండ నర్దోక్తిలో నయ్యర్థాంగలక్ష్మి
 నెన్నగవుతో నొకవిధంబునఁ దోచి కొన్నినా శృంగారేడ దేవా! దేవరయు
 ననునంతలో నాతండుఁ దెలివికలిగి తద్రూపంబునన మెఱసి చనుదెంచి
 యనుగ్రహించెడఁ గాక యనుచుండ నింతలో.

౭౪

విమి తండ్రి వీవు? నా ముద్దుఁ గను తల్లి
 కుదరి యిట్టి శాప మొనఁగి తెందుఁ
 గాన నీ విరక్తి గ్రంథముల్ గింథము
 లనుచు గుహుండు వాని సద్ధి వైచె.

౭౫

అతనిఁ జూచి రోస మగ్గల మై యింక
 గ్రుడ్డు వెక్కిరించుఁ గూన నోరి!

నీ మదం బడంగఁ గోమటి వగు మిల
నల పురి మదనుగ్రహంత మనియె.

౩౬

దానికి విఘ్నవాధుఁ డెడదం గడుఁ జింతిలి రోషగర్భవా
చానయ మొప్ప నోజనక ! చక్కటి కర్ణముఁ గూర్చి తిట్టి యీ
పూనికి నేర్పినా రెవరో ? పో కని యొవ్వనివా రటన్న నీ
శానుఁడు రోషరూపితకషాయవిలోచనుఁ డౌచు ని ట్లనుకా.

౩౭

ఓరీ మూర్ఖ ! గజేంద్రరత్నపద మెట్లో వచ్చె నా కంచు గ
ర్యారూఢిం గికురింతె నన్ను ? బనుఁ బొమ్మా దారియే నీకు నుం
బొరొహిత్యముఁ బూని తన్నగరి విప్రత్యమ్ము వాటించి నీ
వారాధాస్మదనుగ్రహంతము మనుష్యాకారముం బొందుమా.

౩౮

అనుచుండ నచ్చటికి శిలాదతనయుండు నవినయంబుగా వచ్చుటయు.

వచ్చిన నందికేశ్వరుని వారక చూచి విభుం డొకింత దా
నిచ్చుఁ దలంచి యోరి ? నరియే యొక బెత్తము చేతఁ బూని నీ
వచ్చుట మాకు శిక్ష నలుపకా గద చూతము పోయి వారిధికా
మచ్చెమ వై చరింపు మటు మంచి పదార్థముఁ బుక్కిటం గొనకా.

అనియె మెదలెడు వా రెవ్వ రచట లేమి
మహతుఁ బ్రార్థింప బోవ సంభ్రమముఁ గంటి
నేనుఁ గనుగొంటి నింతలో వాని మనుసు
దీన లోపమ్ము లే దని త్రిష్వకొంటి.

౪౧

అని హృషీకేశుఁ డెఱిగింప ననఘ ! నీకు
భవునకును లేదు భిద యని పలుకు నాగ
మము లతఁడు ని న్నతని నీవు మఱి పొగడుచు
రది మదిం గొనె నా గుట్టు నానతివె,

౪౨

అంతవఱ దింత కింత క్రోధాంధుఁ డగుచు
హంగు చెడఁగొట్టుకొనుట నీవదియు నొక్క
మే లనుట చిత్ర మయ్యెఁ జూపి భుజంగ
శాయి ! యని నేను ప్రార్థింప శౌరి యనియె.

౮౩

అపని సుధర్మనామమున నంచితుఁ డౌ నొక దాశరాజు మా
నవనవతావిశిష్టమణి నాఁ దనవారలు చేరి కొల్వ నొ
ప్పపు భయభక్తియుక్తి మనమార భజించు భవు న్భవాని ను
త్సవములు నల్పుఁ దన్మనము తన్మయ మెప్పుడుఁ గేరఁ డెద్దియుఁ.

ఆయన సాధ్వి సాధ్వి యతఁ డాయమయుం దగ నర్వనంపద.
త్యాయతభోగయుక్తు లయి యాశివుఁ గొల్తు రకామకాము లై
పోయిరి నేఁడు దేవళము పొంతకుఁ బున్నెము పండ దేవతా
రాయని సేవసేయ శివరాత్రి యటంచు విశేషశేముఁ.

౮౪

అలయములోన దీపపు
మాలికల న్వెలుఁగఁజేసి మాహేశ్వరత
త్వోలాప మొప్ప నుపవా
సాలన్యము దోచకుండ నయ్యెడ నుండఁ.

౮౫

అసాధ్వికి గననయ్యె వి
లాసస్ఫురణములఁ జంచలానద మన మే
నానుత విగ్రహ మది గని
యీ సతి సుత యైనఁ బెంచనే పున్నె మనఁ.

౮౬

అనుకొనియె నాలు మగఁడుం
దన మనమున మృదుని నిలిపి ధ్యానస్థితిమైఁ
గొనియాడుచుండెఁ గలిగెఁ
గనకాచలధన్వి కిట్టి గరగర లిచటఁ.

౮౭

అది నెపంబుగ శాప ముట్లగజ కిచ్చె
నాయమయూఁ బుట్టకుండుట నఖిలమించె
లీల పూరిత మగుటకు నేలఁ బుట్టుఁ
డనియొఁ బుత్తులఁగూడఁ జంద్రార్థమౌళి.

౮౯

వారిధిలోని పాత్రములు పాడ్యడకుండ ధరించి ప్రావణ్య
గోరి శపించె భృంగిరిటుఁ గుత్తితమినశరీర మందు మం
చీ రహఁ బూని భక్తుల మనిషితము ల్పమకూర్పు శర్వుఁ డా
భోరణి యా విధాన మల ధూర్వహభావము వానికే తగుకా.

౯౦

అని వచించుచుండ నడ్డ మై పార్వతి
పుట్టు వెనయ కెట్లు పుత్తి యగునె ?
విభు ప్రసాద మెట్టి వెరవున వచ్చునె ?
యదియు నదియు నొడువు మని యడుగుడు.

౯౧

కొలువు దీర్చు సుధర్మునిఁ గొలువవచ్చి
యల్లి వల వైవ దొణికె నియ్యది గను మని
దక్షిణావర్తశంఖంబు దాళుఁ దొకఁడు
గాన్గ్గ యిడు నందుకొని వాఁడు గను ఘనముగ.

౯౨

ఆ శంఖంబునఁ దోచు ము న్నకల యై యంగుష్ఠమాత్రాంగి యై
శ్రీ శంపాలతికాశతంబులకుఁ బై చేయి నరోజాతనీ .
కాశాక్షిద్వయ యై శిరోరుహనవాకారాఢ్యశృంగారనం
వేశాభాంచిత యై గిరింద్రనుత యుర్విం గ్రోత బాల్యంబునకా.

౯౩

కమనీయకాంతులు ఘనరసస్ఫూర్తులు
గాంచె సందేహనంకర మనంగఁ
బదియాలు కల లదువదినాల్గు కలిలు న
నందె ననంగ

నైరమ్మదనరమ్ము లాత్మప్రసాదమ్ము
 లేకరసత్వమ్ము నెనసె ననఁగ
 గనకగౌరవములు కౌసుమనంపద
 అద్వైతమును గొనియాడె ననఁగ
 నైన సూతనతనుభాన మూని భక్త
 వత్సలత దోవ విహరించు భవునిరాజు
 మాయ యనఁగ విజృంభించి మహితశక్తి
 మమ్ము మాబొంట్ల నాడించు నెమ్మెలాడి.

౯౪

పదఁపడి నవలారతనము
 పదుమూడు దినములలోన భాన్వరథామా
 న్నద మవు యౌవన మెనయుం
 దుది వని నద్దేవిఁ గని రతుం డవు శివుఁడుకా.

౯౫

ఆ లలితం దఱిఁ బడయఁ గృ
 పాలుఁడు వైశ్యుఁ డవు కొడుకు పనతి పనించుకా
 లీల విభు నాన మాయా
 జాలమ్మున భృంగినాథశరముఁ బట్టుకా.

౯౬

విఘ్నవిభుఁడు పురోహితవిఘ్నఁ డగుడు
 నభవుఁ డా దేవి విధివివాహమునఁ బొంది
 మిత్రుఁ డవు పుత్రుతో సిరి మెజుయ నుండు
 సత్తమామల గృహమున నాఱు నెలలు.

౯౭

అంత నిఁకఁ బోయివచ్చెద మని పవించి
 యతఁ డతండును నాతండు ననునరింప
 బడఁతిఁ గైకొని దివ్యవైభవమున నొక
 తెరువునం జని చని తా నదృశ్యతఁ గను.

౯౮

ఇది కవుని లీల దీనిం
జదివిన వ్రాసినను వినిన సంవద అమరుకా.
విదితముగ ననుచు విష్ణుం
డొదవిన నిద్రానమాధి సూరకయుండెకా.

౯౯

నేనును నభ్యు లచట నూ
త్పానందముఁ జెంది లచ్చి యాన వెడలి యా
యా నెలవులకుం జనుచో
నే నరిగితి నత్యుతోక మీక్షింపగకా.

౧౦౦

అచ్చట నున్న వేల్పులు మహామునులు న్నను నాదరింప నీ
ముచ్చట లెల్లఁ జెప్పి యటవోయితి నా త్రిదివంబుఁ జూడఁగా
నచ్చరలుకా శచీనతియు నచ్చట నచ్చెరు వంద ని క్కథర్
చెచ్చెర పల్కి వచ్చితి విచిత్రమనమ్మున మిమ్ముఁ గన్గెనకా.

౧౦౧

ఎంతటి ధన్యులో కచె ? మహాస్థలిఁ బున్నెమ రూపు గాంచి న
ల్లెంతు నినుకా భవత్పతి నహనగుణుం డవు దేవుఁ డాలితో
సంతతితోడ బాంధవము చక్కటిఁ గొల్చిన వారిమిద్దు ల
త్యంతనుఖంబునం గను మహత్త్వముఁ జెందితి రేమి సెప్పదుకా.

ఫలమూలాశను లై వనంబుల నుఖవ్యాపారము ల్మాని దె
బ్బులులకా లెక్క యొనర్ప కబ్ధశతమా ల్పూర్ణంబుగా భక్తిఁ జి
త్తలనత్పద్మనివిష్టు నీశ్వరుని నిధ్యానించు నా యా తప
స్సులకుం జిక్కిని శర్వు బాంధవముచొప్పుం గంటి రీ రల్పులే ? ౧౦౩

ఆని యిటు నారదనారదుఁ
డెనయించెడు నవ్య తుష్టివృష్టికి నుఖ మా
ఘనుల మనస్సాతకములు
కనికని మఱి యొల్లఁబోయె క్షణ మవశము లై.

౧౦౪

తెలిసి యంత నేమి ? దేవుడా ! నారదా !

తెల్పుమయ్య యెట్లు త్రిసయకుందె

యెట్లు డయ్యె నేమి ? తల్లి భవాని మా

పుత్రి యయ్యె నట్టే మునివరేణ్య ?

౧౦౩

ఎఱుంగము భక్తివిశేషము

లెఱుంగము వ్రతములును దపము లెఱుంగము నుతులం

చెఱుంగ మింకే యాచారము

లెఱుంగము మము వారి కరుణయే వెలయుచెన్.

౧౦౬

ఏడ్చుచో మాబిడ్డ నేవగించితి మేమొ ?

మా కన్నతల్లి కా మాట కలదె ?

యది యిది దె మ్మన్న నదలించితిమొ యేమొ ?

యటు లున్నె మా వరహాల మూట ?

కాటల కేగుచో నడ్డగించితి మేమొ ?

మా ముద్దుకొండ నెమ్మది నెనయమె ?

విసిల్లింప నెప్పుడే గనరికొంటిమొ యేమొ ?

మాకనకమున కా పొక లెవ్వి ?

యింక నే యే యెడల నేమి యెఱింగి యెఱుంగ

కకట మా యమ్మ కపచార మాచరించి

నారమో ? నారదా ! నయనములు మూసి

దొంగదేవర మమ్ము నీ త్రోవఁ బఱపె.

౧౦౮

ఇది మా జనని యంచు నించుక తెలిసిన

నడుగులఁ బడి పొరలాడమొక్క

యిది యపర్ణ యటంచు మదికిఁ దోచిన నన్న

పానము ల్వదలు పెం పూనమొక్క

యిది గట్టుదొరపట్టి యే యనుకొన్న సై

ర్యమ్ము డెందమ్ముల నందమొక్క

యిది యీగు రాణి యం చెఱిగిన మా వైభ
 వము లప్పనం బిచ్చి వఱలమొక్కొ
 యిది యపూర్వపుఁ దేజ మం చెడఁదఁ గన్న
 నేమి యేమియొ సేయమే ? యెఱుకపడిన
 సిన్నియు నొనర్తు మని మది నెంచి యోర్వ
 లేక బూలరి వెలు పి పొకవోయె.

౧౦౮

మా యమ్మ యేమి సేయుం
 గాయజరిపు శాపగరిమఁ గాయముఁ గనుటన్
 మా యామోహత యయ్యెం
 చో యభవుఁడ యింతసేనె బోలు నటంచున్.

౧౦౯

ఆ పరమేశ్వరు దూఱుట
 లోపము గాదా ? న్వబుద్ధిలోపమ యొదియుం
 దోపఁగనీక యలంచెం
 వాసనవర ! మాకు ముందు చారి దెలుపుమా.

౧౧౦

ఇది వేల్పురాన్య మం చెఱుఁగరాదొ ? నంకు
 వందు ముందరఁ బుట్టు పందుటఁ గని
 జనిఁగన్న పదమూడు దినములలో యదౌవ
 న మొనయుటయు సాక్ష్యమ్ము కాదొ ?
 యూ తేజ మా హెయ లా తెల్వి వ్యాఖ్యాన
 మొనరింపవో ? నిజ మనువుపడఁగ
 పూ యమ్మ యిది యను మాటకు నవ్వు నా
 యమ చొకాటముఁ గాంచి యరయరాదొ ?
 యన్నియు నటుండ దుస్తర మైనవార్తి
 యొడ్డునన నిల్చి యా మీను నొడియు విభునిఁ
 గని యియన్మాత్రుఁ డన దారి గలదె ? చాలి
 మమ్ము బూనిన శనియొ నర్వమ్ము దాచె.

౧౧౧

ఎదుటఁ దోచిన దేవి కిందుమౌలికి భక్తి
 యుక్తి మ్రొక్కని మేని యోగ మేల ?
 మూర్తీభవించిన పుణ్యరాసుల మేల్మీఁ
 గనియాడ లేని వాక్కురణ మేల ?
 యింద్రియంబులు గన్న సాంద్రసౌఖ్యముల
 నెఱిగి మెచ్చఁగలేని యెడఁద యేల ?
 చేతికి నబ్బిన నిరుల కొటారులఁ
 బరికించుకొనలేని బాగ్య మేల ?
 యెలనేలఁ బొడమితి మి క్లేలవచ్చి
 దైవమేటికి హస్తాన్నద మ్మునర్చె ?
 నిట్టి మా కింక గతి యన నేమి కలదు ?
 భవ ! భవా ! యని గంగలోఁ బడుట దక్క.

౧౧౨

అని యేమేమొ వచించెడు
 ననములఁ గని నారదముని యానందమునఁ
 ఘనులార ! యిట్లు వగచుట
 పనియే ? పురహరుఁడు మీకు బంధువుఁ డయ్యెఁక.

౧౧౩

ఇంక మీ రా పరమేశ్వరు నారాధింపుఁడు. నేఁ డనుగ్రహింప నున్నట్లు
 తోచుచున్నది. మీ కక్షయ మ్మగు నయ మ్మమరుఁగాత మని పయన
 మైన యా శుభసూచకుఁ జేరి మ్రొక్కియుఁ బ్రార్థించియు శ్లాఘించియు
 నుపచారము లొనర్చియు తత్సంగతి నగు హర్షంబున వియోగజ మగు
 విషాదమున రెండు కన్నుల బాష్పములు గ్రమ్మ నోదక మ్మాతని ననిచి
 వీడ్కొని పట్టరాని హర్షభక్త్యుత్సేకమున బట్టవట్టి యాజాయాపతులు
 పార్థివలింగముల నద్దేవు మే నమర్చి పొడశోపచారముల నుపాపచార
 మ్ములఁ బూజించి కనులు మూసి యింద్రియముల మఱచి ధ్యానధారా
 ప్రవాహమున నిమగ్నులై యున్నంత.

౧౧౪

ఈశ్వరానుగ్రహము

కనుదోయి “కిదమిత్య” మని నిర్ణయింపగా
 నిమ్ము గాకున్న రూపముతోడ
 నే నొక్క లెడఁదలు నెప్పుడు నెఱుఁగని
 కమ్ముని న్వరన రనమ్ముతోడ

నే హ్రూణములకు ననాహ్రూతపూర్వ మై
 గమ్మునఁ గ్రమ్ము గంధమ్ముతోడ
 నేత్వాచ మేనాఁడు నెనయని యొలచల్ల
 నమ్మున మించు స్పర్శమ్ముతోడ
 నే శ్రుతు ల్కున్ను కానని హేతువున మ
 నమ్ము ప్రచ్చెడు పెచ్చు శబ్దమ్ముతోడఁ
 బంచభూతమ్ములకు నిదె ప్రకృతి యనఁగ
 నైన తేజం బొకొండు ప్రత్యక్ష మయ్యె.

౧౧౫

అ తేజముఁ గని వచనప
 థాతితేదీర్ఘ పూర్ణ హర్షవశతమై
 నా తతి సాత్వికభావ
 వ్రాతము పొలుపమరఁ దత్కృపాధృతమతు లై.

౧౧౬

కాలన్వభావనియతులు
 నేలి యదృచ్ఛయును భూతయోనిపురుషులుం
 జాల వని యశ్వతరి యే
 నేల నుతింపందొడంగె నీ వది కావే ?

౧౧౭

నీయెడ నూర్ముఁడు చంద్రముఁ
 డా యుడుతతి మెఱుపు లగ్గు లందవు భావం
 బీ యఖిల మనుసరించు
 న్నీ యలరున నెలమిఁ గాంచి నిఖిలనిదానా !

౧౧౮

సర్వతశ్శిరుఁడవు సర్వతశ్చక్షుండ
 వంఘ్రు లొప్పు నీకు నన్ని యెడల
 భూతభవ్యమూలభూతభూతం బవు
 భూతనాధుఁడవు న్వభువవు దేవ !

౧౧౯

సర్వేంద్రియవర్తితుఁడవు
 సర్వేంద్రియనద్గుణవికసనమూలమవు
 సర్వవిభుఁడ విశుఁడవు
 సర్వశరణుఁడ వగు నీవె శరణము మాకు.

౧౨౦

పాదపాణిరహితుడవు త్వరితుడవు గ్ర
హిత వింక నచటుడ వెల్లగాంతు
వశ్రవుండవు వినెదు వేద్యంబు నెఱుంగు
దెఱుంగ రెవ్వరు నగ్రున్ నహిను నిన్ను.

౧౨౧

అజ్ఞాతం బగు చీకటి
విజ్ఞాడ వై నదనదితరవిథ మెనయుదు నీ
యాజ్ఞఁ బురాతని యగు నా
ప్రజ్ఞయు నిఖిలమునఁ దాన ప్రనరించు బలే.

౧౨౨

నీ రూపు చూపుదారిం
జేరద యీ దృష్టి నిన్నుఁ జేరఁ డొకం డిం
పార హృదయన్తు నిం జి
తాయాధి నెఱుంగు నతఁడ యమృతమ చెందువా.

౧౨౩

అని యిట్లు పలువిధముల శ్రుత్యంతములు వర్తించు నీ తత్వముఁ
దత్త్వదృష్టి నెఱుంగ నే మెంతవార మీ వెలుంగుఁ గనలేక మా కనులు
మిఱుమిట్లు గొనుచున్నవి. దేవా! నిర్దేశకజాయమానకరుజావీక్ష! నీ
నగుణవైభవంబుఁ జూపవే. కృతార్థుల మగుదు మని కొనియాడు వారల
ప్రార్థనలకు ననుకూలం బై యా తేజం బొక్షణంబు.

౧౨౪

పాలకడలియందుఁ బవడంపుఁదీవనాఁ
దన మేన నిరి గౌరి దనువుచుండ
ముచ్చటమూట నా మొనయు చొల్లెమ్ముపై
బాలెందుకల పూలబంతిఁ బోల
నందంపుగుఱి యైన యౌదల మినువాక
వాకొనరాని శోభనము లీన
భూషణాకృతి నొప్పు భోగిభోగంబుల
మానికంబుల డం బమానుషముగ
వృషభవాజితోడ విఘ్నేశ్వరునితోడ
శక్తిధరునితోడ భక్తి మెచ్చి

ముక్తి నొసంగ వచ్చి మురిపెంబుఁ దీర్చుఁగాఁ
జొచ్చి కాననయ్యో జూడ్కులలర.

౧౨౫

ఆనందాతిశయమ్మున న మ్మిథునమ్ము నర్వాంగాలింగితభూతల మ్మగు
నమస్కారమ్మున సాదరాధ్వనల నప్పరమేశ్వరు నుపచరించి యుత్సాహ
తిశయమ్మున నిట్లనిరి.

౧౨౬

అఖిలమంత్రరాజ మైన గాయత్రికి
వల్లభుండ వగుచు వఱలుకతన
నాదిదేవుం డైన యచ్యుతుం డెడఁద ని
న్నెంచి స్థాపించి పూజించుకతన
నుపనిషత్సమితికి నుత్తమాంగం బిశ్వ
తరియు నిశా బరముఁగాఁ దలఁచుకతనఁ
బ్రాచీను లవు కవివరు లెల్ల నీయంద
భావముంచిన యనుభవముకతన
భువనహేతువు లవు పంచభూతమా లిన
మృగధరులు యజ్ఞ నీ మూర్తు లగుటకతనఁ
బ్రమధగణనాథ ! నీవె పరాత్పరుఁడవు
నిన్నె మృత్యుంజయుండ ! చెందితిమి శరణు.

౧౨౭

ఎక్కెడవుగాక ముడునలి యెద్దు నొకటిఁ
దొడివెదవుగాక పా పపెందొడవు లొడలఁ
దిరిగెదవుగాక వలకాట దేవదేవ !
వెట్టి వని నిన్ను విడువరు వేదవిదులు.

౧౨౮

విషనిధి లోకముఁ గాల్చెడు
విషము బెడముఁ బ్రదుకుఁ గోరు వేల్పులకొఱ కా
విషముం గుత్తుకఁ దాల్చినె
విషమాంబిక ! ప్రభువు లెల్ల వెలితిఁబడంగఁ.

౧౨౯

విషముఁ జెందక వాకిలి
కావలులుం గాచి నర్వకామము లిడుచుఁ

భావింతు మున్ను భక్తుల
నీ వెవ్వరిఁ జూచి నేర్చి తీ వెడమాయల్. ౧౩౦

మాయాకిరాతరూపుడ
వై యర్జును మోనవుచ్చి త మ్మిడ నాఁడుకా
మాయాకైవర్తుడ వై
యీ యనదల మోనవుచ్చి తిశ్వర ! నేఁడుకా. ౧౩౧

అని కొనియాడుచు నున్నెడఁ
దన మదిలోఁ గూఁతు నల్లు దర్శింపఁగ నెం
చెను సాధ్వీ యవ్వడవుడె త
దనురూపం బైన రూపు నందిరి శివులుకా. ౧౩౨

అంత నాయమఁ గాంచి యా యమ్మ యంత
యును మఱచి యమ్మరో ! యెన్ని దినము లయ్యె
మిమ్ముఁ గనుఁగొని మధురలో మీరు లేర
టంచు మనవారు చెప్పరమ్మా యటంచు. ౧౩౩

దరిఁజేరి కొఁగిలించి కంటఁ దడి యొత్తుచు బాష్పగద్గదకంతంబున.

ఏనును నీదు తండ్రి మది నెంతయుఁ జింతిలి మిమ్ముఁ గాంచఁగాఁ
బానిన యీ వ్రతంబు సిరి పో మన వేల్పులు మెచ్చి రింత కే
యే నెలవందు నున్న మము నేమఱవచ్చునటమ్మ యుత్తరం
బేనియు వ్రాయరాదె ? యెటు లెందుఁ జరించిన మాకుఁ గూఁతురా !

మన కేమి యనుచు నల్లుం
డును నీవును మదిఁ దలఁచిన నొవ్వెనయక మే
దినిఁ గన్నకడుపు సొడఁ బెం
చిన మోహము నాఁగవచ్చునే యెవ్వరికికా ? ౧౩౬

అత్తమామల చిత్త మరసి సేవితె ? యే
నాఁడు వారల దీవనలు పొనంగ
నఖుల వత్తంతంబు నవతుల నెఱపెదె ?
నిరసూయ లై వారు నెమ్మిఁ గొలువ

దాక్షిణ్య మొప్పు భృత్యజనులఁ చొప్పించె
 సతము వా రెడఁదల సంతసింప
 నాధుఁ డల్గినను నేనాఁ డైన నల్లక
 యనునరించెదె ? మెచ్చి యౌ ననంగఁ

దల్లి యని దిగికొఁగిటఁ దాల్చెడు తన
 సతినె గాంచి సుధయుండు సంభభావ
 మెనసె నా చాయ కామె నా యీశ్వరుండు
 నగజయుంగంటఁ దడివెట్టె నవ్వెలయఁగ.

౧౩౪

స్తంభభావంబు గలిగె నా స్థాణున కన
 నొదవుఁ గవిదృష్టి నొక పునరుక్తి యట్లె
 కలిగె నచలాత్మజకు మేనఁ గంప మనిన
 సతేశయొక్తి మఱొక్కటి యవతరించు.

౧౩౫

ఈ రీతి నపర్వంబును
 సారం బగు సూతనరసరురిఁ దోగెడు న
 వ్వారికిఁ బురాణదంపతు
 లారూఢాత్మస్వరూపు లయి కన నైనఁ.

౧౩౬

భయభక్తివైస్వర్యలజ్ఞాన్మితాదు లొక్కపెట్ట నేటికొన నాల్కలు గఱచి
 కొనుచు నా సాధ్వీసుధయులు తెలివిఁదెచ్చుకొని యోషకృతిపురుషులారా ?
 మీ మాయ యను లోయం బడి స్వయంభూప్రముఖులు నఖండైకరస
 స్వస్వరూపానుసంధానచణులు గా నేరక యంతఃకరణగుణాధ్యానవశం
 బున సంసారిత్వ మ్మధిగమించి దీర్ఘప్రారబ్ధవశమ్మున నాధికారికపురుషు
 లయ్యు నహంకారంబు ననువర్తించుచుండ మానవులము దాశులము
 నగు మాకు మీ తత్త్వం బెఱిఁగి కొలుచు నంతటి పేర్ని యెట్లు లబ్బు ?
 అపరాధనహానంబు దయాదృష్టిమెయి క్షమించి యీ దీనుల బాలింపుఁ డె
 వందనబృందంబు లని పాదపద్మంబులవ్రాలి వృత్తిరహితం బగు చిత్తమ్మున
 తత్తనువులచిత్తరువుల పొల్కి నిలువ బహిరంతరైకరస్యమ్మున నున్న
 నవ్వాట మేనులు నిమురుచు ననుగ్రహవిశేషమ్మున నా పురాణదంపతులు.

మెచ్చు వచ్చె మాకు మీ చిత్రచారిత్ర
 మునకు భక్తిసూక్తివినయములకు

చిత్తలార ! మీకుఁ బ్రయము లౌ వరములఁ
గరుకొనుఁ దెసంగువార మనిన.

౧౪౧

సాధ్వియు నుపద్యుండును సుధాహదంబున మునిగి తేలుచున్నట్లు నిర్దే
లానందంబున బొంది బొంది మఱచి మరల బ్రకృతిఁ జెంది యిట్లనిరి.

ఇంద్రచంద్రాదినంపద లేమి నిరులు
కామనంహర ! మాకు నక్కరయ లేదు
మున్ను దాశులమే కదా వున్నె మున్న
నాశఁ దొలగించి నత్వమ్ము ననువుపఱపు.

౧౪౩

అడుగుటయుఁ జేత గాకున్న యట్టివారి
జననమరణాశ్రమంబుల నెనయకుండ
నెట్లు పొషింపఁ దలఁచితి వట్ల చేయు
మిది యది యటంచుఁ గౌర మా కేమి దెలియు.

౧౪౪

ఆమృతముం ద్రావి చావని యమరు లెల్ల
చచ్చుచుండంగ నింత వినంబు మెనవి
బ్రదుకుచుండెద వే మంసువలన నీవు
దాని నెఱుంగంగఁ జెప్ప తత్త్వము మహేశ !

౧౪౫

ఈవిధమువారి శర్వా
ణీవల్లభుఁ డెడఁద మెచ్చి నెమ్మి ననియె మీ
భావంబు వెందెడు నఫల
భావంబు నటంచు నంత భావము వెంగళ్.

౧౪౬

చదివినను వ్రాసినను విన్న మదిఁ దలఁచిన
మీ కథ హరించుఁ గలమలానీక మెల్ల
నొక్క నుకవి యన్మద్భక్తుఁ డుర్వీ దొంచి
మీ చరిత మాంధ్రభాష నిర్మించున్మద్భక్తి
బదు వే లేండ్లు కలియుగ మం దగుతఱి
కావహల్లిన దుర్ముఖి కావణమున

౧౪౭

ను త్తరాభాద్ర శశిగూర్పు నుక్షరాశి
నుచయ మెనయంగలాఁడు వాఁ డూర్జితుండు.

౧

అని గౌరి యానతీయం
బినాకి యానకా నమిపవృధ్వేగత మై
కన నైన నొక విమానం
బునఁ జెందిరి వారు దేవభూయ మెనయ నై.

౧౧

ఇట్టు లివ్వారి నేలి నర్వేశ్వరుండు
తాను దనవారు వారు సంతర్థి నెనసి
రనములార ! మహేశు దయారసమ్ము
న్వగతిఁ బాఱఁగ మెరకపల్లములు కలవె ?

౧౫

అని వినుచు రోమహర్షణ
తనయం గొనియాడి యీశతాత్పర్యమునకా
మును లుండి నర్వచరితము
మనసం బొనరించి రెదల మాన్యచరిత్రా !

౧౫౧

నుగుణాలవాల ! తర్పిత
జగతిత్రిదశాళిద త్రసామ్యాశీర్వా
దగుణాపితావ్యసారా !
న్వగురుప్రిణనవిభావశప్రణిధానా !

౧౫౨

శ్రీమాధుర్యస్థితిమతికలాస్థేమధామాయమానా !
భూమానందస్ఫురణకలనాపూర్ణచేతఃప్రసారా !
సామోదాంతర్యజన ! పిసిపాట్యన్వయోత్తంస ! సీతా
రామాభ్యానా ! ప్రకటితదృతి ! ప్రాంచదన్మత్పత్తిర్థా !

౧౫౩

ఇదిశ్రీమద్రామకథామృతకవికుమారహనుమాంబాశమీగర్భహవిర్భూయ

మాణ శ్రీదేవీసేవ్యమాన రాఘవనారాయణాభిధాన కవి గ్రంథిత-

చగ్గ విశ్వవిద్యాలయము కైవర్తకం బను ప్రబంధంబునఁ

గురూలయోగమును బంచమాశ్వాసము. శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీ రామ కథామృత గ్రంథమాల

—॥००॥—

శ్రీ తాడేపల్లి వేంకటప్పయ్య శాస్త్రి వారి

శ్రీరామ కథామృతము, బాలకాండము	5-0-0
,, అయోధ్యాకాండము	4-0-0
,, అవణ్య, కిష్కింధా, సుందర	6-0-0
,, యుద్ధకాండము	5-0-0
,, ఉత్తరకాండము	6-0-0
కవిగుణప్రకాశిక	1-0-0
త్రిశంకుస్వర్ణము (నాటకం)	1-0-0
భద్రాయురుపాఖ్యానము (నాటకం)	1-0-0
నత్యనారాయణ వ్రతమాహాత్యము	1-0-0
మధురావిజయము	1-0-0
శంకరవిజయ కథాసార సంగ్రహస్తోత్రము	1-0-0
కల్యాణ కైవర్తకము	2-0-0
కాకాని మల్లిశ్వరమాహాత్యము	2-0-0

అ చ్చు లో ఉ న్న వి :

- * యమావిక * పుష్పమంజరి * కాలభాగవతము
- * శ్రీకైలత్తిర్ధానము (సంస్కృతకావ్యం)-మున్నగునవి

 20 రూపాయలు చెల్లించిన చందాదారులకు
పై గ్రంథము లన్నియు నొసగబడును.

తాడేపల్లి బాలకోటీశ్వరశాస్త్రి

వినపాడు : : తెనాలిపాఠశాల

